कविकुलगुरु - कालिदास - संस्कृत - विश्वविद्यालयः

This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit.
The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website
https://kksu.co.in/

Digitization was executed by NMM

https://www.namami.gov.in/

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
https://egangotri.wordpress.com/

कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय, रामटेक
हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र M376 विषय पुराण.
नांव वैशाख महात्म्य.
लेखक/~~लिपीकार~~ .
पृष्ठ ६५.
काळ शके १७८० पूर्ण/~~अपूर्ण~~ .

॥ अथवैशाखमाहात्म्यप्रारभ्यते. ॥

ऋषिमंडळ
नारद
अंबरीष
राजे

श्रीगणेशायनमः॥ ॥नारायणंनमस्कृत्य॥ ॥सूतउवाच॥ ॥भूयोप्यंगभुवंराजाब्रह्मणःपरमेष्ठिनः॥पुण्यंमाधवमाहात्म्यं
नारदंपर्यपृच्छत॥१॥ अंबरीषउवाच॥ ॥सर्वेषामपिमासानांत्वत्तोमाहात्म्यमंजसा॥श्रुतंमयापुराब्रह्मन्यदानोक्तंतदात्व
या॥२॥वैशाखःप्रवरोमासोमासेष्वेतेषुनिश्चितं॥इतितस्माद्विस्तरेणमाहात्म्यंमाधवस्यच॥३॥श्रोतुंकौतूहलंब्रह्मन्कथ्यं
विष्णुप्रियोन्यसौ॥केचविष्णुप्रियाधर्मामासेमाधववल्लभे॥तत्राप्यस्यतुकर्तव्यःकेधर्माविष्णुवल्लभाः॥किंदानंकिंफलंत
स्यकमुद्दिश्याचरेदिमान्॥कैर्द्रव्यैःपूजनीयोसौमाधवोमाधवागमे॥५॥एवंनारदविस्तार्यमह्यंश्रद्धावतेवद॥ ॥श्रीनारद
उवाच॥ ॥मयापृष्टःपुराब्रह्मामासधर्मान्पुरातनान्॥व्याजहारपुराप्रोक्तंयच्छ्रियैपरमात्मना॥६॥ततोमासाविशिष्टोक्तः
कार्त्तिकोमाघएवच॥माधवस्तेषुवैशाखंमासानामुत्तमंव्यधात्॥मातेवसर्वजीवानांसदैवेष्टप्रदायकः॥दानयज्ञव्रतस्ना
नैःसर्वपापविनाशनः॥धर्मसारःक्रियासारस्तपःसारःसुरार्चितः॥विद्यानांवेदविद्येवमंत्राणांप्रणवोयथा॥९॥भूरुहा
णांसुरतरुर्धेनूनांकामधेनुवत्॥शेषवत्सर्वनागानांपक्षिणांकरुडोयथा॥१०॥देवानांतुयथाविष्णुर्वर्णानांब्राह्मणोयथा
प्राणवत्प्रियवस्तूनांभार्येवसुहृदांयथा॥११॥आपगानांयथागंगातेजसांतुरविर्यथा॥आयुधानांयथाचक्रंधातूनांकांच
नंयथा॥१२॥वैष्णवानांयथारुद्रोरत्नानांकौस्तुभोयथा॥मासानांधर्महेतूनांवैशाखश्चोत्तमस्तथा॥१३॥नानेनसदृशोलोके

विष्णुप्रीतिविधायकः॥ वैशाखस्नाननिरतेमेषेप्रागर्यमोदयात्॥१४॥ लक्ष्मीसहायोभगवान्प्रीतिंतस्मिन्करोत्यलं॥१५॥
जंतूनांप्रीणनंयद्वदन्नेनैवहिजायते॥ तद्वद्वैशाखस्नानेनविष्णुःप्रीणात्यसंशयः॥१६॥ वैशाखस्नाननिरतान्जनान्दृष्ट्वानुमो
दते॥ तावतापिविमुक्तोघैर्विष्णुलोकेमहीयते॥१७॥ सकृत्स्नात्वामेषसंस्थेसूर्येप्रातःकृताह्निकः॥ महापापैर्विमुक्तोसौवि
ष्णोःसायुज्यमाप्नुयात्॥१८॥ स्नानार्थंमासिवैशाखेपादमेकंचरेद्यदि॥ सोश्वमेधायुतानांचफलंप्राप्नोत्यसंशयः॥१९॥
अथवाकूटचित्तस्तुकुर्यात्संकल्पमात्रकं॥ सोपिक्रतुशतंपुण्यंलभेदेवनसंशयः॥२०॥ योगच्छेद्धनुशमायंस्नातुंमेषगतेर
वौ॥ सर्वबंध विनिर्मुक्तोविष्णोःसायुज्यमाप्नुयात्॥२१॥ त्रैलोक्येयानितीर्थानिब्रह्मांडांतर्गतानिच॥ तानिसर्वाणिराजें
द्रसंतिबाह्येऽल्पकेजले॥२२॥ तावल्लिखितपापानिगर्जंतियमशासने॥ यावन्नकुरुतेजंतुर्वैशाखेस्नानमंभसि॥२३॥ ती
र्थाधिदेवताःसर्वा वैशाखेमासिभूमिप॥ बहिर्जलंसमाश्रित्यसदासन्निहितानृप॥२४॥ सूर्योदयंसमारभ्ययावत्षट्घटि
कावधि॥ तिष्ठंतिचाज्ञयाविष्णोर्नराणांहितकाम्यया॥२५॥ तावन्नागच्छतांपुंसांशापंदत्वासुदारुणं॥ स्वस्थानंयांतिराजेंद्र
तस्मात्स्नानंसमाचरेत्॥२६॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेवैशाखमाहात्म्येनारदांबरीषसंवादोनाम प्रथमोध्यायः॥ ॥७॥
नारदउवाच॥ ॥नमाधवसमोमासोनकृतेनयुगंसमं॥नचवेदसमंशास्त्रंनतीर्थंगंगयासमं॥१॥नजलेनसमंदानंनसुखं-

भार्य्यासमं ॥ नकृषेस्तुसमंवित्तंनलाभोजीवितात्परः ॥२॥ नतपोनशनात्तुल्यंनदानात्परमंसुखं ॥ नधर्मस्तुदयातुल्योनज्योति
श्चक्षुषासमं ॥३॥ नतृप्तिरशनात्तुल्यानवाणिज्यंकृषेःसमं ॥ नधर्मेणसमंमित्रंनसत्येनसमंयशः ॥४॥ नारोग्यसमसुच्छानंन
त्राताकेशवात्परः ॥ नमाधवसमंलोकेपवित्रंकवयोविदुः ॥५॥ माधवःपरमोमासःशेषशायिप्रियःसदा ॥ अव्रतेनक्षपेद्यस्तु
मासंमाधववल्लभं ॥६॥ तिर्यग्योनिंसयात्याशुसर्वधर्मबहिष्कृतः ॥ अव्रतेनगतोयेषांमाधवोमर्त्यधर्मिणां ॥ इष्टापूर्त्तं
वृथातेषांधर्मोधर्मभृतांवर ॥ प्रवृत्तानांतुभस्याणांमाधवेनियमेकृते ॥८॥ अवश्यंविष्णुसायुज्यंप्राप्नोत्येवनसंशयः ॥
संतीह बहुवित्तानिव्रतानिविविधानिच ॥९॥ देहायासकराण्येवपुनर्जन्मप्रदानिच ॥ वैशाखस्नानमात्रेणनपुनर्जायते
भुवि ॥१०॥ सर्वदानेषुयत्पुण्यंसर्वतीर्थेषुयत्फलं ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिमाधवेजलदानतः ॥११॥ जलदानासमर्थेनपर-
स्यापिप्रबोधनं ॥ कर्तव्यंभूतिकामेनसर्वदानाधिकंहितत् ॥१२॥ एकतःसर्वदानानिजलदानंहिचैकतः ॥ तुलामारोपि
तंपूर्वंजलदानंविशिष्यते ॥१३॥ मार्गेऽध्वगानांयोमर्त्यःप्रपादानंकरोतिहि ॥ सकोटिकुलमुद्धृत्यविष्णुलोकेमहीयते ॥
॥१४॥ देवानांचपितॄणांचऋषीणांराजसत्तम ॥ अत्यंतप्रीतिदंसत्यंप्रपादानंनसंशयः ॥१५॥ प्रपादानेनसंतुष्टायेनाध्व
श्रमकर्षिताः ॥ तोषितास्तेनदेवाश्चब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥१६॥ सलिलंसलिलाकांक्षीछायाछायामपीछताव्यजनं

व्यजनाकांक्षीवैशाखेमासिभूमिप ॥१७॥ जलंछत्रंचव्यजनंदानंयेषांविशिष्यते ॥ माधवेमासिसंप्राप्तेब्राह्मणायकुटुंबिने ॥१८॥
अदत्वोदककुंभंचचातकोजायतेभुवि ॥ योदद्याच्छीतलंतोयंतृषार्त्तायमहात्मने ॥१९॥ तावन्मात्रेणराजेंद्रराजसूयायुतंल-
भेत् ॥ घर्मश्रमार्तविप्रायवीजयेद्व्यजनेननयः ॥२०॥ तावन्मात्रेणनिःपापोविहगाधिपतिर्भवेत् ॥ अदत्वाव्यजनंभूपवैशाखेतु
द्विजातये ॥ वातरोगशताकीर्णोनरकानेवविंदति ॥२१॥ योवीजयेत्सटेनापिपथिश्रांतंद्विजोत्तमं ॥ तावत्तापविमुक्तोसौवि
ष्णुसायुज्यमाप्नुयात् ॥२२॥ यस्तालव्यजनंवापिदत्वाशुद्धेनचेतसा ॥ विधूयसर्वपापानिब्रह्मलोकंसगच्छति ॥२३॥ सद्यः
श्रमहरंपुण्यंनदद्याद्व्यजनंनरः ॥ नारकींयातनांभुक्त्वाकश्मलोजायतेभुवि ॥२४॥ अध्यात्मिकादिदुःखानांशांतयेमनु
जेश्वर ॥ छत्रंदद्यात्प्रयत्नेनवैशाखेमासिवासकृत् ॥२५॥ अछत्रदोनरोयस्तुवैशाखेमाधवप्रिये ॥ छायाहीनोमहाक्रू
रःपिशाचोभुविजायते ॥२६॥ योदद्यात्पादुकेदिव्येमाधवेमाधवप्रिये ॥ यमदूतान्निराकृत्यसविष्णुलोकंसगच्छति ॥२७॥
पादत्राणंतुयोदद्याद्वैशाखेमाधवागमे ॥ नतस्यनारकोलोकोनक्लेशाऐहिकाश्चये ॥२८॥ पादुकेयाचमानाययोदद्याद्ब्राह्म
णायच ॥ सभूपालोभवेत्भूमौकोटिजन्मस्वसंशयः ॥२९॥ अनाथमंडपंमार्गेश्रमहारिकरोतियः ॥ तस्यपुण्यफलंवक्तुं
ब्रह्मणापिनशक्यते ॥३०॥ मध्यान्हेब्राह्मणंप्राप्तमतिथिंभोजयेद्यदि ॥ नतस्यफलविश्रांतिर्ब्रह्मणापिनिरूपिता ॥३१

सद्यःस्वाप्यायनंनृणामन्नदानंनराधिप ॥तस्मान्नानेन सदृशंदानंलोकेषुविद्यते ॥३२॥ मार्गश्रांतायविप्रायभक्ष्यंयंप्रददातियः
तस्यपुण्यफलंवक्तुंब्रह्मणापिनशक्यते॥३३॥ दारापत्यगृहादीनिवासोलंकारभूषणं॥असत्वंचानाश्नतःपुंसःसत्वंभुक्तवतो
ध्रुवं॥३४॥ तस्मादन्नसमंदानंनभूतंनभविष्यति॥ वैशाखेयेनचादत्तंमार्गश्रांतेचभूसुरे॥३५॥सपिशाचोभवेद्भूमौस्व
मांसान्येवखादति॥यथाविभूत्यादातव्यंतस्मादन्नंद्विजातये॥३६॥अन्नदोमातृपित्रादीन्विस्मारयतिभूमिप॥तस्मा
दन्नंप्रशंसंतिलोकास्त्रैलोक्यवर्तिनः॥३७॥ मातरःपितरश्चापिकेवलंजन्महेतवः॥अन्नदंपितरंलोकेवदंतिचमनीषि
णः॥३८॥अन्नदेसर्वतीर्थानिअन्नदेसर्वदेवताः॥ अन्नदेसर्वधर्माश्चतिष्ठंत्यरिधराज्ञया॥३९॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेवैशाख
माहात्म्येनारदांबरीषसंवादेदाननिरूपणंनामद्वितीयोध्यायः॥२॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
नारदउवाच॥ ॥योमर्त्योद्विजवर्यायपर्यंकंतुश्रमापहं॥यत्रस्वस्थःसुखंशेतेशीतानिलनिषेवितः॥१॥ धर्मसाधनभूतो
हिदेहोनिरुजमासते॥तंदत्वासकलंतापंनिरस्यगतकल्मषः॥२॥अखंडपदवींयातियोगिनामपिदुर्लभां॥वैशाखे
घर्मतप्तानांश्रांतानांतुद्विजन्मनां॥३॥ दत्वाश्रमापहंदिव्यंपर्यंकंमनुजेश्वर॥ नजातुसीदतेलोकेजन्ममृत्युजरादिभिः
॥४॥गृहीत्वाब्राह्मणोयत्रशेतेत्वाजीवमास्थितः॥ आसीनेसकलंपापंज्ञानतोज्ञानतःकृतं॥५॥ विलयंयातिराजें

द्रकर्पूरइवचाग्निना॥शयनेब्रह्मनिर्वाणंसनरोयातिनिश्चितं॥६॥योदद्यात्कशिपुंमासेवैशाखेविष्णुवल्लभे॥सर्वभोगस
मायुक्तस्तस्मिन्नेवहिजन्मनि॥७॥सान्वयोवर्ततेनूनंरोगादिभिरनाहतः॥आयुष्यंपरमारोग्यंयशोधैर्यंचविंदति॥८॥ना
धार्मिकाःकुलेतस्यजायंतेशतपौरुषं॥भुक्त्वातुसकलान्भोगांस्ततःपंचत्वमागतः॥९॥निर्धूताखिलपापस्तुब्रह्मनिर्वा
णमृच्छति॥श्रोत्रियायद्विजेंद्राययोदद्यादुपबर्हणं॥१०॥सुखंनिद्राविनायेनननृणांजायतेक्वचित्॥सर्वेषामाश्रयोभूत्वा
भुविसाम्राज्यमश्नुते॥११॥पुनःसुखीपुनर्भोगीपुनर्धर्मपरायणः॥आसप्तजन्मराजेंद्रजायतेसर्वतोजयी॥१२॥पश्चा
त्सप्तकुलैर्युक्तोब्रह्मभूयायकल्पते॥तार्णंकटंतुयोदद्यात्कटमन्यदथापिवा॥१३॥तत्रशेतेस्वयंविष्णुःपत्रस्थःपरमे
श्वरः॥यथाजलगताचोर्णानजलैर्बध्यतेक्वचित्॥१४॥तथासंसारगोजंतुःसंसारैर्नचबध्यते॥आसनेशयनेशक्तःकट
दःसर्वतोसुखी॥१५॥प्रश्रयेशयनार्थाययोदद्यात्कटकंबले॥तावन्मात्रेणमुक्तःस्यान्नात्रकार्याविचारणा॥१६॥निद्रया
हीयतेदुखंनिद्रयाहीयतेश्रमः॥सानिद्राकटसंस्थस्यसुखंसंजायतेध्रुवं॥१७॥योदद्यात्कंबलराजन्वैशाखेमाध
वागमे॥अपमृत्योःकालमृत्योर्मुक्तोजीवतिवैशातं॥१८॥दद्याच्छत्रंसदृढतरंद्विजेंद्रेघर्मकर्शिते॥पूर्णमायुःसमाप्नोति
परत्रचपरांगतिं॥अंतस्तापहरंदिव्यंकर्पूरंतुद्विजातये॥दत्वामोक्षमवाप्नोतिदुःखशांतिंचविंदति॥२०॥कुसुमानि

चयोदद्या कुंकुमंचद्विजातये ॥ सार्वभौमोभवेद्राजासर्वलोकवशंकरः ॥ २१ ॥ पुत्रपौत्रादिभोगांश्चभुक्त्वामोक्षमवाप्नुयात् ॥ त्वगस्थि
गतसंतापंसद्योहरतिचदनं ॥ २२ ॥ तापत्रयविनिर्मुक्त स्तद्दत्वामोक्षमाप्नुयात् ॥ औशीरंचंपकंकौशेयोदद्यात्जलवासितं
॥ २३ ॥ सर्वभोगेषुराजेंद्रसतुदेवसहायवान् ॥ पापहानिंदुःखहानिंप्राप्यनिर्वृतिमाप्नुयात् ॥ २४ ॥ गोरोचंमृगनाभिंचदद्या
द्वैशाखधर्मवित् ॥ तापत्रयविनिर्मुक्तःपरंनिर्वाणमृछति ॥ २५ ॥ तांबूलंचसकर्पूरंयोदद्यान्मेषगेरवौ ॥ सार्वभौमसुखंभुक्त्वा
परंनिर्वाणमृ छति ॥ २६ ॥ शत्तपत्रींचपूर्थींचमेषमासेददन्नरः ॥ ससार्वभौमोभवतिपश्चान्मोक्षंचविंदति ॥ २७ ॥ केतकींम
ल्लिकांवापियोदद्यान्माधवागमे ॥ सतुमोक्षमवाप्नोतिमधुशासनशासनात् ॥ २८ ॥ पूगीफलंतुयोदद्यात्सुगंधंतुद्विजातये
नारिकेलफलंराजन्तस्यपुण्यफलंशृणु ॥ २९ ॥ सप्तजन्मभवेद्विप्रोधनाढ्योवेदपारगः ॥ पश्चात्सप्तकुलैर्युक्तोविष्णुलोकं
सगछति ॥ ३० ॥ विश्राममंडपंयस्तुप्रकुर्याद्विजमंदिरे ॥ तस्यपुण्यफलंवक्तुंनाहंशक्नोमिभूपते ॥ ३१ ॥ सुछायमंडपंय-
स्तुसिकताकीर्णमंजसा ॥ सप्रपंकारयेद्यस्तुसतुलोकाधिपोभवेत् ॥ ३२ ॥ मार्गेद्यानंतडागंवाकूपंमंडपमेवच ॥ यःक
रोतिसधर्मात्मातस्यपुत्रैस्तुकिंफलं ॥ कूपस्तडागमुद्यानंमंडपंचप्रपातथा ॥ सद्धर्मकरणंपुत्रःसंतानंसप्तधोच्यते ॥ ३३ ॥
एनेषन्यतमाभावेनोर्ध्वंगछंतिमानवाः ॥ सच्छास्त्रश्रवणंतीर्थयात्रासज्जनसंगतिः ॥ ३५ ॥ जलदानंचान्नदानंअश्वत्था

रोपणंतथा ॥ पुत्रश्चैभिश्चसंतानंः सप्तधेतिविदोविदुः ॥ ३६ ॥ नासंततिर्लभेल्लोकान् हत्वा धर्मशतान्यपि ॥ तस्मात्संतानमन्विच्छेत्सं
तानेषेकतोव्रजेत् ॥ ३७ ॥ पशूनां पक्षिणांचैवमृगाणांचैवभूरुहां ॥ नोर्ध्वलोकसुखंयांतिमनुष्याणांतुकाकथा ॥ ३८ ॥ पूगीफल
समायुक्तंनागवल्लीदलैर्युतं ॥ कर्पूरागरुसंयुक्तंदद्यात्तांबूलमुत्तमं ॥ ३९ ॥ शारीरैः सकलैःपापैर्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ तांबूलदोय
शोधैर्यंश्रियमाप्नोतिनिश्चितं ॥ ४० ॥ रोगीदत्वाविरोगःस्यादरोगीमोक्षमाप्नुयात् ॥ वैशाखेमासियोदद्यात्तक्रंतापविना
नाशनं ॥ विद्यावान्धनवान्भूमौजायतेनात्रसंशयः ॥ नतक्रसदृशदानंघर्मकालेषुविद्यते ॥ ४२ ॥ तस्मात्तक्रंप्रदातव्यमध्वश्रां
तद्विजातये ॥ जंबीरसुरसोपेतंलसल्लवणमिश्रितं ॥ ४३ ॥ यस्तक्रमरुचिघ्नंतुदत्वामोक्षमवाप्नुयात् ॥ योदद्याद्दधिखंडंतु
वैशाखेघर्मशांतये ॥ ४४ ॥ तस्यपुण्यफलंवक्तुंनाहंशक्नोमिभूमिप ॥ योदद्यात्तंदुलान्दिव्यान्मधुसूदनवल्लभे ॥ ४५ ॥ स
लभेत्पूर्णमायुष्यंसर्वयज्ञफलंलभेत् ॥ योघृतंतेजसोरूपंगव्यंदद्याद्द्विजातये ॥ सोश्वमेधफलंप्राप्यमोदतेविष्णुमंदिरे
उर्वारुगुडसं मिश्रंवैशाखेमेषगेरवौ ॥ ४७ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःश्वेतद्वीपेवसेद्ध्रुवं ॥ यश्चेदसुदंडंसायान्हेदिवातापोपशांत
ये ॥ ४८ ॥ ब्राह्मणायचयोदद्यात्तस्यपुण्यमनंतकं ॥ वैशाखेपानकंदत्वासायान्हेश्रमशांतये ॥ ४९ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो
विष्णोःसायुज्यमाप्नुयात् ॥ सफलंपानकंमेषमासेसायंद्विजातये ॥ ५० ॥ दद्यात्तेनपितॄणांतुसुधापानंनसंशयः ॥ वै

शाखेपानकंचूतसुपक्कफलसंयुतं॥५१॥ तस्यसर्वाणिपापानिविनाशंयांतिनिश्चितं॥योदद्याच्चैत्रदर्शेतुकुंभंपूर्णंतुपानकैः
॥५२॥गयाश्राद्धशतंतेनकृतमेवनसंशयः॥कस्तूरीकर्पूरोपेतंमल्लिकोशीरसंयुतं॥५३॥कलशंपानकैःपूर्णंचैत्रदर्शेतुमानवः
दद्यात्पितॄन्समुद्दिश्यसषण्णवतिदोभवेत्॥५४॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेवैशाखमाहात्म्येनारदांबरीषसंवादेदाननिरूप
णंनामतृतीयोध्यायः॥३॥ ॥छ॥ ॥छ॥ नारदउवाच॥ ॥तैलाभ्यंगंदिवास्वापंतथावैकांस्यभोजनं॥खट्वानिद्रां
गृहेस्नानंनिषिद्धस्यचभक्षणं॥१॥वैशाखेवर्जयेदष्टौद्विभुक्तंनक्तभोजनं॥पद्मपत्रेतुयोभुंक्तेवैशाखेव्रतसंस्थितः॥२॥
सतुपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकंसगच्छति॥वैशाखेमासिमध्यान्हेश्रांतानांतुद्विजन्मनां॥३॥पादावनेजनंकुर्यात्तद्व्रतं
सुव्रतोत्तमं॥अध्वश्रांतंद्विजंयस्तुमध्यान्हेस्वगृहागतं॥उम वेश्यासनेरम्येकृत्वापादावनेजनं॥४॥धृत्वाशिरसिता
श्चापोविध्वस्ताखिलबंधनः॥गंगादिसर्वतीर्थेषुस्नातोभवतिनिश्चितं॥५॥अस्नायीवाप्यपत्राशीवैशाखंतुनयेद्यदि
रासभींयोनिमासाद्यपश्चादश्वतरीभवेत्॥५॥दृढांगोरोगहीनश्चतथास्वस्थोपिमानवः॥वैशाखेतुगृहेस्नात्वाचांडाली
योनिमाप्नुयात्॥७॥वैशाखमासिराजेंद्रमेषसंस्थेदिवाकरे॥नकरोतिबहिःस्नानंश्वानयोनिशतंव्रजेत्॥८॥अस्ना
त्वाचाप्यदत्वाचवैशाखोयेननीयते॥सपिशाचोभवेन्नूनमवैशाखादधोव्रजेत्॥९॥योनदद्याज्जलंचान्नंवैशाखेलो-

भमानसः॥पापहानिंदुखःहानिनैवाप्नोतिनसंशयः॥१०॥ नदीस्नानंतुयःकुर्याद्वैशाखेविष्णुतत्परः॥ जन्मत्रयार्जितात्पापा
न्मुच्यतेनात्रसंशयः॥११॥समुद्रगानदीस्नानंकुर्यात्प्रातर्भगोदये॥सप्तजन्मार्जितैःपापैस्तत्क्षणादेवमुच्यते॥१२॥कुर्याद्दु
षसियःस्नानंसप्तगंगासुमानवः॥कोटिजन्मार्जितात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः॥१३॥जान्हवीवृद्धगंगाचकालिंदीचस
रस्वती॥कावेरीनर्मदावेणीसप्तगंगाःप्रकीर्त्तिताः॥१४॥देवखातेषुयःकुर्यात्प्रातर्वैशाखमज्जनं॥जन्मारभ्यकृतात्पा
पान्मुच्यतेनात्रसंशयः॥१५॥वैशाखेमासिसंप्राप्तेयोवापीष्ववगाहनं॥प्रातर्हंतिमहाराजमहापातकसंचयं॥१६॥
अपिगोष्पदमात्रेषुबहिस्थेषुजलेषुच॥तिष्ठंतिसरितःसर्वागंगाद्याइतिनिश्चयः॥१७॥इतिजानन्नसमाप्नोति
सर्वतीर्थाधिकंफलं॥क्षीरंरसाधिकंक्षीरादधिकंदधिभूमिप॥१८॥दध्नोधिकंघृतंयद्वदूर्जोमासाधिकस्तथा॥
कार्तिकादधिकोमाघोमाघाद्वैशाखउत्तमः॥१९॥तस्मिन्मासेकृतोधर्मोवर्द्धतेवटबीजवत्॥आद्योवाप्यदरि
द्रोवापरतंत्रोथवानरः॥यद्वस्तुलभतेतेनतद्दातव्यंद्विजातये॥२०॥कंदमूलफलशाकंलवणंगुडमेवच॥कोलंपत्रं
जलंतक्रमानंस्यायोपकल्पते॥२१॥नादत्तंलभतेक्वापिब्रह्माद्यैस्त्रिदशैरपि॥दानेनहीनस्तुभवेदकिंचनोनिष्किं
चनत्वाच्चकरोतिपापं॥२२॥पापादवश्यंनरकंप्रयातिदातव्यमस्मात्सुखमिच्छतासदा॥यथागृहंसर्वगुणोपपन्न

परिछदे हीनमशोभनंतथा ॥२३॥ मासेषुधर्मःसकलेष्वनुष्ठितोवैशाखहीनस्तुवृथैवयाति ॥ यथैवकन्यासकलैश्चलक्षणैर्युक्तापिजीव
त्पतिलक्षणान ॥ क्रियापिसांगासकलापिराजन्वैशाखहीनातुवृथैवतांविदुः ॥ दयाविहीनास्तुयथागुणाढ्यावैशाखधर्मेणविनात
थाक्रियाः ॥२५॥ शाकंतुयद्वल्लवणेन हीनंनरोचतेसर्वगुणोपपन्नं ॥ वैशाखहीनंतुतथैववपुण्यंनसाधुसेव्यंनफलाप्तिहेतुः ॥२६॥ यद्व
द्विभूषाकृतनानशोभतेवस्त्रेणहीनाललनाकृराजन् ॥ क्रियाकलापःसुकृतोपिपुभिर्नभासतेतन्मधुमासहीनं ॥२७॥ तस्मात्सर्वप्रय
त्नेनयेककेनापिजंतुना ॥ धर्मोवैशाखमासेतुकर्त्तव्यइतिनिश्चयः ॥२८॥ मधुसूदनमुद्दिश्यमेषसंस्थेदिवाकरे ॥ प्रातःस्नात्वार्चयेद्वि
ष्णुमन्यथानरकंव्रजेत् ॥२९॥ वैशाखःसफलोमासोमधुसूदनदैवतः ॥ तीर्थयात्रातपोयज्ञदानहोमफलाधिकः ॥३०॥ प्रार्थनामंत्रः
मधुसूदनदेवेशवैशाखेमेषगेरवौ ॥ प्रातःस्नानंकरिष्यामिनिर्विघ्नंकुरुमाधव ॥३१॥ अर्घ्यमंत्राः वैशाखेमेषगेभानौप्रातःस्नानपरा-
यणः ॥ अर्घ्यंतेहंप्रदास्यामिगृहाणमधुसूदन ॥३२॥ गंगाद्याःसरितःसर्वास्तीर्थानिचह्रदाश्चये ॥ प्रगृह्णंतुमयादत्तमर्घ्यंसम्यक्
प्रसीदथ ॥३३॥ ऋषभःपापिनांशास्तात्वंयमःसमदर्शनः ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंयथोक्तफलदोभव ॥३४॥ ॥ इतिचार्घ्यंसमर्प्य
यपश्चात्स्नानंसमाचरेत् ॥ वाससीपरिधायाथकृत्वाकर्माणिसर्वशः ॥३५॥ मधुसूदनमभ्यर्च्यप्रसूनैर्माधवोद्भवैः ॥ श्रु
त्वाविष्णुकथांदिव्यामेतन्मासप्रशंसिनीं ॥३६॥ कोटिजन्मार्जितात्पापान्मुक्तोमोक्षमवाप्नुयात् ॥ नजातुरविघतेभ्रमौनस्त

वैशा॰
६

गेंनरसातले ॥३७॥ नगर्भेजायतेक्वापिनभूयस्तनपोभवेत् ॥ वैशाखेकांस्यभोजीयस्तथाचाक्षतसत्कथः ॥३८॥ नस्नातोनापिदा
तावन्नरकान्नैवगच्छति ॥ ब्रह्महत्यासहस्रस्यपापंशाम्येत्कथंचन ॥३९॥ वैशाखेयेननस्नातंतत्पापंनैवगच्छति ॥ स्वाधीनेनचकाये
नत्वसुस्वातंत्र्यवर्तिषु ॥४०॥ स्वाधीनजीव्हयोच्चार्यंहरिरित्यक्षरद्वयं ॥ नकुर्याद्यदिवैशाखेप्रातःस्नानंनराधमः ॥४१॥ जी
वन्नेवचपचत्वमागतोनात्रसंशयः ॥ येनकेनाप्युपायेनमाधवेमधुसूदनं ॥४२॥ नार्चयेद्यदिमूढात्मासौकरींयोनिमाप्नुयात्
योर्चयेत्तुलसीपत्रैर्वैशाखेमधुसूदनं ॥ नृपोभूत्वासार्वभौमः कोटिजन्मसुभोगवान् ॥४३॥ पश्चात्कोटिकुलैर्युक्तोविष्णोःसा
युज्यमाप्नुयात् ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेवैशाखमाहात्म्येनारदांबरीषसंवादेवैशाखधर्मप्रशंसानामचतुर्थोध्यायः ७ ७
॥ नारदउवाच ॥ ॥ वैशाखःसर्वधर्मेभ्यस्तपोधर्मेभ्यएवच ॥ कथंससर्वमासेभ्योदानेभ्योप्यधिकोभवत् ॥ तद्वक्ष्यामिम
हाभागशृणुचैकमनाभव ॥१॥ कल्पांतेदेवराड्विष्णुःशेषशायीमहाप्रभुः ॥ कुक्षिस्थलोकसंघोयंसशेतेप्रलयार्णवे ॥२॥
अनेकाह्येकतांप्राप्यभूतिभिर्योगमायया ॥ निमेषस्यावसानेतुश्रुतिभिर्बोधितस्ततः ॥३॥ कुक्षिस्थजीवसंघानांरक्षां
चक्रेदयानिधिः ॥ तत्तत्कर्मफलावाप्त्यैसृज्यान्स्रष्टुंमनोदधे ॥ तस्यनाभेरभूत्पद्मंसौवर्णंभुवनाश्रयं ॥ ब्रह्माणंजनया
मासवैराजंपुरुषाह्वयं ॥५॥ तस्मिन्ससर्जभगवान्भुवनानिचतुर्दश ॥ भिन्नकर्माशयप्राणिसंघांश्चविविधान्बहून्

मा॰अ॰
४

६

॥६॥ त्रिगुणानुप्रकृतिंलोकेमर्यादाश्चाधिपांस्तथा॥ वर्णाश्रमविभागांश्च धर्मंकृमिंचसोकरोत् ॥७॥ वेदैश्चतुर्भिस्तंत्रैश्चसं
हितास्मृतिभिस्तथा॥पुराणैरितिहासैश्चस्वाज्ञारूपैर्महेश्वरः॥८॥ ऋषीन्प्रवर्त्तकांश्चक्रे धर्मगुप्त्यैमहाप्रभुः॥तैःप्रवर्त्तित
धर्मास्तुवर्णाश्रमविभागजाः॥९॥ प्रजाश्चहृद्यधरेसर्वास्तोचित्तानविष्णुतोषदान्॥ तांस्तुप्रवर्त्तमानांस्तुस्वाश्रमान्द्रष्टु
मीश्वरः॥१०॥हृदिस्थोप्यव्ययःसाक्षाद्विभीषार्थपरीक्षया॥ अनूनान्कुशलान्यत्र धर्मान्कुर्वंतिवैप्रजाः॥११॥ सकालःको
भवेद्विद्विति तितंचिंतयन्प्रभुः॥वर्षाकालोमयासृष्टः सीदंत्यस्त्वाड्माःप्रजाः॥१२॥ तत्रानूनान्नकुर्वंति धर्मान्पंकाद्रुपद्रुताः॥
तान्दृष्ट्वाकोपएवस्यात्तेपुतुष्टिर्नमेभवेत् ॥१३॥ मयेक्षितानसींदंतुतस्मात्तानवलोकये॥शरद्यपितथापूर्त्तिःकर्षणा
न्नैवजायते॥१४॥ केचित्पक्वफलासक्ताःकेचिद्वृष्टिभिरार्दिताः॥ केचिच्छीतार्दितारजन्तान्दृष्ट्वारोष एवमे॥१५॥ वैगुण्यं
पश्यमानस्यनमेतोषोभिजायते॥उत्थापनंतुनेष्यंतिप्रातर्हेमंतआगते॥१६॥ कोपोमेनुस्थि तान्दृष्ट्वाप्रातःसूर्योदयेसति॥ शि
शिरेपितथैवार्त्ताःप्रातःकालेइमाःप्रजाः॥१७॥ तथापक्वफलादानसक्तास्त्वनिशमंजसा॥पुनःशीतार्दिताःप्रातःस्नानार्थं
मितिचिंतिताः॥१८॥ तेषांतुकर्मलोपःस्यान्नैवपूर्त्तिःकथंचन॥ प्रेक्षायाःसमयोनायमितिचिंताकुलोविभुः॥१९॥ वसं
तसमयंमेनेसर्वापत्तिनिवारकं॥स्नानेदानेतथायागेक्रियायांभोगएवच॥२०॥नानाधर्मविधानेचत्वनुकूलोह्ययंऋतुः

अप्रयासेनलभ्यानि द्रव्याण्यसुभृतां ध्रुवं ॥२१॥ येनकेनचद्रव्येणतुष्टिस्तनुभृतांभवेत्॥ विष्णोराधारभूतानांतद्द्रव्यंधर्मसा-
धनं ॥२२॥ वसंतेसकलंद्रव्यंप्राणिनांतुसुखावहं ॥ दानयोग्यंधर्मयोग्यंभोगयोग्यंतुसर्वशः॥ २३॥ निर्धनानांतुपग्वादिवि-
कलानांमहात्मनां॥ द्रव्याणिचसुलभ्यानिजलादीनिनसंशयः॥२४॥ द्रव्यैरेतैःस्वात्महितंधर्मंकुर्वंतिमत्प्रियाः॥ पत्रैःपुष्पैः
फलैरन्यैःशाकैश्चापिप्रियोक्तिभिः॥२५॥ स्रक्तांबूलैश्चंदनाद्यैःपादप्रक्षालनादिभिः॥प्रश्रयाद्यैरहंतेषांवरदोहमितीरय-
न्॥२६॥ संचित्यभगवान्विष्णुःप्रतस्थेरमयासह॥ वनानिसर्वतःपश्यन्विकसत्कुसुमानिच॥ २७॥ हृष्टपुष्टजनाकीर्णंम-
तालिद्विजसेवितं॥ आश्रमाणांमहार्हाणांवनग्रामनिवासिनां ॥ २८॥ प्रांगणादीनिरम्याणित्युद्यानानिस्थलानिच॥ रमायै
दर्शयन्विष्णुःसहदेवैर्मुनीश्वरैः॥ २९॥ सिद्धचारणगंधर्वकिंन्नरोरगराक्षसैः॥स्तूयमानोभ्यगाद्गेहान्वर्णाश्रमनिवासिनां
॥३०॥ मीनादिकर्कटांतंवैसन्निषन्नरमयासुरैः॥ सार्द्धंप्रतीक्ष्यपुरुषान्कृत्वाकृतसपर्ययान्॥ ३१॥ तत्रधर्मवतांपुंसांद-
दातीष्टान्मनोरथान्॥ मत्ता नसहतेपुंसोहरत्यायुर्धनादिकं॥ ३२॥ यदिक्कुर्वंतिवैशाखेसपर्यांपरमात्मनः॥ तत्रापि
चलमूर्तीनांसाधूनांयत्रवैविभुः॥ ३३॥ मासेष्वन्येषुयज्जातंकर्मलोपंसहिष्यति॥ यथादेशागतंभूपंदृष्ट्वाजानपदाःप्रजाः
॥३४॥ यदितंचोपतिष्ठंतिप्रश्रयाद्यैर्महार्हणैः॥ नदाकरादिकंन्यूनंपूर्णंजानातिपार्थिवः॥ ३५॥ पुनरप्यधिकंचेष्टंतुष्टो-

दास्यतिनिश्चितं ॥ नदात्वहूतपूजानांदंडंतेषांकरोतिच ॥ ३६ ॥ तयाविष्णुःस्वकीयानांवैशाखेमाधवागमे ॥ सपर्यांकुर्वतांपुंसांद-
दातीष्टान्मनोरथान् ॥ ३७ ॥ अकुर्वतांतथापुंसांधनादीन्निहरत्यलं ॥ धर्मगोप्तुर्महाविष्णोर्देवदेवस्यशार्ङ्गिणः ॥ ३८ ॥ परिस्ताका
लएवायंतस्मान्मासोत्तमोस्त्वयं ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेवैशाखमाहात्म्येनारदांबरीषसंवादेवैशाखश्रेष्ठत्वनिरूपणंनामपंचमोध्या
यः ५ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ वैशाखेध्वगतप्तानांतृषार्त्तानांमहीपते ॥ जलदानमकुर्वाणस्तिर्यग्योनिमवा
प्नुयात् ॥ १ ॥ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनं ॥ विप्रस्यगृहगोधायाःसंवादंपरमाद्भुतं ॥ २ ॥ पुराचेक्ष्वाकुवंशेभूद्धेमांगइतिभूमि
पः ॥ ब्रह्मण्यश्चवदान्यश्चजितामित्रोजितेंद्रियः ॥ ३ ॥ यावंत्योभूमिकणिकायावंतोजलबिंदवः ॥ यावंत्युडूनिगगनेतावतीरददास
गाः ॥ ४ ॥ येनेष्टंयज्ञदर्भैश्चभूमिर्बर्हिष्मतीशुभा ॥ गोभूतिलहिरण्याद्यैस्तोषिताबहवोद्विजाः ॥ ५ ॥ तेनादत्तानिदानानिनविद्यंतइ
तिश्रुतं ॥ नेनादत्तंजलंचैकंसुलभत्वधिया नृप ॥ ६ ॥ बोधितोब्रह्मपुत्रेणवसिष्ठेनमहात्मना ॥ अमोल्यंसर्वतोलभ्यंतद्दातुःकिंफं
भवेत् ॥ ७ ॥ दुर्बुद्धिर्हेतुवादैश्चनजलंदत्तवान्विभुः ॥ अलभ्यदानेपुण्यंस्यादितिवाक्यंसुयुक्तिमत् ॥ ८ ॥ सआनर्चद्विजान्व्यं
गान्दरिद्रान्वृत्तिकर्शितान् ॥ नार्चयच्छ्रोत्रियान्विप्रांस्तत्वज्ञान्ब्रह्मवादिनः ॥ ९ ॥ सुख्यातान्पूजयिष्यंतिसर्वेलोकामहार्हणाः
अनाथानामविद्यानांव्यंगानांचद्विजन्मनां ॥ १० ॥ दरिद्राणांगतिःकावातस्मात्तेमेदयास्पदाः ॥ इतिदुर्धीर्नपात्रेषुदत्तवान्किम

वैशा.
८

पिस्त्वयं ॥११॥ तेनदोषेणमहताचातकत्वंत्रिजन्मसु ॥ एकजन्मनिगृध्रत्वंश्वाभवत्सप्तजन्मसु ॥१२॥ पश्चात्तुनृपगृहेजातो-
भूपोयंगृहगोधिका ॥ श्रुतकीर्त्याख्यभूपस्यमिथिलाधिपतेर्नृप ॥१३॥ गृहद्वारप्रतोल्यांचवर्त्ततेकीटकाशना ॥ सप्ताशीतिषु
वर्षेषुस्थितंतंतेनदुरात्मना ॥१४॥ विदेहाधिपतेर्गेहेकदाचिदृषिसत्तमः ॥ श्रुतदेवइतिख्यातोश्रांतोमध्यान्हआगतः ॥१५॥ तं
दृष्ट्वासहसोत्थायजातहर्षोनराधिपः ॥ मधुपर्कादिभिःपूज्यतस्यपादावनेजनीः ॥१६॥ आपोमूर्ध्नावहत्क्षिप्तंतदोत्सिक्तैश्चबिंदु
भिः ॥ दैवोपदिष्टकालेनप्रोक्षितागृहगोधिका ॥१७॥ सद्योजातस्मृतिरभूत्स्मृतकर्मादिदुःखिता ॥ आहिहाहीतिचुक्रोश
ब्राह्मणंगृहमागतं ॥१८॥ तिर्यग्जंतुरवंश्रुत्वाब्राह्मणोविस्मितोवदत् ॥ कुतःक्रोशासिगोधेत्वंदशेयंकेनकर्मणा ॥१९॥ त्वंदेवः
पुरुषःकश्चित्त्वंनृपोयद्विजोथवा ॥ कस्त्वंब्रूहिमहाभागत्वामद्याहंसमुद्धरे ॥२०॥ इत्युक्तःसनृपःप्राहश्रुतदेवंमहामतिं ॥
अहमिक्ष्वाकुकुलजोवेदशास्त्रविशारदः ॥२१॥ यावंत्योभूमिकणिकायावंतस्तोयबिंदवः ॥ यावंत्युडूनिगगनेतावतीरददं
स्मगाः ॥२२॥ सर्वेयज्ञामयाचेष्टाःपूर्त्तान्याचरितानिमे ॥ दानान्यपिचदत्तानिधर्मजातंत्वनुष्ठितं ॥२३॥ तथापिदुर्गतिर्जा
ताममचोर्ध्वगतिंविना ॥ त्रिवारंचातकत्वंमेगृध्रत्वंचैकजन्मनि ॥२४॥ सप्तजन्मसुश्वानत्वंप्राप्तंपूर्वंमयाद्विज ॥ सिंचतानेन
नभूपेनत्वापःपादावनेजनीः ॥२५॥ बिंदवोदूरमुत्क्षिप्तास्तैःक्षिप्तोहंकथंचन ॥ तेनजन्मस्मृतिरभूत्सर्वपापाहतश्चमे

मा.अ.
६
८

॥२६॥गोधाजन्मानिभाव्यानित्वदृष्टाविंशतिर्मेद्विज॥दृश्यंतेदेवसदृशानिविपश्येतैर्जन्मभिर्भृशं॥२७॥नकारणंप्रपश्यामितन्मेविस्तरतोवद॥इत्युक्तःसद्विजःप्राहज्ञात्वाविज्ञानचक्षुषा॥२८॥शृणुभूपप्रवक्ष्यामितवदुर्योनिकारणं॥नजलंतुत्वयादत्तंवैशाखेमाधवप्रिये॥२९॥तज्जलंसकलभंसत्वात्त्वमूल्यमितिनिश्चितं॥नाध्वगानांद्विजातीनांधर्मकालेप्यजानता॥३०॥तथापात्रंसमुत्सृज्यत्वपात्रेप्रतिदत्तवान्॥ज्वलंतमग्निमुत्सृज्यनहिभस्मनिहूयते॥३१॥बहुधावर्णितस्यापिसौगंध्यादिगुणस्यच॥कंटकान्वितवृक्षस्यनकुर्वंतिसमर्चनं॥३२॥विशिष्टानांपादपानांमश्वत्थःसेव्यतांगतः॥तुलसींतुसमुत्सृज्यबृहतींपूज्यतेनुकिं॥३३॥अनाथत्वंपूज्यतायांनप्रयोजकतामियात्॥पंग्वाद्यायेप्यनाथाहिदयापात्रंहिकेवलं॥३४॥तपोनिष्ठाज्ञाननिष्ठाःश्रुतिशास्त्रविशारदाः॥विष्णुरूपाःसदापूज्यानेतरेतुकदाचन॥३५॥तत्रापिज्ञानिनोत्यर्थंप्रियाविष्णोःसदैवहि॥ज्ञानिनामपिभूपालविष्णुरेवसदाप्रियः॥३६॥तस्माज्ज्ञानीसदापूज्यःपूज्यात्पूज्यतरःस्मृतः॥अवज्ञासाधुवृत्तानामिहामुत्रचदुःखदा॥३७॥सेवावैमहतांपुंसांपुमर्थानांहिकारणं॥कोटयोप्यंधजातीनांनपश्यंतियथापथं॥३८॥एवंमंदायुनानांतुसंगतिर्नार्थदाभवेत्॥नह्यंमयानितीर्थानिनदेवामृच्छिलामयाः॥३९॥तेपुनंत्युरुकालेनदर्शनादेवसाधवः॥नसाधुसेवयाकापिसीदंतेतैःस्मशिक्षिताः॥४०॥जन्ममृत्युजराद्यैर्वसुधयाप्यार्थितायथा॥नजलंतुत्वयादत्तंसाधवोवानसेविताः॥४१॥तेननेदुर्गतिश्चेयंप्राप्ताचेक्ष्वाकुनंदन॥वैशाखेमल्ल

तंपुण्यंतुभ्यंदास्यामिशांतये ॥ ४२॥ भूतंभव्यंभवंयेनकर्मजातंविजेष्यसि॥ इत्युक्त्वाऽपउपस्पृश्यददौपुण्यमनुत्तमं॥४३॥यदादत्तं
ब्राह्मणेनस्नानंचैकादिनेहृतं॥तेनध्वस्ताखिलाघस्क त्यक्त्वातां गृहगोधिकां॥४४॥ दिव्यंविमानमारुह्यदिव्यस्रग्वस्त्रभूषणः॥
पश्यतामेवभूतानांमैथिलस्यगृहांतरे॥ ४५॥ बद्धांजलिपुटोभूत्वापरिक्रम्यप्रणम्यच॥ अनुज्ञातोययौराजास्तूयमानोमरैर्दिवं
॥४६॥ततःभुक्त्वामहाभोगान्वर्षायुतमतंद्रितः॥ सएवचेक्ष्वाकुकुलेकाकुस्थोभून्महाप्रभुः॥४७॥सप्तद्वीपवतीपालोब्रह्मण्यःसाधु
संमतः॥देवेंद्रस्यसखाविष्णोरंशएवमहाप्रभुः॥४८॥बोधितस्तुवसिष्ठेनवैशाखोक्तान्मनोरमान्॥ अनुष्ठायाखिलान्धर्मानते
नध्वस्ताखिलाशुभः॥४९॥दिव्यज्ञानंसमासाद्यविष्णोःसायुज्यमाप्नुयात्॥वैशाखःशुभदस्तस्मात्पुंभिःसर्वैरनुष्ठितः॥आयुर्य
शःपुष्टिदोयंमहापापौघनाशनः॥पुमर्थानांनिदानंचविष्णुःप्रीणात्यनेनतु॥५१॥चातुर्वर्ण्यनरैःसर्वैश्चतुराश्रमवर्तिभिः॥अ
नुष्ठेयोमहाधर्मोवैशाखेमाधवागमे॥५२॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेवैशाखमाहात्म्येनारदांबरीषसंवादे गृहगोधिकाख्यानंनाम
षष्ठोध्यायः६ ७ ७ ७ ॥नारदउवाच॥ ॥राजानदद्भुतंदृष्ट्वामैथिलोधर्मवित्तमः॥कृतांजलिःसुखा
सीनंविस्मितोवाक्यमब्रवीत्॥१॥ ॥मैथिलउवाच॥ ॥दृष्टमेतन्महाश्चर्यंसाधूनांचरितंतथा॥येनधर्मेणमुक्तोभूद्राजाने
क्ष्वाकुनंदनः॥२॥ तंधर्मंविस्तरेणैवश्रोतुंकौतूहलंहिमे॥मत्त्वंश्रेष्ठावनेविद्वन् कृपयाविस्तराद्वद॥३॥इतिराज्ञासःसंपृ-

ष्टः श्रुतदेवोमहामनाः ।।साधुसाध्वितिसंभाष्यव्याजहारनृपोत्तमं॥ ४॥ -॥ श्रुतदेवउवाच॥ ॥सम्यग्व्यवसिताबुद्धिस्तवराज-
र्षिसत्तम॥ वासुदेवप्रियान् धर्मान्श्रोतुंयस्मान्मतिस्तव॥ ५॥ बहुजन्मार्जितंपुण्यंविनाकस्यापिदेहिनः॥ वासुदेवकथालापेम-
तिर्नैवोपजायते॥ ६॥ यूनेराजाधिराजायजातेयमतिरीदृशी॥ शुद्धंभागवतंमन्येतेनत्वांसाधुसत्तमं॥ ७॥ तस्मात्तुभ्यंब्रुवेसौम्य
धर्मान्भागवतान् शुभान्॥ यान्ज्ञात्वामुच्यतेजंतुर्जन्मसंसारबंधनात्॥ ८॥ यथाशौचंयथास्नानंयथासंध्यावतर्पणं॥ अग्निहो-
त्रंयथाश्राद्धंतथावैशाखसत्क्रिया॥ ९॥ वैशाखेमाधवेधर्मानकृत्वानोर्ध्वगोभवेत्॥ नवैशाखसमोधर्मोधर्मजातेषुविद्यते॥ १०॥
संत्येवबहवोधर्माःप्रजाश्चाराजकाइव॥ उपद्रवैश्चलुप्यंतिनात्रकार्याविचारणा॥ ११॥ सुलभाःसकलाधर्माःकर्तुंवैशाखचोदिताः॥
उदकुंभंप्रपादानंपथिछायासुनिर्मितं॥ १२॥ उपानत्पादुकादानंछत्रव्यजनयोस्तथा॥ तिलयुक्तमधोर्दानंगोरसानांश्रमापहं॥
१३॥ वापीकूपतडागादिकरणंपथिकाश्रयं॥ नारिकेलेक्षुकर्पूरकस्तूरीदानमेवच॥ १४॥ गंधानुलेपनंशय्याखट्वादानंतथैवच॥
तथाचूतफलंरम्यमुर्वारुकरसायनं॥ १५॥ दानंदमनपुष्पाणांतथासायंगुडोदकं॥ चित्राण्यन्नानिपूर्णायांदध्यन्नंप्रत्यहंतथा
॥ १६॥ तांबूलस्यसदादानंचैत्रदर्शेकरीरकं॥ रवावनुदितेपूर्वंप्रातःस्नानंदिनेदिने॥ १७॥ मधुसूदनपूजाचकथायाःश्रवणंतथा
अभ्यंगवर्जनंचैवतथावैपत्रभोजनं॥ १८॥ मध्येमध्येश्रमार्तानांवीजनंव्यजनेनच॥ सुगंधैःकोमलैःपुष्पैःप्रत्यहंपूजनंहरेः॥ १९

फलंदध्यन्ननैवेद्यंधूपदीपौदिनेदिने ॥ गोग्रासंवृषपत्नीनांद्विजपादावनेजनं ॥ २० ॥ गुडनागरदानंच धात्रीपिष्टप्रदापनं ॥ पथिकानांप्रश्रयंचदानंतंडुलशाकयोः ॥ २१ ॥ एतेधर्माः प्रशस्ताहिवैशाखेमाधवप्रिये ॥ तथाचविष्णोः कुसुमार्पणंहरेः पूजाचकालोचितपल्लवाद्यैः ॥ २२ ॥ दध्यन्ननैवेद्यनिवेदनंचसमस्तपापौघविनाशहेतुः ॥ नारीपुष्पैर्माधवंनार्चयेद्याद्विजाख्यातंमंदिरेवागृहेवा ॥ २३ ॥ इत्थं सौख्यंक्वापिनाप्नोतिहंतिचायुर्भर्तुःस्वात्मनोवामहात्मन् ॥ २४ ॥ रमासहायेमाधवेमासिविष्णौपरीक्षायैधर्मसेनोः प्रजानां ॥ गृहंयातेमुनिभिर्दैवतैश्चकालेपुष्पैर्नार्चयेद्यस्तमूढः ॥ २५ ॥ समूढात्मारौरवंप्राप्यपश्चाद्यायाद्योनिंराक्षसींपंचवारं ॥ जलंचान्नंसर्वदादेयमस्मिन्क्षुधार्त्तानांप्राणिनांप्राणहेतुः ॥ २६ ॥ तिर्यग्जंतुर्जायतेवार्यदानादन्नादानाज्जायतेवैपिशाचः ॥ अन्नादानेचानुभूतांकथांतेमयावक्ष्येचाद्भुतांभूमिपाल ॥ २७ ॥ रेवातीरेमत्पिताभूत्पिशाचःस्वमांसाशीक्षुत्तृषाश्रांतगात्रः ॥ छायाहीनेशाल्मलीवृक्षमूलेत्वन्नाभावान्नष्टचैतन्यएषः ॥ २८ ॥ क्षुधातृषाकर्मणायस्यवह्नी सूक्ष्मंछिद्रंकंठनालस्यचासीत् ॥ मांसंचांतःकंठमध्येनिषण्णंकुर्यात्पीडांप्राणपर्यंतमेव ॥ २९ ॥ जलंदृष्ट्वाकालकूटप्रकल्पंकूपीतंवापी पकासारंसंस्थं ॥ तस्यास्तीरेचागतंदैवयोगाद्गंगायात्राकारणान्मार्गमध्ये ॥ ३० ॥ दृष्ट्वाद्भुतंशाल्मलीवृक्षमूलेदृष्ट्वात्वद्वाभक्षयंतंस्वमांसं ॥ क्रोशंतंतंबहुधाशोच्यमानंक्षुधातृषाव्यथितंकर्मभिःस्वैः ॥ ३१ ॥ समांहंतुंप्राद्रवत्पापकर्मामत्तेजसानिहतोदुद्रुवेच ॥ तंचाब्रुवंकृपयाक्लिन्नचित्तोम

मैष्टत्वंस्वभयंमेहिदत्तं॥३२॥ कस्त्वंतात ब्रूहिसद्योत्रहेतुं कृच्छ्रादस्मान्मोचयेमाविषीद॥ इत्युक्तोमांप्रा हपुत्रंत्वजानन्सुरानन्तैर्भूव
शाख्येपुरेच॥३३॥ नाम्नामैत्रःसंकृतेर्गोत्रजोहंतपोविद्यादानयज्ञादिनिष्ठः॥मयाधीताध्यापिताःसर्वविद्याःकृतोमयासर्वतीर्था
वगाहः॥३४॥ दत्तंनान्नंमासिवैशाखसंज्ञेलोभाद्भिक्षामात्रमप्यंगकाले॥ शोचेचाहंप्रा प्यपैशाचयोनिंनान्योहेतुःसत्यमेवोक्त
मंग॥३५॥ पुत्रोधनावर्त्ततेमद्गृहेचभूरिख्यातिःश्रुतदेवाभिधानः॥ वाच्यातस्मैमहृशाचात्मजाय वैशाखान्नादानतोभूत्पि
शाचः॥३६॥ दृष्टस्तीरेतेपितानर्मदायानोर्ध्वंगतोवर्त्ततेवृक्षमूले॥स्वादन्मांसंस्वीयमेवानुविद्यात्पितुर्मुक्त्यैमासिवैशाखसंज्ञे॥
३७॥प्रातःस्नात्वापूजयित्वाचविष्णुंनिर्व्याजान्मांतर्पयित्वाजलैश्च॥ देयंचान्नंद्विजवर्येगुणाढ्यंमुक्तोयोनेर्यामिविष्णोःपदंच॥
३८॥ इत्थंचोक्तंत्वत्पुरस्ताद्वदेतिदयात्वेषामत्कृतेनात्रशंका॥ भद्रंभूयात्सर्वतोमंगलंतेश्रुत्वाचाहंभाषितंमेपितुश्च॥३९॥दुः
खात्कायंदंडवत्पातयित्वाभृशार्त्तोहंपादयोर्भूरिकालं॥निंदन्निंदन्भूयर्यहंबाष्पनेत्रःपुत्रोहंतेतातदैवागतोहं॥४०॥कर्म
भ्रष्टोभूः क्रूराणांविनिंद्योनाभूद्यस्मात्क्लेशमोक्षःपितॄणां॥ आख्याहित्वंकर्मणाकेनमुक्तोभवितावैतत्करोमिद्विजेंद्र॥४१॥
ततःप्राहप्रीतस्सर्वांतरात्मायात्रांकृत्वाशीघ्रमागत्यगेहं॥ प्राप्तेमासेमेषसंस्थेचभानौनिवेद्यान्नंविष्णवेत्वंगुणाढ्यं॥४२
दानंदेहिद्विजवर्येमहा त्मन्त स्मान्मोक्षोभवितासान्वयस्य॥ पित्रादिष्टःकृतयात्रःस्वगेहेप्राप्याकरंमाधवेचान्नदानं॥

॥४३॥ तस्मान्मुक्तोमत्पितामांसमेत्ययानारूढोह्यभिनंद्याशिषाच ॥ गतोलोकंश्रीपतेर्दुर्विभाव्यंयस्मिन्गतानानिवर्त्तंतिभूयः॥४४
तस्माद्दानंसर्वशास्त्रेषुचोक्तंतुभ्यंप्रोक्तंधर्मसारंसधर्म्यं॥ किमन्यत्तेश्रोतुमिछावदस्वश्रुत्वासर्वंतेवदामीतिसत्यं॥४५॥ ॥
इतिश्रीस्कंदपुराणेवैशाखमाहात्म्येनारदांबरीषसंवादेपिशाचमोक्षप्राप्तिर्नामसप्तमोध्यायः ॥७॥ छ छ छ

॥ ॥मैथिलउवाच॥ ॥ब्रह्मन्निस्वाकुतनयोजलादानाच्चचातकः॥ त्रिवारमभवत्पश्चान्मद्गृहेगोधिकातथा॥१॥ कर्मानुगुणमेतद्धियुक्तंतस्याकृतात्मनः॥ सतामसेवनात्तस्यगृध्रत्वंसारमेयता॥२॥ सप्तवारमितिप्रोक्तंतन्मेभातिचनोचितं॥ संतोनदूषितास्तेननतथापकृताअपि॥३॥ तस्माद्सेविनस्तस्यफलाभावोभवेद्ध्रुवं॥ नानर्थकरणाभावादिदंहिपरपीडनं॥ अनिमित्तमिदंकस्मात्कुयोनित्वमवाप्तवान्॥४॥ तदेतत्संशयंछिंधिशिष्यस्यात्मप्रियस्यते॥ इतिराज्ञासुसंपृष्टःश्रुतदेवोमहायशाः॥५॥ साधुसाध्वितिसंभाष्यवचोव्याहर्त्तुमादधे॥ ॥श्रुतदेवउवाच॥ ॥शृणुराजन्प्रवक्ष्यामियत्पृष्टंतुत्वयानघ॥६॥ शिवायैचशिवेनोक्तंकैलासशिखरेमले॥ सृष्ट्वेमान्सकलांल्लोकान्पश्चात्तेषामवस्थितिं॥७॥ आमुष्मिकामैहिकांचद्विविधांपर्यकल्पयत्॥ हेतुत्रयंचमर्त्येकंदेहस्थित्यैमहाप्रभुः॥८॥ जलसेवाचान्नसेवासेवाचैवौषधस्यच॥ त्रयएतेमहाभागदैहिकस्थितिहेतवः॥९॥ एवमामुष्मिकेराजन्त्रयएवेरिताश्रुतौ॥ साधुसेवाविष्णुसेवासेवाधर्मपथस्यच॥१०॥ पुरासंपादितान्येनेपर

लोकस्यहेतवः॥गृहेसंपादितंयद्दत्तार्थेयंपद्दनौयथा॥११॥ऐहिकाहेतवोराजन्सद्यःसंपादितार्थदाः॥किंचेष्टमपिसाधूनांमनसो
यदिदुःसहं॥१२॥कुतश्चित्कारणाद्राजन्नत्त्वानर्थायकल्पते॥अप्रियंकिमुवक्तव्यंदुःखहेतुरितिस्फुटं॥१३॥अत्रैवोदाहरंतीममि
तिहासंपुरातनं॥पापघ्नंमहदाश्चर्यंशृ ण्वतांरोमहर्षणं॥१४॥यज्ञदीक्षामुपगतःपुरादक्षप्रजापतिः॥अह्वानार्थंभूतपतेर
गमद्रजताचलं॥१५॥तंदृष्ट्वानोत्थितःशंभुस्तस्यैवहितकाम्यया॥सर्वामरगुरुश्चाहंछंदोगम्यःसनातनः॥१६॥भृत्याएतेब
लिहराश्चंद्रेंद्राद्याःसुरेश्वराः॥स्वामीभृत्यायनोत्तिष्ठेत्स्वभार्यायैपतिस्तथा॥१७॥गुरुःशिष्यायनोत्तिष्ठेदितिशास्त्रविदांमतं
नसंबंधोगुरुत्वेनकारणंत्वितिवैश्रुतिः॥१८॥बलंज्ञानंतपःशांतिर्यत्रचैवाधिकंभवेत्॥सगुरुश्चेतरेषांचनीचाईयुश्चप्रेष्यतां॥
१९॥उत्तिष्ठंतिनवस्वाम्याद्याभृत्यादीन्यदिचाग्रहात्॥आयुर्वित्तंयशस्तेषांसद्योनश्यतिसंततिः॥२०॥तस्मादहंतुनोत्तिष्ठेप्रियोयंश्व
श्शुरोमम॥इतितस्यहितान्वेषीनोच्चचालासनाद्विभुः॥२१॥नोत्थितंतंतुमृडंदृष्ट्वाकुपितोभूत्प्रजापतिः॥अनिंदद्बहुधातस्मैपुर
तोगिरिजापतेः॥२२॥अहोदर्पमहोदर्पंदरिद्रस्याकृतात्मनः॥यस्यवित्तंबहुवयोरूपश्चधर्मोविशोषितः॥२३॥अतएवकपाला
स्थिधरःपाखंडगोचरः॥वृथाहंकारिणोदैवंकुतोदास्यतिमंगलं॥२४॥लोकेकृत्स्नेणचर्माणिशुचीनीतिविदोविदुः॥धत्ते–
दरिद्रःशीतार्तोपवित्रंचगजाजिनं॥२५॥वेश्मश्मशानंयस्यस्याद्भुजंगःकिलभूषणं॥नधीरतापिचज्ञानंरकात्तस्मात्सश्लाघिनः

॥२६॥ भूतप्रेतपिशाचादिदुर्जनैःसंगतोनिशं॥ नकुलंश्रूयतेकापिनासौवैसाधुसंमतः॥२७॥ इत्था विश्रंभितःपूर्वंनारदेनदुरात्मना॥
येनाहंबोधितःप्रादां कन्यांचैतांसतींमम ॥२८॥ पृथग्धर्मगताचैषास्वैरंवस तुतद्गृहे॥ नास्माभिःश्लाघनीयोसौमलकृतापिकथं
चन॥२९॥ यथाकुलालकलशाश्चांडालस्य वशंगतः॥ इतिदक्षोविमूढात्माह्यमानाहूयतंमृडं॥३०॥ बहुधातंविनिर्भर्त्स्यतूष्णी
मेवगृहंययौ॥ यज्ञवाटंततोगत्वाऋत्विग्भिर्मुनिभिःसह॥३१॥ ईजेयज्ञविधानेननिंदन्नेवमहाप्रभुं॥ ब्रह्माविष्णूविहायैवसर्वेदेवाःस-
मागताः॥३२॥ सिद्धचारणगंधर्वायक्षराक्षसकिंनराः॥ तदादेवीसतीपुण्यास्त्रीचांचल्यात्प्रलोभिता॥३३॥ उत्सुकाचोत्सवंद्रष्टुं
बंधूंस्तत्रसमागतान्॥ निवार्यमाणारुद्रेणतरलास्त्रीस्वभावतः॥३४॥ प्रत्युक्तापिपुनःश्चैवंगंतव्यमितिनिश्चिता॥ सनिंदत्तिसभा
मध्येसदामांवरवर्णिनि॥३५॥ तच्चासत्यंचतत्संश्रुत्वाकायेसत्यंजहासिच॥ असत्यमपिसोढव्यमपापीगृहमिच्छता॥३६॥ मयायथा
कृतंदेवितथात्वंनैववर्त्तसे॥ तस्मान्मागच्छशालावैनशुभंतुभवेध्रुवं॥३७॥ इत्येवंबोधितादेवीचापल्यंपुनरागमत्॥ निश्चक्राम
सतीगेहादेकाकीपादचारिणी॥३८॥ तांदृष्ट्वावृषभस्तूर्णंपृष्टेदेवीसुवाहसः॥ कोटिशोभूतसंघाश्चत्वनुजग्मुःसतींतदा॥
३९॥ यज्ञवाटंतुसागत्वापत्नीशालांययौपुरा॥ तूष्णीमासन्सतींदृष्ट्वाखेदात्तस्माद्विनिर्गता॥४०॥ पतिवाक्यंतुसंस्मृत्यजगो
मोत्तरवेदिकां॥ पितासभ्याश्चतांदृष्ट्वास्थितास्तूष्णींहताशिषः॥४२॥ सारुद्राहुतिपर्यंतंपश्यंतीभिक्षुवेष्टितं॥ यत्कारुद्रंच

जुव्हंतसुवाचाश्रुकुलेक्षणा॥४३॥ ॥देव्युवाच॥ ॥महद्दुल्लंघनंपुंसांनप्रायःश्रेयसेभवेत्॥लोककर्त्तालोकभर्त्तासर्वेषांप्र
भुरव्ययः॥४४॥एवंभूतस्यरुद्रस्यकथंनोदीयतेहविः॥जातांनकिंतेदुर्बुद्धिंहरंत्यन्येसमागताः॥४५॥नचेदृशामहात्मानःकि
मेषांविमुखोविधिः॥इत्येवंभाषमाणांतांपूषादेवोजहासह॥४६॥श्मश्रूणांचालनंचक्रेभृगुर्हतस्तुभस्तथा॥भुजपादोरुक
क्षाणांस्फालनंचक्रिरेपरे॥४७॥बहुधानिंदनंचक्रेनास्तिताहतभाग्यवान्॥तच्छ्रुत्वारुद्रभार्यासाकोपाकुलितमानसा॥
४८॥प्रायश्चितंश्रुतेःकर्त्तुंदेहंतत्याजसासती॥होमाग्नौवेदिकामध्येसर्वेषामेवपश्यतां॥४९॥हाहाकारोमहानासीद्दुद्रु
वुःप्रमथाद्द्रुतं॥आचख्युर्देवदेवायवृत्तांतमखिलंतदा॥५०॥तच्छ्रुत्वासहसोत्थायरुद्रःकालांतकोपमः॥जटामुत्पाद्यह
स्तेनभूतलेतामताडयत्॥५१॥ततोभवन्महाकायोवीरभद्रोमहाबलः॥सहस्रबाहुरभवत्कालांतकसमप्रभः॥५२॥
बद्धांजलिपुटोभूत्वाव्याजहारहरंतदा॥मत्सृष्टिस्तुयदर्थंतत्तदर्थंमांनियोजय॥इत्युक्तःप्राहतंक्रुद्धोधूर्जटिस्तंपुरः
स्थितं॥हनत्वंनिंदकंदक्षंयदर्थंमत्प्रियाहता॥५४॥भूतसंघास्त्वगच्छंतुसहैतेनमहाबलाः॥इत्यादिष्टाभगवताययुर्य
ज्ञसभांतदा॥५५॥जघ्नुस्सर्वान्महावीरान्देवासुरनरादिकान्॥पूष्णश्चहसतोदंतान्जटाभूश्चबभंजह॥५६॥
श्मश्रूण्युत्पाटयांचक्रेभृगोस्तस्यदुरात्मनः॥यद्यदास्फालितंपूर्वंतत्तच्चिच्छेदवीर्यवान्॥५७॥ततोदक्षशिरोह

तुंबहूघोषंचकारह ॥ मुनिर्मंत्रप्रगुप्तंतन्नैवछलंतत्तितद्बलात् ॥ ५८ ॥ हरोज्ञात्वातुचिच्छेदस्तस्यमेत्यदुरात्मनः ॥ एवंमखगतान्ह
त्वासानुगःस्वालयंययौ ॥ ५९ ॥ हतावशिष्टाःकेचित्तुब्रह्माणंशरणंययुः ॥ तैरन्वितोययौब्रह्माकैलासंतुशिवालयं ॥ ६०
ततोरुद्रंसांत्वयित्वावचोभिर्विविधैरपि ॥ तेनैवसहितःप्रागाद्यज्ञवाटंमहाप्रभुः ॥ ६१ ॥ तेनैवोज्जीवयामाससर्वान्यज्ञसभा
ग तान् ॥ रव्यास्तैशदादजमुखंदक्षस्यतुतदाशिवः ॥ ६२ ॥ अजश्मश्रूण्यदाच्छुभृंगवेतुमहात्मने ॥ पूष्णश्चदंतान्नप्रा
दासिष्टादंचचकारह ॥ ६३ ॥ तदंगानांव्यतिकरंकेषांचिदपिवैशिवः ॥ शिवमापुश्चतेसर्वेब्रह्मणाचशिवेनच ॥ ६४ ॥
पुनःप्रवर्त्तितोयज्ञोयथापूर्वंमहात्मनः ॥ यज्ञांतेसर्वदेवाश्चजग्मुस्तेस्वंस्वमालयं ॥ ६५ ॥ नैष्ठिकंब्रह्मचर्यंतुकृत्वारु
द्रोमहातपाः ॥ तेपेगंगातटेरुद्रःपुन्नागतरुमूलगः ॥ ६६ ॥ दक्षात्मजासतीदेवीत्यक्तदेहापतिव्रता ॥ जज्ञेहिमाद्रेर्मेनकायांवद्धेतस्यवे-
श्मनि ॥ ६७ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुतारकाख्यामहासुरः ॥ सुतीव्रतपसाराध्यब्रह्माणंपरमेष्ठिनं ॥ ६८ ॥ अवध्यत्वंवरंवव्रेदेवासुर
नरोरगैः ॥ आयुधैरस्त्रसंघैश्चसर्वैरेवमहाबलैः ॥ ६९ ॥ रुद्रपुत्रंविनादैत्योह्यवध्यःसकलैरपि ॥ इतितस्मैवरंप्रादाद्ब्रह्मालोकपिता
महः ॥ ७० ॥ अस्त्रीकृत्वादपुत्रत्वाद्रुद्रस्येतितथास्त्विति ॥ वरंगृहीत्वास्वगृहंप्राप्यलोकान्बबाधह ॥ ७१ ॥ दासांदेवामार्जनादौद
स्यादेव्यश्चतद्गृहे ॥ ततस्तत्पीडितादेवाब्रह्माणंशरणंययुः ॥ ७२ ॥ तैःपीडांवर्णितांश्रुत्वावेधाःप्राहसुरानिदं ॥ वरप्रदानका

लेहंरुद्रपुत्रंविनासुराः॥ ७३॥ नान्यैर्वध्यइतिप्रादांवरंतस्मैदुरात्मने॥ पुरासतीरुद्रपत्नीसत्रेत्यक्तकलेवरा॥ ७४॥ जाताहिमवतःपुत्री
पार्वतीनिचयांविदुः॥ रुद्रोहिमवतःएष्टेतपश्चरतिदुश्चरं॥ ७५॥ योजयध्वंचपार्वत्यारुद्रंलोकेश्वरंप्रभुं॥ पुनर्देवेंद्रसदनेसंग
तैरमरेश्वरैः॥ ७६॥ धिषणेनापिसंमंत्र्यदेवेंद्रापाकशासनः॥ सस्मारचस्वकार्यार्थं नारदंस्मरमेवच॥ ७७॥ तत्रागतौततस्तौसुब
लिभिद्वाक्यमब्रवीत्॥ हिमवंतंभवान्गत्वावचसातंनिबोधय॥ ७८॥ पुत्रीतवप्राग्दक्षस्यहरपत्नीकृतासती॥ तपश्चरतितेशृंगेविधु
क्तोदक्षकन्यया॥ ७९॥ मृडस्तस्यसपर्यायैर्विनियोजयतत्प्रियां॥ तस्यैवपत्नीभवितासएवभाषितापतिः॥ ८०॥ इत्यादिष्टोमघोनाथना
रदोपेत्यतंगिरिं॥ तथैवकारयामासदेवेंद्रेणोदितंयथा॥ ८१॥ पश्चात्कामंसमाहूयमघवानिदमाहच॥ देवानांचहितार्थायतथामृडहि
तायच॥ ८२॥ वसंतेनसमायुक्तोगत्वारुद्रतपोवनं॥ गुणान्विजृंभयित्वातुवासंतान्हृदयावहान्॥ ८३॥ यदासन्निहितादेवीपार्व
तीतुमृडस्यच॥ तदाप्रयुज्यत्वंबाणान्मोहयस्वमहाप्रभुं॥ ८४॥ तयोस्तुसंगमेजातेकार्यंनोऽस्माभविष्यति॥ इत्यादिष्टःस्मरस्तूर्णंप्रत
स्थेवाढमित्यथ॥ ८५॥ सवसंतःसरतिकःसानुगस्तद्वनंययौ॥ अकालेतुवसंतर्तुंजृंभयित्वास्वशक्तितः॥ ८६॥ तद्वनेसर्वतोरम्ये
मंदानिलनिषेविते॥ कदाचिद्देवदेवोपिपार्वत्याश्चसपर्यया॥ ८७॥ प्रीतःस्वांकंसमारोप्यकिंचिद्वाहर्तुमारभत्॥ प्राणप्रियासंग-
मस्यकालोयमितिनिश्चितः॥ ८८॥ पेशलंधनुरादायसतस्थौहरएष्ठतः॥ कृत्वाजवनिकावृक्षंबाणमेकंमुमोचह॥ ८९ द्वितीयमपि

संधायचक्रेमोक्तुंमहोद्यमं ॥ अथस्कब्ध्यमनाभूत्वामृडश्चिंतामवापह ॥ ९० ॥ नमेमनश्चलेत्क्कापिकेनवाकश्मलीकृतं ॥ इतिचिंताकुलोवामे
पार्श्वेकामंददर्शह ॥ ९१ ॥ क्रुद्धोन्मील्यललाटाक्षंसंस्त्वांकादेवीमपास्यच ॥ तस्यास्ण:समभूदग्निस्तीक्ष्णोलोकबिभीषण: ॥ ९२ ॥ तेनदग्धो
भवत्सद्योमन्मथ:सशरासन: ॥ कार्यसिद्धिंचपश्यंतोदुद्रुवुश्चामरादिवं ॥ ९३ ॥ शंकमानौस्वदंडंचवसंतोरातिरेवच ॥ निमील्यलोचनेभीता
देवीदूरंप्रदुद्रुवे ॥ ९४ ॥ सन्निधानंस्त्रियोहर्तुंमृडोप्यंतरधीयत ॥ रुद्रस्येष्टंप्रकुर्वाणोदेव श्चमनसोहितं ॥ ९५ ॥ लेभेनर्समविर्हत्तंविप्र
यंकुर्वतस्तुकिं ॥ तस्मादिक्ष्वाकुतनय:साधूनामप्रिय:सदा ॥ ९६ ॥ तस्मादात्महितांसेवांनाकरोन्मंदधी:सतां ॥ अनुभूतंमहद्दु:खंतस्मा
हुर्योनिरेवच ॥ ९७ ॥ तस्मात्कुर्यात्तुसाधूनांसेवासर्वार्थसाधिनी ॥ रुद्रस्याप्रियकारित्वात्स्मरोभाविनिजन्मनि ॥ ९८ ॥ दु:खंतुबहुलंले
भेजन्मकालेमहाप्रभु: ॥ इतिहासमिमंपुण्यंयेशृण्वंतिदिवानिशं ॥ ९९ ॥ जन्ममृत्युजरादिभ्योमुच्यंतेनात्रसंशय: ॥ १०० ॥ ॥ इति
श्रीस्कंदपुराणेवैशाखमाहात्म्येनारदांबरीषसंवादेकामदहनंनाम अष्टमोध्याय: ॥ ८ ॥
॥ ॥ मैथिलउवाच ॥ ॥ तस्यदग्धस्यकामस्यकस्माज्जन्माभवद्विभो ॥ किंदु:खमभवत्तस्मिन्कर्मण:सदुलंघनात् ॥ १ ॥ एतदाचक्ष्व
मेब्रह्मन्श्रोतुंकौतूहलंहिमे ॥ श्रुतदेवउवाच ॥ ॥ कुमारजन्मवक्ष्याभिश्रवणात्तापनाशनं ॥ २ ॥ यशस्यंपुत्रदंधर्म्यंसर्वरोगविना
शनं ॥ शंभुनातुहतेकामेतत्पत्नीरतिसंज्ञिका ॥ ३ ॥ मुमोहपुरतोदृष्ट्वापतिंभस्मावशेषितं ॥ जातसंज्ञामुहूर्त्तेनविललापहद्धि

त्वधा ॥४॥ यद्विलापाद्वनंवापिसमदुःखमभून्नदा ॥ तच्चिन्ताग्नौस्वकायंतुत्यक्तुकामाचमाधवं ॥५॥ पत्युःसखायंसस्मारकर्त्तुंतात्कालि
कीं क्रियां ॥ सआगतश्चितिकर्त्तुंवीरपत्न्यामहाप्रभुः ॥६॥ सतुत्रस्तःसखींदृष्ट्वाक्षणंमूर्छापरोभवत् ॥ रतिंतुसांत्वयामाससांत्वैर्बहुविधै
रपि ॥७॥ पुत्रतुल्योस्मितेभद्रेस्थितेमयिचनार्हसि ॥ कार्यंत्यक्तुंधर्मंहेतुमित्याद्यैर्बहुधापिसा ॥८॥ नैवस्थातुंमनश्चक्रेतेनसंस्तंभितार
तिः ॥ दृष्ट्वादारूंश्चवसंतोपिचितांचक्रेसरित्तटे ॥९॥ सावगाह्यद्युनद्यांचकृत्वाकार्याणिसर्वशः ॥ सन्नियम्येंद्रियग्रामंनिवेश्यात्मनिवैमनः
॥१०॥ चितिमारोढुमारेभेततोजाताशरीरवाक् ॥ माप्रवेशयकल्याणिवह्निंपतिपरायणा ॥११ भविष्यतिचतेपत्युर्हेराद्दूष्णोश्चयाद्वा
त् ॥ जन्मद्वयंक्रमेणैवतत्रचोत्तरजन्मनि ॥१२॥ भैष्म्यांकृष्णान्महाविष्णोःप्रद्युम्नाख्योभविष्यति ॥ वरिष्यसित्वंचशापात्द्ब्रह्मणःशंबरा
लये ॥१३॥ प्रद्युम्नाख्येनतेपत्यासंगतिश्चभविष्यति ॥ इत्युक्त्वाविररामाथवाणीचाकाशगोचरा ॥ श्रुत्वातांतुनिवृत्ताभून्मरणेकृतनि
श्चया ॥ ततोदेवाःसमाजग्मुःस्वार्थकामेहतेहरात् ॥१५॥ रत्याइष्टंप्रकुर्वाणागुर्विंद्राग्निपुरोगमाः ॥ तांतेनिवर्त्तयामासुर्वरेणम
हतासतीं ॥१५॥ अनंगोपिभवेत्सांगोमृतएवाक्षिगोभवेत् ॥ इतितांतुविनिर्वर्त्यधर्मांश्चोपदिदेशिरे ॥१७॥ पूर्वकल्पेत्वयंराजास्कंद
राख्योमहाप्रभुः ॥ त्वमेवपत्नीतत्रापिरजःसंकरकारिणी ॥१८॥ तेनेयंचदशाभूत्तेकुर्विदानींचनिष्कृतिं ॥ मंदाकिन्यांतुवैशाखेप्रातः-
स्नानंतथाकुरु ॥१९॥ मधुसूदनमभ्यर्च्यकथांदिव्यांतथाशृणु ॥ अभून्यशयनंनामव्रतमारभभामिनि ॥२०॥ धर्मेणानेनतेभद्रे

व्रतेनापिच माधवे ॥ नूनं त्वं भविता पत्न्या रूपलब्धिर्न संशयः ॥२१॥ इति तस्यै वरं दत्वा देवा जग्मुर्यथागताः ॥ ततः कृच्छ्रान्निवृत्ता सा दे-
वीकामसतीतथा ॥२२॥ गंगावगाहनं चक्रे मेषसंस्थे दिवाकरे ॥ अमून्यशयनं नाम व्रतं चापि महामनाः ॥२३॥ तेन पुण्यप्रभावेन सद्यः
कामोक्षिगोचरः ॥ अभूत्तस्यै महाराज लोके चावार्यवीर्यवान् ॥२४॥ पूर्वकल्पेप्ययमपि राजा धर्मपरायणः ॥ वैशाखोक्तान्महाध-
र्मान्चक्रे तेन वै स्मरः ॥२५॥ देहहानिं प्रपेदे सोपुत्रोपि परमात्मनः ॥ इदानीं तु वैशाखे मेषसंस्थे दिवाकरे ॥२६॥ अवस्थेयं
यं देवानां मनुष्याणां तु का कथा ॥ त्र्यंबके तर्हि ते पश्चान्निराशा गिरिकन्यका ॥२७॥ तूष्णीं स्थितां तदा दृष्ट्वा तांतां दृष्ट्वा हिम-
वान्गिरिः ॥ चकितः स्वगृहं निन्ये दोर्भ्यां तां परिरभ्य च ॥२८॥ रूपौदार्यगुणान्दृष्ट्वा हरस्यैव महात्मनः ॥ स एव मे पति-
र्भूयादिति तन्निष्ठमानसा ॥२९॥ गंगोपकूलमापेदे तपस्तप्तुं धृतव्रता ॥ निवारितापि सा देवी पित्रा मात्रा स्वकैर्जनैः ॥३०॥
अर्चयंती महालिंगं निराहारा जटाधरा ॥ दिव्यवर्षसहस्रांते प्रत्यक्षोभून्महेश्वरः ॥३१॥ भूत्वा वर्ण्यपि सायान्हे पर्णशाला-
मुखे विभुः ॥ स्वनिष्ठमनसो दार्ढ्यं वाक्यैर्नानाविधैरपि ॥३२॥ ज्ञात्वावदद्वरं भद्रे वरयेति महाप्रभुः ॥ सावव्रे च पतिं रुद्रं त्वं
भवेति वरानना ॥३२॥ स तथैव वरं दत्वा ऋषीन्सस्मार सप्त च ॥ आजग्मुस्तेपि मुनयः स्थिताः प्रांजलयः पुरः ॥३४॥ ऋ-
षीनाज्ञापयामास कन्यां प्रष्टुं हिमालयं ॥ त आदिष्टा भगवता कन्यार्थे हिमवद्गृहं ॥३५॥ प्रापुर्विहायसा सर्वे द्योतयंतो दिशो द-

श्रा॥प्रत्युज्जगामसगिरिःसप्तैतान्ब्रह्मवित्तमान्॥३६॥संपूज्यविधिवत्सर्वान्सुखासीनानपृच्छत॥धन्योस्मिकृतकृत्योस्मि
यद्भवंतोगृहागताः॥३७॥भवदागमनंमन्येममजन्मफलंत्विति॥नकृत्यंविद्यतेस्माभिःपूर्णार्थानांमहात्मनां॥३८॥तथापिब्रू-
तकार्यंवोयत्कर्त्तव्यंमयाधना॥इत्युक्तास्तेतथाप्रोचुर्हिमवंतंमहागिरिं॥३९॥त्वयातेसदृशंवाक्यमुक्तंगिरिपतेइदं॥अस्मदा
गमनेहेतुंवक्ष्यामस्तेमहोदयं॥३९॥कन्यातेपार्वतीनामपूर्वंदक्षात्मजासती॥जातातवकुमारीयायज्ञेत्यक्तकलेवरा॥४१॥
अस्याःपाणिग्रहेदक्षःशंभुर्नान्योजगत्त्रये॥देयासाशंभवेदेवीभवतानंतमिच्छता॥४२॥पूर्वजन्मसहस्रेषुभवतासुकृतंकृ
तं॥इदानींतवदिष्ट्यातुपरिपाकमुपागतं॥४३॥तेषांतद्वचनंश्रुत्वासंहृष्टात्मामहागिरिः॥व्याजहारपुनर्वाक्यंपुत्रीवल्कलधारि
णी॥४५॥गंगातीरेनिराहारातपस्तपतिदुश्चरं॥कांक्षमाणापतिंशंभुंतस्याइष्टमिदंत्विति॥४४॥दत्ताकन्यामयातस्मैत्र्यंबका
यमहात्मने॥शीघ्रंगत्वाभवंतस्तुयत्रशंभुर्महाप्रभुः॥४६॥प्रीत्याहिमवतादत्तांगृहाणेतिनिवेद्यच॥भवंतएककुर्वंतुन्वैतदै
वाहिकींक्रियां॥४७॥इत्युक्तास्तेहिमवतातमामंत्र्यशिवंययुः॥लक्ष्म्याद्यायोषितःसर्वाविष्णवाद्यादेवताअपि॥४७॥षण्मात
रोथमुनयोद्रष्टुंजग्मुर्महोत्सवं॥शिवःसर्वामरगणैर्मुनिभिर्मातृभिस्तथा॥४९॥अन्वितोवृषभारूढःप्रमथानांगणैर्वृतः
भेरीशंखमृदंगाद्यैःकहलापटहादिकैः॥५०॥ब्रह्मघोषैर्बंदिभिश्चप्राविशाद्धिमवत्पुरीं॥सुमुहूर्त्तेशुभेलग्नेसुमध्यहनिरी

स्थिते ॥५१॥ विवाहमकरोच्छैलः प्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ महोत्सवस्तदाचासीत्त्रिलोक्यांप्राणिनांनृप ॥५२॥ महोत्सवेनिवृत्तेतुशंकरोलोकशंकरः ॥रेमेस्वच्छंदयादेव्यालोकधर्मानुव्रतः ॥५३॥ ऋद्धिमद्धिमवद्गेहे देवेंद्रभवनोपमे ॥ शर्वर्यानंदिनीतीरे वनराजिषुशंकरः ॥५४॥ मत्तालिद्विजसन्नादमयूररवमंडिते ॥ दिव्यवर्षसहस्राणिरेमेस्वच्छंदयाविभुः ॥५५॥ स्त्रीणामिंद्रवराभावात्तस्मिन्कालेनृपोत्तम ॥पुंसःसर्गात्पुनर्गर्भोनारीणांस्रवतिध्रुवं ॥५६॥ प्रत्यहंरमणाद्देव्यांनाभूद्गर्भोहराद्धत ॥देवानामभवच्चिंतापुत्रालाभाद्धराद्विभो ॥५७॥ सर्वेसंगत्यसंमंत्र्यमिथएवंबभाषिरे ॥ कामीवाभूद्रतौनित्यंसक्तोदेव्याहरःस्वराट् ॥५८॥ नास्माकंसिध्यतेकार्यंनित्यंगर्भस्यसंस्रवात् ॥ पुनारतिर्यथानाभूत्तथास्माभिर्विधीयतां ॥५९॥ मिथएवंतुसंभाष्यविचिन्वन्क्षणमत्रते ॥अग्निंकृत्यैविनिश्चित्यत्वूचुर्मानपुरःसरं ॥६०॥ त्वंमुखोग्नेहिदेवानांत्वंबंधुर्गतिरेवच ॥इदानीमपिगच्छत्वंरमतेयत्रवैहरः ॥६१॥ रत्यंतेदर्शयात्मानंपुनारतिर्यथानवै ॥त्वांदृष्ट्वाव्रीडितादेवीततश्चापसरेद्ध्रुवं ॥६२॥ शिष्योभूत्वातुरत्यंतेपृच्छतत्वंस्मरांतकं ॥तत्वसंभ्रमव्याजेनकालंबहुनयप्रभो ॥६३॥ बहुकालेगतेदेवीकुमारंप्रसविष्यति ॥ देवैरेवंप्रार्थितोग्निरोभिक्षुत्काहरंययौ ॥६४॥ वीर्योत्सर्गात्पूर्वमेवगतोवन्हीरतांतरे ॥ तंदृष्ट्वाव्रीडितादेवीविवस्त्राविमनाययौ ॥६५॥ रतिंविहायत्वरयाततोरुद्रोतिकोपितः ॥वन्हिंप्राहगृहाणेदमविसृष्टंतुदुर्मते ॥६६॥ मद्वीर्यंदुःसहंपापरतिविघ्नस्त्व

याभवत् ॥ उत्सृजामि च मद्वीर्यं त्वन्मुखे हव्यवाहन ॥ ६७॥ इत्युक्तोत्सृष्टवान्वीर्यं हव्यवाहमुखे हरः ॥ तद्धुत्वा
दह्यमानः सन्स्वोदरे वीर्यमुल्बणं ॥ ७८ ॥ चिंतयानोययौ धाम देवानां यज्ञपूरुषः ॥ कथंचित्त्राणतोमुक्तो देवेभ्य
स्तन्निवेदयत् ॥ ६९॥ देवावन्हीरितं श्रुत्वाहर्षशोकौसमीयुः ॥ स्थितं वीर्यमितिल्हादं कथंतुप्रसवोभवेत् ॥ ७०॥
इति दुःखं तदाचासीद्वन्हेः कुक्षौ तु शांभवं ॥ ववृधे तेजसाक्षिसंदध्मामासागतास्तदा ॥ ७१॥ नापश्यत्प्रसवोपायं
बहुदुःखपरायणः ॥ देवान् वै शरणं प्राप गर्भमोचनहेतवे ॥ ७२॥ तेदेवावन्हिनासाकं प्रापुर्गंगां यशस्विनीं ॥ गंगां-
स्तोत्रेण तोस्तुत्वा प्रार्थयामासुरंजसा ॥ ७३॥ त्वंमाता सर्वदेवानां त्वमेव जगतां पतिः ॥ देवतार्थे तु त्वं भद्रे धत्स्वते
जस्तुशांभवं ॥ ७४॥ तद्वन्हेर्वर्धते गर्भे न स्त्रीत्वात्प्रसवोस्य च ॥ तस्मादेनं च नः सर्वान् समुद्धर दयां कुरु ॥ ७५॥
इत्येवं प्रार्थिता देवी तथास्त्विति वचोब्रवीत् ॥ देवास्तु वन्हये प्राहुर्मंत्रं गर्भविमोचनं ॥ ७६॥ तन्मंत्राद्गर्भमाकृष्य व्यसृ
जद्धव्यवाहनः ॥ गंगायां शांभवं तेजो भास्वल्लोकसुदुःसहं ॥ ७७॥ सावोढा कतिचिन्मासान्न शशाक ततः परं ॥ निर्ज
लात्तत्प्रभावेन स्फुटद्रिक्तकलेवरा ॥ ७८॥ बहुदुःखाकुला देवी पातिव्रत्यप्रभावतः ॥ उज्जहार स्वोदरस्थं गर्भं लोकैके
कपावनी ॥ ७९॥ शरकांडे तु चिक्षेप दह्यमानं समंततः ॥ शरकांडैस्तु संभेदो षोढा भिन्नो बभूव ह ॥ ८० ॥ षट्कृत्तिकाः

समाजग्मुर्ब्रह्मणाचोदितास्तदा ॥ शरकांडेविनिर्भिन्नंषोढासंधायशांभवं ॥ ८१ ॥ षण्मुखंपुरुषंकृत्वाचैकदेहमितिस्फुटं ॥
कृत्तिकाविधिनाज्ञप्तातंतथाचक्रिरेदृढं ॥ ८२ ॥ तद्देहंपुरुषाकारंषण्मुखंशरकांडगं ॥ अरक्ष्यमाणमेवासीच्छरकांडेषुवैचि-
रं ॥ ८३ ॥ एकदावृषभारूढौपार्वतीपरमेश्वरौ ॥ श्रीशैलंगंतुमनसौतत्स्थलंपरिजग्मतुः ॥ ८४ ॥ तदासीत्पार्वतीदेवीसद्यःस्नु-
तपयोधरा ॥ विस्मितावचनंरुद्रंस्नुतौकस्मात्पयोधरौ ॥ कारणंब्रूहिविश्वात्मन्नित्युक्तस्तुहरोब्रवीत् ॥ शृणुदेविप्रव-
क्ष्यामिपुत्रौघोवर्त्तनेतव ॥ ८६ ॥ त्वयिवीर्यमनुस्रष्टंप्रागेवागाद्धविर्वहः ॥ तंदृष्ट्वाव्रीडितात्वंवैप्रविष्टाचस्थलांतरं
॥ ८७ ॥ मयाकोपाद्वह्निमुखेविसृष्टंवीर्यमुल्बणं ॥ देवानांचप्रसादेनगंगायांव्यसृजद्विभुः ॥ ८८ ॥ गंगाचदर्भसंमा-
नायविक्षेपचशरांतरे ॥ तत्रषोढाप्रभिन्नंतुमातृभिश्चदृढीकृतं ॥ ८९ ॥ पुरुषाकृतिमापेदेतंदृष्ट्वातेस्तनौस्नुतौ ॥
पालनीयंमहावीर्यंविष्णुनासमविक्रमं ॥ ९० ॥ अयमेवौरसःपुत्रःस्तवभामिनिनिश्चितं ॥ तस्माद्गृहाणशीघ्रंत्वं
तेनाख्यातिरतीवते ॥ ९१ ॥ इत्याज्ञप्ताशंभुनासातमादायार्भकंद्रुतं ॥ अंकमारोप्यतंदेवीपाययामाससास्तनौ
॥ ९२ ॥ देवेनमोहितादेवीपुत्रस्नेहपराभवत् ॥ पुनःकैलासमगमत्प्रभुणासहशांकरी ॥ ९३ ॥ पुत्रंलालयतीदे-
वीसंतोषंपरमंययौ ॥ एवंकुमारजननंवर्णितंतेमयाद्भुतं ॥ ९४ ॥ यइदंशृणुयान्नित्यंकुमारजननंशुभं ॥ पुत्र

१७

पौत्रादिहृद्धिं तुलभतेनात्रसंशयः ॥९५॥ महद्दुःखंतु जननेहरस्याप्रियतोभवत् ॥ प्रीत्यानुष्कृतवैशाखधर्मौंप्यप्रतिभो भवत् ॥
९६॥ तस्माद्वैशाखधर्मा हि सर्वाघौघविनाशनः ॥ अवैधव्यप्रदः पुण्यः सर्वसंपद्विधायकः ॥९७॥ अनंगोपिहिसांग-
त्वंयत्प्रभावात्समाप्तवान् ॥ अस्मात्त्वाचाप्यदत्ताच्च वैशाखोयस्यवैगतः ॥९८॥ अपिधर्मकृतोवापिभवेद्दुःखपरंपरा ॥
सर्वधर्मा हितः स्याच्चयद्येको पमनुष्ठितः ॥ यमदूतान्निराकृत्यसयातिपरमांगतिं ॥९९॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेवै
शाखमहात्म्ये नारदांबरीषसंवादे कुमारोत्पत्तिकथनंनाम नवमोध्यायः ॥९॥ ७ ७ ७ ७
॥ ॥मैथिलउवाच॥ ॥यत्कामपत्नीचरितमशून्यशयनव्रतं ॥ देवोपदिष्टं तस्यास्यस्कविधानंब्रूहिभूस्कर ॥१॥ किंदा
नंकोविधिस्तस्यपूजनंकिंफलंतथा ॥ एतदाचक्ष्वभूदेवश्रोतुंकौतूहलंहिमे ॥२॥ ॥श्रुतदेवउवाच॥ ॥शृणुभूप
प्रवक्ष्यामिव्रतंपापप्रणाशनं ॥ अशून्यशयनंनामरमायै हरिणोदितं ॥३॥ येनचीर्णेनदेवेशोजीमूताभः प्रसीदति ॥
लक्ष्मीभर्ताजगन्नाथः समस्ताघौघनाशनः ॥४॥ अकृत्वायस्त्विदंराजन् व्रतंपातकनाशनं ॥ गार्हस्थ्यमनुवर्त्तेत तस्येदंनि
ष्फलंभवेत् ॥५॥ श्रावणेशुक्लपक्षेतुद्वितीयायांमहीपते ॥ अशून्यशयनारंभंतत्क्वात्यंव्रतमनुत्तमं ॥६॥ चातुर्मास्येतुसंप्राप्ते
हविष्याशीभवेन्नरः ॥ चतुर्भिः पारणंमासैः सम्यङ्ष्यांघतेप्रभो ॥७॥ लक्ष्मीयुक्तोजगन्नाथः पूजनीयोजनार्दनः ॥ पारणे

दिवसेभासेभक्ष्यंचैवचतुर्विधं ॥ उपायनंचदातव्यंब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ सौवर्णींराजतींवापिमूर्त्तिंकुर्यान्मनोरमां ॥९॥ पीतांब
रधरांदिव्यांवनमालाविभूषितां ॥ शुक्लपुष्पैःस्रग्गंधैश्चपूजयेत्पुरुषोत्तमं ॥१०॥ शय्यादानैर्वस्त्रदानैर्विप्राणांभोजनैस्तथा ॥ दं
पत्योर्भोजनैश्चैवदक्षिणाभिःप्रपूजयेत् ॥११॥ एवंतुचतुरोमासान्पूजयित्वाजनार्दनं ॥ मार्गशीर्षादिमासेषुपूजयेत्पूर्ववद्ध
रिं ॥१२॥ रक्तवर्णंहरिंध्यायेद्रुक्मिणीसहितंतथा ॥ चैत्रादिचतुरोमासानेवंसंपूजयेत्ततः ॥१३॥ भूम्यासहस्थितंदेवमर्च
येद्भक्तिपूर्वकं ॥ सनंदनाद्यैर्मुनिभिःस्तूयमानमकल्मषं ॥१४॥ आषाढस्यचमासस्यद्वितीयायांसमापयेत् ॥ अष्टाक्षरेण
मंत्रेणजुहुयादनलेशुभे ॥१५॥ मार्गशीर्षादिमासानांपारणेभूमिपालक ॥ जुहुयाद्विष्णुगायत्र्याचैत्रादीनांनिबोधया ॥१६
पौरुषेणचमंत्रेणजुहुयादनलेशुभे ॥ पंचामृतंपायसंच अपूपंघृतपाचितं ॥१७॥ एवंक्रमेणद्रव्याणिप्रतिमासंनिबोध
य ॥ तांम्रांस्तुप्रथमंदद्याल्लक्ष्मीनारायणस्यच ॥१८॥ सौवर्णींमध्यमेदद्यात्कृष्णस्यपरमात्मनः ॥ राजतींत्वंतिमेदद्याद्वराह
स्यमहात्मनः ॥१९॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चान्नामभिःकेशवादिभिः ॥ वस्त्रयुग्मैरलंकारैर्यथावित्तानुसारतः ॥२०॥ अर्चयि
त्वाततोदद्यादपूपान्घृतपाचितान् ॥ उपायनार्थेविप्रेभ्योद्वादशेभ्योनिवेदयेत् ॥२१॥ आचार्यायततोदद्यात्प्रतिमांपूर्वक
ल्पितां ॥ शय्यांसंकल्पितांपूर्णांसर्वालंकारभूषितां ॥२२॥ तस्यामभ्यर्च्यविधिवल्लक्ष्मीनारायणंपरं ॥ कांस्यपात्रेणसहि

तामपूपैर्बहुभिस्तथा ॥२३॥ वस्त्रालंकारसहितांदक्षिणाभिस्तथैवच ॥ ब्राह्मणायविशिष्टायवैष्णवायकुटुंबिने ॥२४॥ दा
तव्यंविधिवत्पूज्यब्राह्मणांश्चापिभोजयेत् ॥   ॥ दानमंत्रः ॥ लक्ष्म्याअशून्यशयनंयथातवजनार्दन ॥ शय्याममाप्यशून्या
स्याद्दानेनानेनकेशव ॥२५॥ एवंसंप्रार्थ्यदेवशंस्वयंभोजनमाचरेत् ॥ पुरुषोवासतीवापिविधवावासमाचरेत् ॥२६॥ अ
शून्यशयनार्थंचकर्त्तव्यंव्रतमुत्तमं ॥ एवंतवमयाख्यातंविस्तरान्नृपसत्तम ॥२७॥ स्वप्रसन्नेजगन्नाथेभवेयुर्विविधाःप्र
जाः ॥२८॥ तस्मिंस्तुष्टेतुदेवेशेदेवानामपिदुर्लभाः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनव्रतमेतत्समाचरेत् ॥२९॥ अवश्यंगंतुकामेनत
द्विष्णोःपरमंपदं ॥ एवमुक्तंमयासर्वंकिमन्यच्छ्रोतुमर्हसि ॥३०॥ इत्युक्तस्तेनराजर्षिःपुनराप्याहतंमुनिं ॥ वैशाखेछन्नदा
नस्यमहात्म्यंविस्तराद्वद ॥३१॥ शृण्वतोपिनतृप्तिर्मेवैशाखोक्तान्शुभावहान् ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वायशस्यंपुण्यवर्द्धनं ॥३२॥
मत्स्यवाचमहाभागश्रुतदेवोमहायशाः ॥   ॥ श्रुतदेवउवाच ॥   ॥ वैशाखेघर्मतप्तानांमानवानांमहात्मनां ॥ येकुर्वंत्या
तपत्राणंतेषांपुण्यमनंतकं ॥ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनं ॥३४॥ वैशाखधर्ममुद्दिश्यपुराकृतयुगेकृतं ॥ वंगदे
शेपुराकश्चिद्धेमकांतइतिश्रुतः ॥३५॥ कुशकेतोःसुतोधीमान्राजाशस्त्रभृतांवरः ॥ एकदामृगयासक्तोगहनंवनमावि
शत् ॥३६॥ तत्रनानाविधान्हत्वामृगान्क्रोडादिकान्बहून् ॥ श्रांतोमध्यान्हवेलायांमुनीनामाश्रमंययौ ॥३७॥ तदा

शान्तर्चिनोनामऋषयःशंसितव्रताः॥समाधिस्थानजानंतिबाह्यकृत्यंचकिंचन॥३८॥तान्दृष्ट्वानिश्चलान्विप्रान्क्रुद्धोहंतुं
मनोदधे॥भूपंनिवारयामासशिष्याणामग्रतस्तदा॥३९॥दुर्बुद्धेशृणुनोवाक्यंगुरवस्तेसमाधिगाः॥नोजानंतिबहिः
कृत्यंतस्मात्क्रोद्धुंनचार्हसि॥४०॥ततःशिष्याननुवाचिदंवचनंक्रोधविह्वलः॥यूयंकुरुध्वमातिथ्यमध्वश्रांतस्यमेद्वि
जाः॥४१॥एवमुक्तश्चभूपेनशिष्याऊचुस्तदानृपं॥नाज्ञसागुरुभिर्भूपवयंभिक्षाशिनःकथं॥४२॥गुरुतंत्राःकथंक-
र्तुमातिथ्यंनवयंक्षमाः॥प्रत्याख्यातोनृपःशिष्यैस्तान्हंतुंधनुराददे॥४३॥मृगदस्युभयादिभ्योबहुधारक्षितामया
तेमामेवोपजीवंतिमयादत्तप्रतिग्रहाः॥४४॥एतेमांनविजानंतिकृतघ्नाभूरिमानिनः॥घ्नतोपिमेनदोषःस्यादेतान्वै
त्याततायिनः॥४५॥एवंविक्रुध्यमानःसन्शरान्मुचन्शरासनात्॥तान्विद्रुताननुद्रुत्यजघ्नेशिष्यशतत्रयं॥४६॥दु
द्रुवुर्भयतःसर्वेविहायाश्रममंजसा॥विद्धाविनेषुशिष्येषुबलादाश्रमसंस्थितान्॥४७॥संभारान्जगृहुःशीघ्रंसैनिकाः
पापबुद्धयः॥यथेष्टंभोजनंचक्रुर्नृपेणैवानुमोदिताः॥४८॥ततःसेनावृतोराजापुरीमागाद्दिनात्यये॥कुशकेतुस्ततःश्रु
त्वातनयस्यविचेष्टितं॥४९॥पुरान्निर्यातयामासगर्हयन्चार्हयन्कृतं॥राज्यानर्हस्समाहीनंस्वदेशादपिभूमिप॥५०॥पि
त्रात्यक्तस्ततोराजाहेमकांतोतिविह्वलः॥वनंविवेशगहनंहत्याभिश्चप्रपीडितः॥५१॥बहुकालमवासीच्चगह्वरे-

निर्जनेवने ॥ आहारं कल्पयामास व्याधधर्ममुपाश्रितः ॥ ५२ ॥ नक्वापिस्थितिमापेदे हत्ययाभिद्रुतोभृशं ॥ अष्टाविंशतिवर्षाणिगतान्यस्य दुरात्मनः ॥ ५३ ॥ तीर्थयात्राप्रसंगेनत्रितोनाममहामुनिः ॥ तस्मिन्नरण्ये वैशाखेरवौमध्यंदिनेगते ॥ ५४ ॥ गच्छन्नातपविक्रांतस्तृषयाचातिपीडितः ॥ क्वचिद्वृक्षविहीनेतुप्रदेशेमूर्छितोभवत् ॥ ५५ ॥ दैवाद्दृष्ट्वाहेमकांतस्त्रितंनाममहामुनिं ॥ नृषार्त्तंमूर्छितंश्रांतंकृपांचक्रेनृपाधमः ॥ ५६ ॥ ब्रह्मपत्रैस्तदाछत्रंकृत्वाचातपवारणं ॥ मुनेर्जग्राहसिरसित्वथलांबुस्थंजलंददौ ॥ ५७ ॥ लब्धसंज्ञोभवत्तेनतदुपचारेणवैमुनिः ॥ पत्रछत्रंक्षत्रदत्तंगृहीत्वागतविक्लमः ॥ ५८ ॥ ग्रामंकंचिच्छनैःप्राप्यकिंचिदाप्यायतेंद्रियः ॥ तेनपुण्यप्रभावेनब्रह्महत्याशातत्रयं ॥ ५९ ॥ विनष्टमभवत्तस्यक्षणादेवमहात्मनः ॥ ततोविस्मयमापन्नोहेमकांतोमहारथः ॥ ॥ ६० ॥ बहुधापीड्यमानस्यब्रह्महत्याः कथंगताः ॥ केनाप्यनिष्कृताह्येताः क्वगताः केनहेतुना ॥ ६१ ॥ इत्येवंचिंतयामासब्रह्महत्याविमोचनं ॥ एवंचावस्थितेराज्ञियमदूताअथागमन् ॥ ६२ ॥ नेतुमेनंमहात्मानंहेमकांतंवनेस्थितं ॥ ग्रहणींजनयाभारूः प्राणान्हर्तुंमहात्मनः ॥ ६३ ॥ तथाप्राणवियोगार्त्तः पुरुषां स्त्रीन्ददर्शह ॥ ॥ यमदूतान्महाघोरानूर्ध्वकेशान्भयंकरान् ॥ ६४ ॥ चिंतयानःस्वकर्माणितूष्णीमासीत्तदानृपः ॥ छत्रदानप्रभावेनजाताविष्णुस्मृतिर्नृप ॥ ६५ ॥ तेनस्मृतोमहाविष्णुर्विष्वक्सेनंस्वमंत्रिणं ॥ उवाचतूर्णंत्वंगच्छयमदूतान्निवारय ॥ ६६ ॥ वैशाखधर्मनिरतंहेमकांतंतुपालय ॥

निष्पापमेनंमद्भक्तंपित्रेदेहिपुरंगतः॥६७॥ मंदीरितेनवाक्येनकुशकेतुंचबोधय ॥सर्वधर्मोज्झितोवापिब्रह्मचर्यादि
वर्जितः॥६८॥ वैशाखधर्मनिरतोमत्प्रियःस्यान्नसंशयः॥कृतागाश्चापित्वत्पुत्रोमुनित्राणपरायणः॥६९॥वैशाखेछत्र
दानेननिःपापोनात्रसंशयः॥तेनपुण्यप्रभावेनशांतोदांतश्चिरायुषः॥७०॥शौर्यौदार्यगुणोपेतस्त्वत्समोयंगुणैरपि॥
तस्मादेनंराज्यभारेसंस्थापयमहाबलं॥७१॥विष्णुनैवंसमाज्ञप्तमित्यादिश्यनृपोत्तमं॥पितुर्वंशोहेमकांतंस्थाप्यया
हिचमांपुनः॥७२॥ इत्यादिष्टोभगवताविष्वक्सेनोमहाबलः॥हेमकांतंसमासाद्ययमदूतान्निवार्यच॥७३॥पाणिनाशांत
मेनैवपस्पर्शांगेषुभूमिपं॥ भगवद्भक्तसंस्पर्शाद्धूतव्याधिःक्षणादभूत्॥७४॥विष्वक्सेनस्ततस्तेनसहतस्यपुरींययौ
तंदृष्ट्वाविस्मितोभूत्वाकुशकेतुर्महाप्रभुः॥७५॥ननामशिरसाभक्त्यादंडवत्पतितोभुवि॥गृहंप्रवेशयामासपार्षदंपरमा
त्मनः॥स्तुत्वाचविविधैःस्तोत्रैःपूजयामासवैभवैः॥ तस्मैप्रीतमनाःप्राहविष्वक्सेनोमहाबलः॥७७॥हेमकांतंसमुद्दि
श्ययदुक्तंविष्णुनापुरा॥ तच्छ्रुत्वाकुशकेतुश्चपुत्रंराज्येनिवेश्यच॥७८॥विष्वक्सेनाभ्यनुज्ञातःसभार्योवनमाविशत्॥
विष्वक्सेनोहेमकांतमनुमंत्र्याभिपूजितः७९॥श्वेतद्वीपंययौधीमान्विष्णुपार्श्वेमहामनाः॥हेमकांतस्ततोराजावैशा
खोक्तान्शुभावहान्॥८०॥ विष्णुप्रीतिकरान्धर्मान्प्रतिवर्षंचकारह॥ ब्रह्मण्योधर्ममार्गस्थःशांतोदांतोजितेंद्रियः

२०

॥८१॥ दयालुःसर्वभूतेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः॥ समृद्धःसर्वसंपद्भिःपुत्रपौत्रादिभिर्वृतः ८२॥ भुक्त्वाभोगान्समस्तांश्चविष्णुलोकमवाप्तवान्॥ नेक्षेत्तुवैशाखसमांश्चधर्मान्सुखप्रयत्नान्बहुपुण्यहेतून्॥ पापेंधनाद्यग्निनिभान्सुलभान्धर्मादिमोक्षांतपुमर्थहेतून्॥८३॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेवैशाखमहात्म्येनारदांबरीषसंवादेछत्रदानप्रशंसनेहेमकांतस्यब्रह्महत्यादिपापशमनंनामदशमोऽध्यायः॥१०॥ ७ ७ ७ ॥ ॥मैथिलउवाच॥ ॥वैशाखधर्माःसुलभाःपुण्यराशिविधायकाः॥ विष्णुप्रीतिकराःसद्यःपुमर्थानांतुहेतवः॥१॥ नप्रख्याताःकथंलोकेशाश्वताःश्रुतिचोदिताः॥ प्रख्याताराजसाधर्मास्तामसाअपिभूरिशः॥२॥ दुर्घटाबहुयत्नाश्चबहुद्रव्यव्ययावहाः॥ केचिन्माघं प्रशंसंतिचातुर्मास्यान्परेजगुः॥३॥ व्यतीपातादिधर्मांश्चवर्णयंतीहभूरिशः॥ एतद्विवेकंविस्तार्यश्रोतुकामायमेवद॥४॥ ॥श्रुतदेवउवाच॥ ॥शृणुभूपप्रवक्ष्यामिनप्रख्याताइमेकथं॥इतरेषांचधर्माणांकथंख्यातिश्चभूतले॥५॥ राजसास्तामसाभूमौबहवःकामुकाजनाः॥इच्छंत्यैहिकभोगांस्तेपुत्रपौत्रादिसंपदः॥६॥ क्वचित्कथंचनक्वापिजनेष्वेकोतिरुच्छ्रुतः॥ स्वर्गायप्रततेलोकेतस्माद्यज्ञादिसत्क्रियाः॥७॥ कुरुतेतिप्रयत्नेनमोक्षंनोपासतेनरः॥दृकद्राशाभूरिकर्माणीजनाःकाम्यानुपासते॥८॥ प्रख्याताराजसाधर्मास्तामसाअपिवैनृतः॥ नख्याताःसात्त्विकाधर्माहरिप्रीतिकराइमे॥९॥ नि

ष्कामिकाइमेधर्माऐहिकामुष्मिकप्रदाः॥नजानंतिजनामूढामोहितादेवमायया॥१०॥ यथाधिपत्येसंप्राप्तेसर्वःसिद्धोम-
नोरथः॥मोहनार्थस्यलंभ्रा समाधिपत्यंनहीयते॥११॥ कारणंचप्रवक्ष्यामिगोपनेभूतलेंजसा॥ यद्वैशाखोक्तधर्माणांसा
त्विकानांनृणामिह॥१२॥ सार्वभौमःपुराकाश्यामिक्ष्वाकुकुलभूषणः॥ किर्त्तिमानितिविख्यातोनृगपुत्रोमहायशाः॥१३॥
जितेंद्रियोजितक्रोधोब्रह्मण्योराजसत्तमः॥ एकदामृगयासक्तोवसिष्ठाश्रममाययौ॥१४॥ गच्छन्मार्गेददर्शासौवैशाखे
घर्मविधुरे॥भूयोभूयःकायमाणान्भिष्यैस्तस्यमहात्मनः॥१५॥ क्वचित्प्रपांप्रकुर्वंतिछायामंडपमेवच॥ तटप्रपातंनि
स्तीर्यवापींकुर्वंतिनिर्मलां॥१६॥ सूपविष्टान्क्वचिद्वृक्षेव्यजनैर्वीजयंतिच॥ क्वचिद्ददुर्हीक्षुदंडान्क्वचिद्द्रुंधान्क्वचित्फलं॥
१७॥मध्यान्हेछत्रदानंचसायान्हेपानकस्यच॥ क्वचिद्यच्छंतितांबूलंनेत्रेकर्पूरलेपनं॥१८॥ सुच्छायेचवनेकेचित्सुसंमृष्टांग
णेशुभे॥केचिदास्तरयंत्यच्छावालुकानिहितानिच॥१९॥ कुर्वंस्यांदोलिकांराजन्वृक्षशाखावलंबिनीं॥ केयूयमितिपप्र
च्छवासिष्ठाइतितेब्रुवन्॥२०॥ किमेतदितिपप्रच्छधर्मान्वैशाखचोदिताः॥ पुमर्थहेतवइमेक्रियंतेस्माभिरंजसा॥२१॥ व
सिष्ठस्याज्ञयाचेतितेब्रुवन्नृपसत्तमं॥ एतदाचरणेपुंसांकिंफलंकस्तुतुष्यति॥२२॥ एतद्विस्तार्यमेब्रूतयूयंसम्यग्यथा
श्रुतं॥ इतिराज्ञातुसंपृष्टाःप्रत्यूचुस्तंमहीपतिं॥२३॥ गुरोराज्ञाक्रमेणैवकुर्वतांपथिसत्क्रियाः॥नास्माकमवकाशोत्र

गुरुंपृच्छयथोचितं॥२४॥सर्वेत्तितत्वतोनूनंधर्मानेतान्महायशाः॥इतिशिष्यैर्वसिष्ठस्यप्रत्युक्तस्तद्द्रुतंययौ॥२५॥वसिष्ठस्या
श्रमंपुण्यंविद्याघोषोपबृंहितं॥समायांतंनृपंवीक्ष्यवसिष्ठःप्रीतमानसः॥२६॥आतिथ्यंविधिवच्चक्रेसानुगस्यमहात्मनः॥सू
पविष्टःकृतातिथ्यःप्रीतःपप्रच्छतंगुरुं॥२७॥ ॥राजोवाच॥ ॥मार्गेदृष्टंमहाश्चर्यंत्वच्छिष्यैश्चकृतंशुभं॥मयादृष्टंचैत्तैर्नो
क्तंक्रियमाणंशुभावहं॥२८॥नास्माकमवकाशोत्रत्वेतद्धर्मप्रशंसने॥कर्त्तव्याचक्रियास्माभिर्गुरुणायाचचोदिता॥२९॥
गुरुंगच्छेतितैरुक्तआगतोहंतवांकितं॥मृगयासक्तचित्तेनश्रांतेनातिथ्यमिच्छता॥३०॥दृष्टंमार्गेत्विदंपुण्यंतवशिष्यैश्च
कारितं॥जिज्ञासासीत्ततःश्रोतुंधर्मानेतान्मुनीश्वर॥३१॥त्वमादरादिमान्धर्मान्समाचरसिवैयतः॥तान्धर्मान्श्रोतुकामा
यशिष्यायप्रणतायच॥३२॥श्रद्दधानायमेब्रूहिविस्तरान्मुनिपुंगव॥इतीक्ष्वाकुकुलीनेनराज्ञापृष्टोमहायशाः॥३३॥मन
सातोषमापेदेसम्यक्पृष्टोधुनामुना॥अहोव्यवसिताबुद्धीराजंस्तेघस्रशिक्षिता॥३४॥यस्माद्विष्णुकथायांचतद्धर्माचरणे
पिच॥मतिरात्यंतिकीजातासुकृतंफलितंतव॥३५॥इतिसंभाष्यराजानंजातहर्षस्तमब्रवीत्॥शृणुभूपप्रवक्ष्यामियत्पृष्टोहं
त्वयाधुना॥३६॥यस्यश्रवणमात्रेणमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः॥सर्वधर्मान्परित्यज्यवर्त्ततेविषयात्मकः॥३७॥वैशाखस्नाननि
रतःसप्रियोमधुविद्विषः॥सांगान्धर्माननुष्ठायवैशाखोयेननादृतः॥३८॥स्नानदानार्चनैःपुण्यैस्तस्यदूरतरोहरिः॥अस्मा

त्वाचाप्यदत्वाचवैशाखोयेननीयते ॥३९॥ कर्मणासतुचांडालोनात्रकार्याविचारणा ॥ वैशाखोक्तैर्महाधर्मैर्येनचाराधितोहरिः
॥४०॥ तैश्चतोषंसमायातिप्रददातिसमीहितं ॥ लक्ष्मीभर्त्ताजगन्नाथोत्यशेषाघौघनाशनः ॥ ४१॥ धर्मैःसूक्ष्मैश्चप्रीणातिन-
प्रयासैर्द्धनैरपि ॥ भक्त्यासंपूजितोविष्णुःप्रददातिसमीहितं ॥ ४२॥ तस्माद्राजन्सदाभक्तिःकर्त्तव्यामधुविद्विषः ॥ जलेना
पिजगन्नाथःपूजितःक्लेशहाहरिः ॥४३॥ परितोषंव्रजत्याशु तृषार्त्तःसलिलैर्यथा ॥ महदप्यल्पदंकर्मतथात्यल्पादिभूरिदं ॥
४४॥ कर्मणोभूरिहेतुत्वेनहेतूमहदल्पके ॥ किंतुकर्मस्वरूपंचगहनाकर्मणोगतिः ॥ ४५॥ वैशाखोक्ताइमेधर्माःस्वल्पाया
सकृत्ता अपि ॥ बहुव्ययविहीनाश्चविष्णोःप्रीतिकराःशुभाः ॥४६॥ तस्मात्त्वमपिभूपालवैशाखोक्तान्समाचर ॥ त्वद्राष्ट्रीये
जनैःसर्वैःकारयेमान्शुभावहान् ॥ ४७॥ नकरोतिचयोधर्मान्वैशाखोक्तान्नराधमः ॥ बहुधाशिक्ष्यमाणोपिसदंड्यस्त्वव-
भूपते ॥ ४८॥ इत्यावश्यकतांसम्यक्शास्त्रैर्व्यक्तत्वाद्यतस्यच ॥ पश्चाद्वैशाखनिर्दिष्टान्धर्मान्प्रोवाचसर्ववशः ॥ ४९॥ श्रुत्वातान्सक
लान्धर्मान्गुरुंसंपूज्यभक्तितः ॥ सराजागृहमापन्नःसर्वान्धर्मांश्चकारह ॥ ५०॥ भक्तिमान्केशवेराजन्देवदेवेनिरंजने ॥
नान्यंपश्यतिदेवेशात्पद्मनाभान्महीपतिः ॥ ५१॥ भेरीमुद्घात्यमातंगेस्वराष्ट्रे घोषयद्भटैः ॥ अष्टवर्षाधिकोमर्त्योह्यशीतिर्न
हिपूर्यते ॥ ५२॥ प्रातर्नस्नातिमेषस्थेसूर्येसर्वोपियोजनः ॥ समेदंड्यश्चवध्यश्चनिर्यास्योविषयाद्ध्रुवं ॥ ५३॥ पितावायदिवा

पुत्रोभार्यावा यस्कृत्सज्जनः ।। वैशाखधर्महीन श्वनिधात्वोदस्कृ वन्मया ।। ५४ ।। दातव्यं विप्रमुख्येभ्यो स्नात्वा प्रातर्जले शुभे ।। प्रपादानादि
धर्मांश्च कुरुध्वं शक्तितोनघाः ।। ५५ ।। विप्रं च धर्मवक्तारं ग्रामे ग्रामे न्यवेशयेत् ।। पंचानामपि ग्रामाणामकरोदधिकारिणं ।। ५६
दंडार्थं त्यक्तधर्माणां दशवाजी निषेवितं ।। एवं प्रवृत्तः सर्वत्र सार्वभौमस्य शासनात् ।। ५७ ।। प्रवृद्धो धर्मवृक्षोयं सर्वदेशेषु विस्तराव
येकेचिन्निधनं यांति भूपाल विषये नराः ।। ५८ ।। प्रमादाद्वा नृपश्रेष्ठ ते यांति हरिमंदिरं ।। अवश्यं वैष्णवो लोकः प्राप्यते मानवैर्ध्रुवं
।। ५९ ।। व्याजेनापि सकृत्स्नातः प्रातर्मेषगते रवौ ।। सर्वपापविनिर्मुक्तो याति विष्णोः परं पदं ।। ६० ।। न प्राप्नोति यमं धर्मसकृद्वैशाखस्नानतः
।। वैलेख्यमगमद्राजा रविसूनुस्तदा नृप ।। ६१ ।। लेख्यकर्मणि विश्रांतश्चित्रगुप्तोभवत्तदा ।। मार्जितानि च लेख्यानि पुरापापोद्भवानि च
।। ६२ ।। गच्छद्भिर्वैष्णवं लोकं स्वकर्मस्थैर्जनैः क्षणात् ।। शून्यास्तु नरकाः सर्वे पापप्राणिविवर्जिताः ।। ६३ ।। भग्नयानोष्मवन्मार्गो
वैशाखस्य प्रभावतः ।। सर्वेपि विमलाकारा जना यांति हरेः पदं ।। ६४ ।। दिवौकसां तु ये लोकाः शून्याः सर्वे तथाभवन्
।। शून्ये त्रिविष्टपे जाते शून्येषु नरकेषु च ।। ६५ ।। नारदो धर्मराजानं गत्वा चेदमुवाच ह ।। नाक्रंदः श्रूयते राजन्प्राक्श्रुतो नरके
यथा ।। ६६ ।। तथा न क्रियते लेख्यं किंचिद्दुष्कृतकर्मणां ।। चित्रगुप्तो मुनिरिव स्थितोयं मौनसंस्थितः ।। ६७ ।। कारणं ब्रूहि
राजेंद्र न यांति तव मंदिरं ।। मनुष्याः पापकर्माणो मायादंभविवर्धिताः ।। ६८ ।। एवमुक्ते तु वचने नारदेन महात्मना ।। प्रा

हवैवस्वतोराजाकिंचिद्दैन्यसमन्वितः॥६९॥ योयंनारदभूपालःपृथिव्यांसांप्रतंस्थितः॥ सोतिभक्तोहृषीकेशेपुराणपुरुषो
त्तमे॥७०॥ प्रबोधयतिवैशाखधर्मभेरीस्वनेनच॥ अष्टवर्षाधिकोमर्त्योत्यद्यशीतिर्नहिपूर्यते॥७१॥ योवैत्वद्यकृतवैशाखःसमे
दंड्योनसंशयः॥ तद्भयाद्विजनाःसर्वेनोल्लंघंतिकदाचन॥७२॥ गच्छंतिवैष्णवंधामकर्मणातेननारद॥ वैशाखसेवनाल्लो
कायास्यंतिहरिमंदिरं॥७३॥ तेनराज्ञामुनिश्रेष्ठमार्गोलुप्तोममाधुना॥ कृताहिनरकाःशून्यालोकाश्चापिदिवौकसां॥७४
विश्रांतोलेखकोलेख्यलिखितंमार्जितंजनैः॥ वैशाखमासधर्मस्यमहात्म्यंत्वीदृशंमुने॥७५॥ ब्रह्महत्यादिपापानिविमुक्तानि
जनैर्द्विज॥ कृत्वावैशाखकृत्यानियांतिविष्णोःपरंपदं॥७६॥ सोहंकाष्ठसमोजातोनकश्चिन्ममगोचरः॥ युद्धंकृत्वातुतंह
न्मिसर्वथाद्यमहाबलं॥७७॥ अकृत्वास्वामिकार्यंतुनिर्व्यापारोयदिस्थितः॥ तस्यवित्तंसमश्नातिसयातिनरकंध्रुवं॥७८॥
यदिदैवादवध्योयंतदाब्रह्माणमेत्यच॥ निवेद्यतस्मैतत्सर्वंपश्चात्स्वस्थस्थितिर्भवं॥७९॥ इत्युक्त्वाद्विजमामंत्र्यसानु
गःप्रययौभुवं॥ सकालोमहिषारूढोदंडमुद्यमभीषणं॥८०॥ मृत्युरोगजराद्यैश्चपार्षदैश्चमहोत्कटैः॥ पंचाशत्कोटिसं-
ख्याकैर्यमदूतैर्वृतस्ततः॥८१॥ सतूर्णंतस्यराजर्षेरुरोधसकलांपुरीं॥शरवंदध्मौमहाघोरंसर्वलोकभयंकरं॥८२॥ तच्छ्रुत्वा
सतुराजर्षिर्ज्ञात्वावैवस्वतंयमं॥ससज्जीकृतसर्वस्वःपत्तनान्निर्ययौरुषा॥८३॥ तयोर्युद्धमभूत्तत्रभीषणंरोमहर्षणं

मृत्युंकालंतथारोगंयमंदूतपतिंतथा॥८४॥ जित्वाक्षणेनराजर्षिर्द्रावयामासरोषतः॥ततःक्रुद्धोयमोराजास्ययमभ्येत्यतंरुषा॥८५॥
युयोधबहुभिर्बाणैःसिंहनादंचकारह॥ चकर्त्तराजा।तस्यापिकार्मुकंविशिखैस्त्रिभिः॥८६॥पुनश्चर्मासिमादाययमोहंतुमथाग
मत्॥ तंदृष्ट्वातुनृपःक्रुद्धःपुनश्छित्वासिचर्मणी॥८७॥ निचखानललाटेचशरंकालोरगप्रभं॥यमस्तेनाहतःक्रुद्धस्ततो
दंडमुपाददे॥८८॥ ब्राह्मास्त्रेणचसंमंत्र्यदंडंतस्मैमुमोचह॥ हाहाकारोमहानासीज्जनानांपश्यतांतदा॥८९॥ तदावि
ष्णुःस्वभक्तस्यरक्षायैप्राहिणोदरिं॥ विष्णुमुक्तंतदाचक्रंशीघ्रमागत्यतद्रणे॥९०॥यमदंडेनसंयुध्यतद्ब्रह्मास्त्रंनिवार्यच॥यमंहंतुम
ारेभेसहस्रारंमहाद्भुतं॥९१॥देवभक्तस्ततोभीतस्तदासौचक्रमंजसा॥सहस्रारनमस्तेस्तुविष्णुपाणिविभूषण॥९२॥त्वंसर्वलोक-
रक्षायैहरिणाचधृतंपुरा॥त्वांयाचेद्ययमंत्रातुंविष्णुभक्तंमहाबलं॥९३॥ नृणांदेवद्रुहांकालस्त्वमेवहिनचापरः॥ त
स्मादेनंयमंरक्षकृपांकुरुजगत्पते॥९४॥ नृपेणैवंस्तुतंचक्रंयमंहित्वानृपांतिकं॥ पुनर्ययौमहाराजदेवानांपश्यतांदि
वि॥९५ ततोयमोतिनिर्विण्णोब्रह्मणःसदनंययौ॥सददर्शसमासीनंमूर्त्तामूर्त्तजनैर्वृतं॥९६॥देवाश्रयंजगद्बीजंसर्व-
लोकपितामहं॥ उपास्यमानंविबुधैर्लोकपालैर्दिगीश्वरैः॥९७॥ इतिहासपुराणाद्यैर्वेदैर्विग्रहसंस्थितैः मूर्त्तिमद्भिःस
मुद्रैश्चनदीभिश्चसरोवरैः॥९८॥ देहवद्भिस्तथावृक्षैरश्वत्थाद्यैरशेषितैः॥ वापीकूपतडागैश्चमूर्त्तिमद्भिश्चपर्वतैः॥९९॥

अहोरात्रैस्तथापक्षैमासैः संवत्सरैस्तथा ॥ कलाकाष्ठानिमेषैश्च ऋतुभिश्चायनैर्युगैः ॥१००॥ संकल्पैश्च विकल्पैश्च-
निमेषोन्मेषणैस्तथा ॥ ऋक्षैर्योगैश्च करणैः पूर्णिमासींदुसंक्षयैः ॥१॥ सुखैर्दुःखैर्भयैश्चैव लाभालाभैर्जयाजयैः ॥ सत्वे
न रजसा चैव तमसा च समन्वितं ॥२॥ शांतमूढानि घोरैश्च विकारैः प्राकृतैरपि ॥ वायुना देवदेवेन श्लेष्मपित्तादिभि
र्वृतं ॥३॥ तेषां मध्ये विशालाक्षोरिः सव्रीडा च वधूर्यथा ॥ विलोकयन्धरापृष्ठं म्लानवक्त्रं व्यदर्शयत् ॥४॥ तं प्रविष्टं यमं दृ
ष्ट्वा सकाशस्थं सहानुगं ॥ विस्मितास्ते मिथः प्रोचुः किमयं भास्करिस्त्विह ॥५॥ संप्राप्तो लोककर्त्तारं द्रष्टुं देवपिता
महं ॥ निर्व्यापारः क्षणमपि योयं नास्ते रवेः सुतः ॥६॥ सोयमभ्यागतः कस्मात्कच्चित्क्षेमं दिवौकसां ॥ आश्चर्यातिश
योयश्च संमार्जितपटस्त्वयं ॥७॥ लेखकस्त्वमनुप्राप्तो दैन्येन महतान्वितः ॥ न कदाचित्सदोत्थस्य मार्जितो धर्मभी
रुणा ॥८॥ यन्न दृष्टं श्रुतं वापि तदिहाद्य प्रपद्यते ॥ एवमुच्चरतां तेषां भूतानां भूतशासनः ॥९॥ निष्पपाताग्रतो भूमौ
ब्रह्मणो रविनंदनः ॥ कृंतमूलो यथा शाखी त्राहि त्राहीति वै रुदन् ॥१०॥ परिभूतोस्मि देवेशासंमार्जितपटः कृतः ॥
त्वयि नाथेन विफलं पश्यामि कमलासन ॥११॥ एवमुक्त्वा हि निश्चेष्टो बभूव नृपसत्तम ॥ ततः कोलाहलः शब्दः स
भायां समजायत ॥१२॥ योहि रोदयते मर्त्यान्सर्वान्स्थावरजंगमान् ॥ सोवै रोदति दुःखार्त्तः कस्माद्वैवस्वतो यमः

॥१३॥ जनसंतापकर्त्ता यः स चिराघात्य शोभनं ॥ नहि दुष्कृतकर्त्ता हि नरः प्राप्नोति शोभनं ॥१४॥ ततो निवारयामास वायु
स्तेषां वचस्तदा ॥ लोकानां समवेतानां मतं ज्ञात्वा स वेधसः ॥१५॥ निवार्य लोकान्मार्त्तंडिं शनैरुत्थापयन्मरुत् ॥ भुजा
भ्यां शालपीनाभ्यां लोकसूत्र उदारधीः ॥१६॥ विह्वलं तं परायत्तमासने सन्निवेशयत् ॥ आसनस्थमुवाचेदं व्योम
सूनूरवेः स्फुतं ॥१७॥ केन त्वमभिभूतोसि केन स्थानान्निवारितः ॥ केनायं मार्जितो देव परोलेखपटस्तव ॥१८॥ ब्रू
हि सर्वमशेषेण कुशकेतोस्त्वमग्रतः ॥ यः प्रभुस्तात सर्वेषां स ते कर्त्ता ममापि च ॥१९॥ अपत्त्वदृष्यति मार्त्तंडे दुःखं हृ
दयसंस्थितं ॥ स एवमुक्तः श्वसनेन सत्यमादित्यसूनुर्वचनं बभाषे ॥ विलोक्य वक्त्रं कुशकेतुसूनोः सगद्गदं चेद
महोतिदीनं ॥२०॥ ॥ इति श्रीस्कंदपुराणे वैशाखमाहात्म्ये नारदांबरीषसंवादे कीर्तिमद्विजयवर्णनं
नाम एकादशोध्यायः ॥११॥ छ छ छ ॥ ॥ यम उवाच ॥ ॥ शृणु मे वचनं शंभो
लोपितोहं पितामह ॥ मरणादधिकं मन्ये मत्पदस्य च खंडनं ॥१॥ नियोगी न नियोगं हि करोति कमलासन ॥ प्र
भोर्वित्तं समश्नाति स भवेत्काष्ठकीटकः ॥२॥ योश्नाति लोभाद्वित्तानि प्रज्ञावांश्च महीपते ॥ स तिर्यग्योनिनरकौ या
ति कल्पशतत्रयं ॥३॥ निस्पृहो नाचरेद्यस्तु नियोगं पद्मसंभव ॥ भुक्त्वा तु नरकान्घोरान्स पुमान्वायसो भवेत् ॥

वैशा॰ ॥४॥आत्मकार्यपरोयस्तुस्वामिकार्यंविलुंपति॥भवेहूश्मनिपापात्मा आखुःकल्पशतत्रयं॥५॥ नियोगीयस्तुभूत्वा मा॰अ॰
२५ वैतिष्ठेन्नित्यंस्ववेश्मनि॥शक्तस्तुकार्यकरणेमार्जारोजायतेनरः॥६॥सोहंदेवतवादेशात्प्रजा धर्मेणसाधये॥पुण्येनपु- १२
ण्यकर्त्तारं पापंपापेनकर्मणा॥७॥ सम्यग्विचार्यमुनिभिर्धर्मशास्त्रान्वितैः प्रभो॥ कल्पादौवर्त्तमानस्य यातनादाय
नंमम॥८॥ कर्त्तुंनियोगमेवंहि त्वदीयंनैवशक्नुयां॥राज्ञाकीर्त्तिमताभग्नोनियोगस्तववैक्षितौ॥९॥भयादस्यज
गन्नाथपृथिवींसागरांबरां॥वैशाखधर्मसहितांपालयन्वर्त्ततेकचित् ॥१०॥विहायसर्वधर्मांश्च विहायपितृपूजनं॥ वि
हायाग्निसपर्यांतु तीर्थयात्रादिसत्क्रियाः॥११॥ योगसांख्यावुभौत्यक्त्वात्यक्त्वाप्राणनिरोधनं॥ त्यक्त्वाहोमंस्वाध्या
यंतुकृत्वापापानिभूरिशः॥१२॥ प्रयांतिवैष्णवंलोकंकृत्वावैशाखसत्क्रियाः॥मनुजाःपितृभिःसार्द्धंतथैवचपि-
तामहैः॥१३॥ तेषामतीतपितरःपितृणांपितरस्तथा॥ तथामातामहायांतितेषांवैजनकादयः॥१४॥तेषा
मपिच्चनेतारोजनित्रीणांहिपूर्वजाः॥ एतद्दुःखंपुनर्देवममामस्तकभेदनं॥१५॥ प्रियायाःपितरोयांतिमार्जयित्वा
लिपिंमम॥ पितृणांबीजजोयस्तुधात्र्याकुक्षौधृतोविभो॥१६॥ यदेकेनकृतंकर्मतदेकेनैवभुज्यते॥तन्निरस्य- २५
कृतंसर्वंजानंस्त्वकः कुलेतुयः॥१७॥ तारयेत्तावुभौपक्षौषड्विंशोपर्यलंविभो॥ प्रियायाश्चापिवैतात सर्वेवै

कुक्षिसंभवाः॥ १८॥ तेपिसर्वेजगन्नाथयांतिविष्णोःपरंपदं॥ नमेप्रयोजनंदेवनियोगेनेदृशेनवै॥ १९॥ वैशाखधर्म
निरतःसमांत्यक्त्वाव्रजेद्धरिं॥ त्रिसप्तकुलसंयुक्तस्त्यक्तपापोतिशोभनः॥ २०॥ सत्यक्त्वामममार्गंहिप्रयातिहरिमं
दिरं॥ नयज्ञैस्तादृशैर्दैवगतिंप्राप्नोतिमानवः॥ २१॥ सर्वतीर्थैर्नदानाद्यैर्नतपोभिश्चनव्रतैः॥ अपिवासकलैर्धर्मैर्यु
क्तोनाप्नोतितांगतिं॥ २२॥ प्रयागपानाद्रणमध्यपाताद्भृगोश्चपातान्मरणाच्चकाश्यां॥ नतांगतिंयांतिजना
श्चसर्वेवैशाखनिष्ठेनचयांप्रपद्यते॥ २३॥ प्रातःस्नात्वादेवपूजांचकृत्वाश्रुत्वाकथांमासमाहात्म्यसंज्ञां॥ धर्मा
न्कृत्वाचोचितान्वैष्णवांश्चसर्वेभवेद्विष्णुलोकैकनाथः॥ २४॥ अप्रमाणमहंमन्येलोकंविष्णोर्जगत्पतेः॥ योन
पूर्येतकोप्योघैःसर्वतःकमलासन॥ २५॥ माधवावसथेनेहसमस्तेनपितामह॥ विकर्मस्थाविकर्मस्थाःशुचयो
शुचयस्तथा॥ २६॥ कृत्वावैशाखकृत्यानिलोकायांतिनृपाज्ञया॥ योस्माकंहिमहच्छत्रुर्भवतांचविशेषतः॥ २७॥
निग्राह्योजगतांनाथभवतासौमहीपतिः॥ हित्वाहिसकलान्धर्मान्सकृद्वैशाखस्नानतः॥ २८॥ असंस्कृतजना-
यांतिवैकुंठंहरिमंदिरं॥ अस्माभिस्तत्कृतोपेक्षोविष्णुपादैकसंश्रयः॥ २९॥ समस्तंनेष्यतेलोकंपार्थिवोनात्रसं
शयः॥ एषदंडःपरोत्येषस्तवपद्मांनिवेदितः॥ ३०॥ लोकपालत्वमतुलंमार्जितंतेनभूभुजा॥ किमपत्येन

जातेनमातुःक्लेशकरेणवै ॥ ३१ ॥ यौन तापयतेशत्रुंज्येष्ठमासीवभास्करः ॥ यथासूताहियुवति र्जातादेवकुपुत्रिणी ॥ ३२ ॥ न
तस्याःस्फुरतेकीर्त्तिर्धनस्येवशतन्हृदा ॥ यःपितुर्नोद्धरेत्तापाद्धियायावाबलेनवा ॥ ३३ ॥ मातुर्जठरजोरोगःसप्रसूतोधरा
तले ॥ धर्मेचार्थेचकामेचयःप्रतीपोभवेत्सुतः ॥ ३४ ॥ मातृहात्युच्यतेसद्भिःसपुत्रःपुरुषाधमः ॥ तन्मातानानृगपत्नीचलोक
विख्यातसत्क्रिया ॥ ३५ ॥ एकैववीरसूर्लोकेविरंचेनात्रसंशयः ॥ यथावैकीर्त्तिमान्जातोमक्षिपेर्मार्जनायवै ॥ ३६ ॥ ने
दंव्यंवसितंदेवकेनचित्क्षत्रजेनहि ॥ पुराणेषुजगन्नाथनश्रुतंपरमार्जनं ॥ ३७ ॥ सोहंनजानामिजगत्पतीशक्तेक्षि
तीशंहरिनत्सरंतं ॥ प्रचोदयंतंपदहंसघोषंविलोपमानंममवेश्ममार्गे ॥ ३८ ॥ ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेवैशाखमा-
हात्म्येनारदांबरीषसंवादेयमदुःखनिरूपणंनामद्वादशोध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ किमाश्चर्यंत्वयादृष्टंकिमर्थंखिद्यतेभवान् ॥ सद्गुणेषुकृतस्तापःसतापोमरणांतिकः ॥ १ ॥
यस्योच्चारणमात्रेणप्राप्यतेपरमंपदं ॥ नगच्छंतिहरेर्लोकंकथंभूपस्यशासनात् ॥ ॥ २ ॥ एकोपिगोविंदसकृत्प्रणामः
शताश्वमेधावभृथेनतुल्यः ॥ यज्ञस्यकर्त्तापुनरेतिजन्महरेःप्रणामोनपुनर्भवाय ॥ ३ ॥ कुरुक्षेत्रेणकिंतस्यसरस्व
त्याचकिंतथा ॥ जिव्हाग्रेवर्त्ततेयस्यहरिरित्यक्षरद्वयं ॥ ४ ॥ ब्राह्मणःश्वपचींभुंजन्विशेषेणरजस्वला ॥ सयदिम

रणेविष्णुंस्मरन्नाप्नोतितत्पदं॥ ५ ॥ अभक्ष्यभक्षणाज्जातंविहायाघस्यसंचयं॥ प्रयातिविष्णुसायुज्यंयतोविष्णुप्रि-
यास्मृतिः॥ ६ ॥ एवंविष्णुप्रियोमासोवैशाखोनामवैयम॥ यद्धर्मश्रवणादेवमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः॥ ७ ॥याती
तिकिंसुवक्तव्यंतस्यानुष्ठानतत्परः॥यस्मिन्संगीयतेयोहिप्रीयतेपुरुषोत्तमः॥ ८ ॥ कथंनयात्तिचगतिंतस्यानु
ष्ठानतत्परः॥अस्माकंजगतांनाथोजनितापुरुषोत्तमः॥ ९ ॥तस्येष्टान्माधवेमासिधर्मानेतान्करोत्ययं॥तस्यवि
ष्णुःप्रसन्नात्मासहायेसर्वदास्थितः॥ १ ॥ नतस्यभूपतेःसौरेप्रभातममशिक्षणे॥ नवारुदेवभक्तानामशुभं
विद्यतेक्वचित्॥१०॥जन्ममृत्युजराव्याधिभयंवाप्युपजायते॥ नियोगीस्वामिकार्येषुयावच्छक्तिःसमीहते॥ ११॥
तावत्तासत्कृतार्थःस्यान्नरकान्नैवगच्छति॥ कार्येशक्तिविनिष्क्रांतेस्वामिनेचनिवेदयेत्॥१२॥अनृणस्तावताभृ-
त्योनियोगीसुखमश्नुते॥ तस्मान्निवेदितार्थस्यनऋणंनचपातकं॥ १३॥यत्नेकृतेस्वकर्त्तव्येनापराधोस्तिदेहि
नः॥तस्मादशक्यकार्येस्मिन्नैवशोचितुमर्हसि॥ १४॥ इत्युक्तोब्राह्मणासौरिःपुनरत्यंतखिन्नधीः॥उवाचदीनया
वाचागलद्बाष्पाकुलेक्षणः॥ १५॥ प्राप्तंतातमयासर्वंत्वदंघ्रिभजनेनवै॥ नाहंयास्येपुनःकर्त्तुंनियोगंपद्मसंभव
॥ १६॥ प्रशासतिमहावीर्येभूपेस्मिन्भूमिमंडले॥ चारुयित्वास्वधर्मांश्चतमेकंभूपतिंविभो॥ १७॥ कृतकृत्यो

स्मितनयोगयायांपिंडदोयथा॥ कृपालोत्तदिदंकार्यंसाधयस्वममाव्ययं॥१८॥ विज्वरस्कृततो भूयःशासनंतेकरोम्य
हं॥ श्रुत्वाब्रह्मायमेनोक्तंपुनश्चिंतापरायणः॥१९॥ तमुवाचपुनर्ब्रह्मासांत्वयन्बहुधाप्यमुं॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥
ननियाह्योत्वयाराजा विष्णुधर्मपरायणः॥२०॥ यदिदछलपसेकोपाद्गछामोह्यंतिकंहरेः॥ निवेद्यसकलंतस्मैकु
र्मःपश्चात्तदीरितं॥२१॥ सएवकर्त्तालोकस्यधर्मस्यपरिपालकः॥ सचदंडधरोस्माकंशास्ताकर्त्तानियामकः॥२२॥
नत्तदुक्तेस्त्कप्रत्स्कक्तिरस्माकंविहितावृष॥ नराजोक्तेस्त्कप्रस्कक्तिर्दृश्यतेकापिभूतले॥२३॥इत्याश्वास्ययमं
तेनसाकंक्षीरांबुधिंययौ॥ ब्रह्मातुष्टावचिन्मात्रंनिर्गुणंपरमेश्वरं॥२४॥ सांख्ययोगैरद्वितीयमेकंतंपुरुषोत्तमं
आविरासीत्तदाविष्णुर्ब्रह्मणासंस्तुतोहरिः॥२५॥ प्रणामंचक्रतुस्तस्मैयमोब्रह्माचसत्वरं॥ तावुवाचमहावि
ष्णुर्मेघगंभीरयागिरा॥२६॥ कस्माद्युवामिहायातौकिंदुःखंदनुजैरभूत्॥ म्लानंयममुखंकस्मात्केनवानतकं
धरः॥२७॥ एतद्वदस्वमेब्रह्मन्नित्युक्तःप्राहकंजजः॥ त्वद्दासवर्येभूपालेभूमिंशासतिवैनराः॥२८॥ वैशाखध
र्मनिरतायांतितेपदमव्ययं॥ ततोयमपुरीशून्यातेनचातीवदुःखितः॥ २९ ॥तेनयुद्धंचकारासौहंतुंदंडमथाददे
त्वच्चक्रेणपराभूतोययावद्यममांतिकं॥३० ॥नचशक्तावयंदंडंत्वद्भक्तानांमहात्मनां॥ तस्मात्वामेवशरणंवयंप्राप्ता

महाविभो॥३१॥ तस्माद्रूपं दंडयित्वापालयैनंयमंस्व कं॥ इत्युक्तःप्रहसन्प्राह ब्रह्माणंयममेकव॥३२॥ लक्ष्मींवापिपरि-
त्यक्षे प्राणान्देहमथापिवा॥ श्रीवत्सं कौस्तुभंमालांवैजयंतीमथापिवा॥७३॥ श्वेतद्वीपंचवैकुंठंक्षीरसागरमेवच॥ शे
षंचगरुडंचैवनभक्तंत्यक्तुमुत्सहे॥३४॥ विसृज्यसकलान्भोगान्मदर्थेत्यक्तजीवितान्॥ मदात्मकान्महाभागान्कथंतां
स्त्यक्तुमुत्सहे॥३५॥ तस्मात्त्वद्दुःखशमनेत्वुपायंकल्पयाम्यहं॥ तस्यचायुर्मयादत्तमयुतंभूपतेर्भुवि॥३६॥ गतान्यष्टौस
हस्राणितत्रेदानींनरांतक॥ आयुःशेषेतेननीतेमत्सायुज्यंगतेपिच॥३७॥ भविष्यतिततोराजावेनोनामदुरात्मवान्॥
सलुंपतिमहाधर्मान्सर्वानेतान्श्रुतीरितान्॥३८॥ तदावैशाखधर्माश्चविच्छिन्नास्युर्नसंशयः॥ स्वकृतेनैवपापे-
नवेनोदग्धोभविष्यति॥३९॥ पश्चादहंपृथुर्भूत्वापुनर्धर्मान्प्रवर्त्तये॥ तदाजनेषुप्रख्यातान्वैशाखोक्तान्करोम्यहं॥
४०॥ मद्भक्तोमद्गतप्राणोयस्तुविन्यस्तसंग्रहः॥ एकःसहस्रेभवितातस्यप्रख्याततयेखिमान्॥ ४१ कश्चिदेवहिजा
नातुधर्मानिनाक्षितोमम॥ ततस्तेभविताकार्यंमाविषीदनरांतक॥४२॥ दापयिष्यामितेभागंमासेस्मिन्माधवेपि
च॥ नरैःसर्वैश्चवैशाखधर्मनिष्ठैर्महात्मभिः॥४३॥ भूपेनापिचकालेनखेदंशमयतेनच॥ वीर्यशुक्लंतुतेभागंशत्रोर्भुक्तेब
लाधिकात्॥४४॥ गृह्णन्गृह्णन्नरस्वकंभागंनभागीदुःखमर्हति॥ त्वमुद्दिश्यनकुर्वंतिप्रत्यहंयेनराभुवि॥४५॥ स्ना

नंचार्घ्यंसोदकुंभंदध्यन्नंचान्निर्मेदिने॥ वैशाखेसकलंकर्मतेषांचविफलंभवेत्॥४६॥ तस्मात्क्रोधंत्यजनृपेभागदेमस
शयणे॥ येकेचापिनकुर्वंतिलोकेतेभागदानराः॥४७॥ वैशाखोक्तेमहाधर्मेतेषांविघ्नंचमाकुरु॥ मामेवयेयजंतसद्वालं
हित्वाधर्मपालकं॥४८॥ मदाज्ञयामहाभागनदादंडंचत्वंकुरु॥ नृपाद्भागंदापयितुंस्कनंदंप्रेषयाभिच॥४९॥ मच्छास
नात्सवैगत्वा भागंतेदापयिष्यति॥ तिष्ठत्स्वेवंयमेस्तस्यसन्निधौगरुडासनः॥५०॥ स्कनंदंप्रेषयामासनृपंबोधयितुंवि
भुः॥ सोपिगत्वाबोधयित्वापार्श्वंचपुनरागमत्॥५१॥ इत्याश्वास्ययमंविष्णुस्तत्रैवांतरधीयत॥ यमंस्त्वयंशांतयि-
त्वानमनुज्ञाप्यवैततः॥५२॥ अतिविस्मयमापन्नोययौधामसहानुगैः॥ यमोपिस्वपुरींप्राप्याकिंचित्संतुष्टमानसः
॥५३॥ पश्चाद्विष्णोर्निदेशेनस्कनंदपरिबोधितः॥ भागदाःसकलालोकायेवैशाखपरायणाः॥५४॥ धर्मराजंपुर-
स्कृत्ययेनकुर्वंतिमानवाः॥ तेषांहिस्वयमादत्तेपुण्यंवैशाखसंभवं॥५५॥ कुर्याच्चप्रत्यहंस्नानंदद्यादर्घ्यंयमायवै॥
वैशाखेसकलंपुण्यमन्यथाविफलंभवेत्॥९६॥ सोदकुंभंचदध्यन्नंपौर्णिमास्यांचमाधवे॥ धर्मराजंसमुद्दिश्यदातव्यं
प्रथमंजनैः॥ ५७॥ पश्चात्पितॄन्समुद्दिश्यगुरुमुद्दिश्यवैनरः॥ मधुसूदनमुद्दिश्यपश्चाद्देवंजनार्दनं॥५८॥ सीतले
लोदकदध्यन्नंतांबूलंचसदक्षिणं॥ सफलंकांस्यपात्रस्थंब्राह्मणायनिवेदयेत्॥५९॥ दद्याच्चप्रतिमांदिव्यांमधु

सूदनदेवतां ॥ मासधर्मप्रवक्त्रेचदद्याद्विप्रायसीदते ॥ ६० ॥ तमेवधर्मवक्तारंपूजयेद्विभवैःस्वकैः ॥ इत्यादिष्टःसुनंदेन
तथाराजाचकारह ॥ ६१ ॥ सनीत्वाचायुषःशेषंभुक्त्वाभोगान्यथेप्सितान् ॥ पुत्रपौत्रादिभिर्युक्तोजगामहरिमंदिरं ॥ ६२ ॥
वैकुंठस्थेनृपेतस्मिन्वेनोराजाधर्मोभवत् ॥ सर्वेधर्माश्चवैशाखधर्माअपिविशेषतः ॥ ६३ ॥ दुरात्मनाचतेनैवलुप्ताए
तेबभूविरे ॥ नप्रख्यातापुनर्भूमौभूरिशोमोक्षहेतवः ॥ ६४ ॥ यःकश्चिन्नैवजानातिवैशाखोक्तानिमान्शुभान् ॥ बहुजन्मार्जिते
पुण्येपरिपक्वेउपागते ॥ ६५ ॥ वैशाखोक्तेषुधर्मेषुमतिस्तस्यतदाभवेत् ॥ ॥ मैथिलउवाच ॥ ॥ पूर्वमन्वंतरस्थो
हिवेनोराजादुरात्मवान् ॥ ६६ ॥ अयंवैवस्वतस्थोहिराजाचेक्ष्वाकुनंदनः ॥ इतिश्रुतंमयापूर्वमिदानींचोच्यतेत्वया ॥
अयंवैकुंठगोपश्चाद्वेनोराजाभविष्यति ॥ इत्येतंसंशयंछिंधिश्रुतदेवमहामते ॥ ६७ ॥ ॥ श्रुतदेवउवाच ॥ ॥ पु
राणेषुचवैषम्यंयुगकल्पव्यवस्थया ॥ नचाप्रामाण्यशंकातेकथायाव्यत्ययेक्वचित् ॥ ६९ ॥ गतंदैनंदिनेकल्पेयथैषाशा
श्वतीशुभा ॥ मार्कंडेयेनमेप्रोक्तासाचोक्तातवभूपते ॥ ७० ॥ तस्मान्नख्यातिमायांतिधर्मावैशाखसंभवाः ॥ कश्चिदेव
हिजानातिविरक्तोविष्णुतत्परः ॥ ७१ ॥ ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेवैशाखमहात्म्येनारदांबरीषसंवादेश्रुतकीर्त्तिश्रुतदे
वसंवादेयमदुःखसान्त्वनंनामत्रयोदशोध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ॥श्रुतदेवउवाच ॥ ॥यःप्रातःस्नातिवैशाखेमेषसंस्थेदिवाकरे॥मधुसूदनमभ्यर्च्यकथांश्रुत्वाहरेरिमां॥१॥सतु
पापविनिर्मुक्तोयातिविष्णोःपरंपदं ॥वाच्यमानांकथांहित्वायोन्यां॥सेवेतमूढधीः॥२॥रौरवंनरकंप्राप्यपैशाचींयोनिमा
प्नुयात्॥अत्रैवोदाहरंतीममितिहासपुरातनं ॥३॥ पापघ्नंपावनंधर्म्यंसद्योवंद्यंपुरातनं॥पुरागोदावरीतीरेक्षेत्रेब्र
ह्मेश्वरेशुभे॥४॥ दुर्वासशिष्यौपरमहंसौब्रह्मैकनिष्ठितौ॥सदैवोपनिषद्विद्यानिष्ठितौनिरपेक्षितौ॥५॥भिक्षामा
त्राशिनौपुण्यौभूगुहावासिनावुभौ॥सत्यनिष्ठस्तपोनिष्ठावितिख्यातौजगत्त्रये॥६॥तयोर्मध्येसत्यनिष्ठःसदाविष्णु
कथापरः॥श्रोतृणामप्यभावेचव्याख्यातॄणांतथानृप॥७॥तदाकर्मकलानित्याकरोत्सद्धामुनीश्वरः॥श्रोताचेदस्ति
यःकश्चित्तस्मैव्याख्यात्यहर्निशं॥८॥यदिव्याख्यातिकश्चिद्वापुण्यांविष्णुकथांशुभां॥तदासंकुच्यकर्माणिशृणोतिश्र
वणेरतः॥९॥अतिदूरस्थतीर्थानिदेवतायतनानिच॥ हित्वाकथाविरोधीनितथाकर्माणिभूरिशः॥१०॥शृणोति
चकथांदिव्यांश्रोतृभ्योवक्तिवैस्वयं॥विनाकथांनजानातिसेव्यमन्यन्नरेश्वर॥११॥व्याख्यातिचगृहेस्वस्यवक्ता
रोगाद्युपद्रुतः॥कूपस्नानपरोभूत्वाशृणोत्येवकथांमुनिः॥१२॥कथायाश्चविरामेतुस्वकृत्यंसाधयत्युलं॥कथां
वैशृण्वतःपुंसोजन्मबंधोनविद्यते॥१३॥सत्वशुद्धिस्ततोविष्णावरतिश्चैवगच्छति॥रतिश्चजायतेविष्णौसोत्हदंतै

वसाधुषु॥१५॥ निरंजननिर्गुणंब्रह्मसद्योऽद्द्यवरुध्यते॥ ज्ञानहीनस्यवैपुंसःकर्मवैनिष्फलंभवेत्॥१६॥ बहुधाचरितंचा
पियथैवांधकदर्पणं॥ कर्माणिक्रियमाणानिबहुधाशोचितात्मभिः॥१६॥ सत्वशुद्धौभवंत्यंगसत्वशुद्ध्याश्रुतिंव्रजेत्॥ श्रु
तेस्तुज्ञानमासाद्यज्ञानात्ध्यानायकल्पते॥१७॥ बहुधाश्रवणंध्यानंमननंश्रुतिचोदितं॥ यत्रविष्णुकथानास्तियत्रसाधु
जनानहि॥१८॥ साक्षाद्गंगातटंवापित्याज्यमेवनसंशयः॥ यद्देशेतुलसीनास्तिवैष्णवंधामवाशुभं॥१९॥ यत्रविष्णुक-
थानास्तिमृतस्तत्रतमोव्रजेत्॥ यद्ग्रामेवैष्णवंधामनास्तिकृष्णमृगोपिवा॥२०॥ यत्रविष्णुकथानास्तिसाधवोवातदाश्र-
याः॥ मृतस्तत्रपुमान्क्षिप्रंश्वानयोनिंशतंव्रजेत्॥२१॥ विचार्योपनिषद्विद्यामिनिनिश्चित्यवैमुनिः॥ सदाविष्णुकथासक्तो
विष्णुस्मृतिपरायणः॥२२॥ नकिंचिदधिकंजातुमन्यतेश्रवणात्परं॥ इतरस्तुतपोनिष्टःकर्मनिष्ठोदुराग्रही॥२३॥नव्या-
ख्यानिस्वयंवापिनशृणोतिचसत्कथां॥ वाच्यमानांकथांहित्वातीर्थस्नानायगच्छति॥२४॥ तीर्थेपिचप्रवृत्तायांकथायांभूमि
पालक॥ कर्मलोपभयाद्दूरंयातिचांचल्यशंकितः॥२५॥ व्रजंतिग्रहकृत्यार्थंसंगमात्परतोजनाः॥नश्रोतारोनवक्तारस्तस्यपा
र्श्वेतुकर्मिणः॥२६॥ दुरात्मनस्तुदुर्बुद्धेःकालएवक्षयंगते॥ जिह्वाश्रुतिंचनक्वापिनप्रामाहिकथाविभो॥२७॥ अश्रो
तृत्वादवक्तृत्वाद्दुर्बुद्धित्वाद्दुराग्रहात्॥ पश्चात्संचलमासाद्यकालधर्मेणवैमुनिः॥२८॥ पिशाचोभूच्छमीवृक्षेछिन्न

कर्णाह्वयोबलः॥ निराश्रयोनिराहारःशुष्ककंठोष्ठतालुकः॥२९॥एवंवैखिद्यमानस्यसमादिव्यायुतागताः॥नापश्यस्त्व
स्यत्रातारंनिराहारोनिदुःखितः॥३०॥स्वच्छंतंचिंतयानस्यमत्तोन्मत्तवदभ्रमत्॥क्षुधयापर्यटन्वापिनिवृत्तिंनापमू
दधीः॥३१॥कृशानुसदृशोवायुरंगंस्पृष्ट्वाकृतात्मनः॥कालाग्नितुल्याआपश्चफलपुष्पादिकंविषं॥३२॥नक्वापिसु
खमापेदेकर्मठोदीनधीरयंएवंव्यवसितेतस्मिन्नरण्येजनवर्जिते॥३३॥कथयारहितेक्षेत्रेस्वाश्रमेसाधुवर्जिते॥देवा
दायात्सत्यनिष्ठस्तदापैठिनसींपुरीं॥३४॥गच्छन्मार्गेददर्शासौछिन्नकर्णंबहुव्यथं॥दृष्ट्वात्मानंद्रा यंयंतंरुदंतंक्षुधयातु
रं॥३५॥माभैषीतिसमाभाष्यकोसीत्याहमुनीश्वरः॥दशेदृशीचकस्मात्तेनतेदुःखमितःपरं॥३६॥इत्याश्वस्तोमुना
च्छिन्नकर्णआहातिविह्वलः॥तपोनिष्ठोयतिरहंशिष्योदुर्वाससःप्रभो॥३७॥ब्रह्मेश्वरक्षेत्रवासीकर्मनिष्ठोदुराग्रही॥
कर्मलोपभयान्मौढ्यान्मयादुर्बुद्धिनामुने॥३८॥साधुभिर्वाच्यमानापिनादृताविष्णुसत्कथा॥नव्याख्यातानचश्रोतृभ्योकथाक
र्मनिकृंतनी॥३९॥तेनकर्मविपाकेनमहताहंमृतिंगतः॥छिन्नकर्णोभवंनाम्नापिशाचोदुःखविह्वलः॥४०॥नपश्यामिचत्रा
तारंदुःखादस्मात्कथंचन॥तवदृष्टिपथंयातोदिष्ट्याहंगतकल्मषः॥४१॥अद्यमेदेवताःस्तुष्टागुरवःसाधवःश्चये॥हरि
श्चमेप्रसन्नोभूद्यतस्तेदर्शनंमम॥४२॥पपातपादयोर्भूमौत्राहित्राहीतिवैरुदन्॥ततस्तंकृपयाविष्टःसत्यनिष्ठोमहा

यशाः॥४३॥दोर्भ्यामुत्थापयामासशांतमाभ्यांमुनीश्वरः॥ततस्त्वपउपस्पृश्यददौपुण्यमनुत्तमं॥४४॥वैशाखमासमा
हात्म्यश्रवणस्यमुहूर्त्तजं॥तेनपुण्यप्रभावेनसद्योध्वस्ताखिलाशुभः॥४५॥पिशाचदेहान्निर्मुक्तोदिव्यदेहधरोभवत्॥दि
व्यंविमानमारुह्यतंप्रणम्यमहामुनिं॥४६॥आमंत्र्यचपरिक्रम्यययौविष्णोःपरंपदं॥सत्यनिष्ठस्ततोधीमान्ययौपैठिन
सींपुरीं॥४७॥महात्म्यंश्रवणस्यैवंचिंतयानःपुनःपुनः॥ ॥स्कन्दउवाच॥ ॥यत्रविष्णुकथापुण्याशुभालोकम
लापहा॥४८॥तत्रसर्वाणितीर्थानिक्षेत्राणिविविधानिच॥यत्रप्रवहतेपुण्याशुभाविष्णुकथापगा॥४९॥तद्देशोवासि
नांमुक्तिःकरसंस्थानसंशयः॥५०॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेवैशाखमहात्म्येनारदांबरीषसंवादेकथाप्रशंसायां
पिशाचमुक्तिप्राप्तिर्नामचतुर्दशोध्यायः॥१४॥

* * *

॥ ॥स्कन्दउवाच॥ ॥भूयःशृणुष्वभूपालमहात्म्यंपापनाशनं॥वैशाखस्यचमासस्यवल्लभस्यमधुद्विषः॥१॥
पुरापांचालदेशेतुराजापुरुयशाभवत्॥तनयोभूरियशसःपुण्यशीलस्यधीमतः॥२॥पितर्युपरतेभूपराज्यस्थोधर्म
लालसः॥शौर्यौदार्यगुणोपेतोधनुर्विद्याविशारदः॥३॥शशासपृथिवींसर्वांस्वधर्मेणमहामतिः॥पूर्वजन्मजलादाना
त्दोषेणमहतावृतः॥४॥संपद्धानिमवापासौकालेनकियतानघ॥हयागजामृतिंयातामहद्रोगेणपीडिताः॥५॥दु-

र्भिक्षमतुलंचासीन्निर्मानुष्यंविधायकं ॥ राज्यंकोशंतदाचासीद्गजभुक्तकपित्थवत् ॥ ६ ॥ बलहीनंनृपंज्ञात्वाकोशराष्ट्रवि
वर्जितं ॥ तंजेतुमेषसमयइतिनिश्चितमानसाः ॥ ७ ॥ आजग्मुःशतशोभूपरिपवस्तस्यभूपतेः ॥ जिग्युर्युद्धेनतंभूपंपांचा
लविषयाधिपं ॥ ८ ॥ पराजितस्ततोराजाविवेशगिरिगह्वरं ॥ शिखिन्याभार्ययासाकंधात्र्यादिगणसंयुता ॥ ९ ॥ अज्ञात
पद्धतिःस्वान्यैर्बहुदुःखसमाकुलः ॥ त्रिपंचाशत्समाश्चैवनीतास्तेनविलीयता ॥ १० ॥ चिंतयामासभूपालःकिमेतद्दिनि
भूरिशः ॥ कर्मणाजन्मशुद्धोहंमातृपितृहितेरतः ॥ ११ ॥ गुरुभक्तःसदाक्षिण्योब्रह्मण्योधर्मतत्परः ॥ दयावान्सर्व
भूतेषुदेवभक्तोजितेंद्रियः ॥ १२ ॥ नभ्रातामेनपुत्रोमेनचमेसत्द्दोहिताः ॥ दयापौरुषविख्याताःकुलीनस्यापिमे-
कुतः ॥ १३ ॥ केनवाकर्मणाचासंदारिद्र्यंभूरिदुःखदं ॥ केनवापजयोमेचकेनवावनवासिता ॥ १४ ॥ इतिचिंताकुलो
राजागुरूंसस्माररिवन्नधीः ॥ याजोपयाजकौनामसर्वज्ञौमुनिसत्तमौ ॥ १५ ॥ आजग्मतुर्मुनींद्रौतौराज्ञाहूतौमहाम
ती ॥ तौदृष्ट्वासहसोत्थायराजापांचालवल्लभः ॥ १६ ॥ ननामशिरसाभक्त्याप्रवासेनातिपीडितः ॥ राजचिन्हविही
नश्चकेनाप्यज्ञातपद्धतिः ॥ १७ ॥ तूष्णींतस्थौमुहूर्त्तंतुपतित्वाभुविपादयोः ॥ दोर्भ्यामुत्थापितस्ताभ्यांपरिमृष्टाश्रु
लोचनः ॥ १८ ॥ विधिवत्पूजयामासवन्यैरेवार्हणैःशुभैः ॥ सूपविष्टौतुतौविप्रौपप्रच्छानतकंधरः ॥ १९ ॥ ब्राह्म-

णौवदतं दुःखंकारणंचक्षितीशतुः॥कर्मणाजन्मशुद्धस्यापिनृदेवप्रियस्यच॥२०॥पापभीरोःकृपालोश्चगुरुभक्तस्यमेकुतः॥
दारिद्र्यंकोशहानिश्चरिपुभिश्चपराभवः॥२१॥कस्मादरण्यवासश्चकुतएकाकितामम॥नपुत्रोनचमेभ्रातानहिताःसुहृ
दश्चमे॥२२॥दुर्भिक्षंवाकुतश्चासीद्देशोमत्पालितेनघौ॥एतद्विस्तार्यमेब्रूतांकारणंमुनिपुंगवौ॥२३॥इत्युक्तौतौमुनिश्रे
ष्ठौभूपेनात्यंतदुःखिना॥प्रत्यूचतुर्महात्मानौकिंचिद्ध्यानपरायणौ॥२४॥याजोपयाजावूचतुः॥ ॥शृणुभूपप्रवक्ष्या
वस्तवदुःखस्यकारणं॥पुराभूपमहापापीव्याधस्त्वंदशजन्मसु॥२५॥निष्ठुरःसर्वलोकानांसदाहिंसापरायणः॥धर्म
लेशाकरःक्वापिनदमोनचवैशमः॥२६॥नजिह्वावक्तिनामानिविष्णोर्वापिकथंचन॥नचेतःस्मरतिगोविंदचरणांबु
रुहद्वयं॥२७॥नप्रणामःकृतःक्वापिशिरसापरमात्मने॥नवजन्मानितेभूपगतान्येवंदुरात्मनः॥२८॥दशमेजन्मनि
प्राप्तेव्याधस्त्वसत्यभूधरे॥निष्ठुरःसर्वलोकानांनराणांत्वंनरांतकः॥२९॥दयाहीनःशस्त्रजीवीसदाहिंसापराय
णः॥निर्गुणःसकलत्रस्त्वंमार्गपीडाकरःशठः॥३०॥प्रजानांगौडदेशानांराक्षसोमानुषाशनः॥एवंचाब्दान्यतीता
निनैजंहितमजानतः॥३१॥बालापत्यमृगाणांचपक्षिणांचवधात्तव॥दयाहीनस्यदुर्बुद्धेर्जन्मन्यस्मिन्नपुत्रता॥
३२॥विश्वासघातकत्वेनभ्रातरोनैवसोदराः॥मार्गपीडाकरत्वेनसुहृज्जनविवर्जितः॥३३॥साधूनांचतिरस्का

राच्छत्रुभिस्तेपराजयः॥ कदाप्यदत्तदोषेणदारिद्र्यंपतितंगृहे॥३४॥ सदैवोद्वेगकारित्वात्प्रवासस्तेदुरासदः॥ सर्वेषा
मप्रियत्वाच्चदुःखमत्यंतदुःसहं॥३५॥ निराहारोयतःपूर्वंसदाक्रूरेणकर्मणा॥ तस्माद्राज्यापहारस्तेजन्मन्यस्मिन्महा
मते॥३६॥ अथतेसत्कुलीनत्वेहेतुंचापिब्रवीम्यहं॥ यदाभूर्गौडदेशीयोहंतिमव्याधजन्मनि॥३७॥ स्वकर्मनिरतेक्रू
रविपिनेकंटकाविले॥ तिष्ठत्स्येवंदयाहीनेसर्वभूतांतकेपथि॥३८॥ वैश्यावाजग्मतुर्दैवाद्धनाढ्यौधर्मपीडितौ॥ मुनिश्च
कर्षणोनामवेदवेदांगपारगः॥३९॥ जटाचीरधरःपुण्यःकमंडलुपरिग्रहः॥ तान्दृष्ट्वाधनुरादायमार्गेरुध्वाव्यवस्थि
तः॥४०॥ अनुद्रुत्यशरैर्वैश्यौकृत्वाछिन्नशरीरकौ॥ तयोरेकंचत्वंहत्वागृहीत्वाखिलतत्पणं॥४१॥ अपरंहंतुमुद्यु
क्तेसदुद्रावभयात्द्रुतं॥ पणंगुल्मेविनिक्षिप्यभीतःप्राणपरीप्सुकः॥४२॥ कर्षणोपिमुनिःशीघ्रंव्याधान्मृतिविशंकया
आतपेधावमानःसन्तृषाघर्मप्रपीडितः॥४३॥ मूर्छामापगलत्स्वेदःसंज्ञामात्रावशेषितः॥ विहायैनंदुद्रुवेचवैश्योयाजी
वनतत्परः॥४४॥ त्वंतावनुद्रुतौदृष्ट्वामूर्छितंपथिभूसुरं॥ पणंकुत्रविनिक्षिप्तंकियद्दूरंगतोवणिक्॥४५॥ इतिपृष्टं
द्विजंश्रांतमुज्जीवयतुमुद्यतः॥ फूत्कृत्वाकर्णयोस्तस्यनागरंस्मृतिकारणं॥४६॥ पल्वलस्थोदकेनैववक्त्रंभिकर्दमसं
युजा॥ नेत्रेसंमृज्यश्रांतस्यपर्णैःसंवीज्यतन्मुखं॥४७॥ ससंज्ञंचमुनिंकृत्वात्वमात्थस्वस्थमानसः॥ माशंकानेमुने

२

कार्यमत्तःशस्त्रभृतोवने॥४८॥निष्किंचनःसुखीलोकेकुतस्तेभयमुल्बणं॥भिन्नपात्रेणजीर्णेननमेकिंचिद्भविष्यति॥४९॥एतावद्ददमेविद्दनूवणिक्कुत्रपलायितः॥कुत्रगुल्मेधनंक्षिप्तंतेनशीघ्रंपलायता॥५०॥अन्यथात्वांहनिष्यामियदिमिथ्यावदिष्यसि॥ ॥कर्षणउवाच॥ ॥धनंगुल्मोविनिक्षिप्तंमार्गादस्मात्पलायितः॥इतिप्राहभयात्सोपिष्टष्ट्वाप्राणपरीप्सया॥५१॥गच्छविप्रसुखंमार्गंमत्तोभीतिंविहायच॥इतोविदूरेसलिलंतडागेवर्त्ततेशुभं॥५२॥तत्पीत्वासलिलंपुण्यंगच्छग्रामंगतश्रमः॥अधुनैवागमिष्यंतिराजकीयाःपथाजनाः॥५३॥मत्पदान्वेषणेसक्ताःश्रुत्वारावंवणिक्यतेः॥तृषार्त्तमनुगंतुंमेनशक्यंत्वांततोद्विज॥५४॥वीजयानेनपर्णेनघर्मःकिंचिद्भविष्यति॥तस्मैदत्वापलाशंत्वलमगाद्विपिनंपुनः॥५५॥तेनपुण्यप्रभावेनवैशाखेघर्मघर्घरे॥स्वकार्यार्थंकृतेनापिमुनेत्राणायपद्धतौ॥जन्मासीत्तेमहापुण्येराजवंशेतिविस्तृते॥यदीच्छसिसुखंराज्यंधनधान्यादिसंपदः॥५७॥स्वर्गापवर्गौयदिवासायुज्यंवाहरेःपदं॥कुरुवैशाखधर्मांस्त्वंसर्वसौख्यमवाप्स्यसि॥५८॥मासोयंमाधवोनामतृतीयाचाक्षयाह्वया॥गांचसकृत्प्रसूताख्यांदेहिविप्रायसीदते॥५९॥तेनतेकोशपूर्त्तिःस्याच्छय्यांदेहिसुखंभवेत्॥कुरुछत्रप्रदानंचसाम्राज्यंतेभविष्यति॥६०॥स्नानंकुरुयथान्याय्यंतथैवार्चयमाधवं॥देहिलंप्रतिमांदिव्यांकृत्वातेनजयोभवेत्॥६१॥आत्मतु-

ल्यगुणान्पुत्रान्यदिकामयसेनृप ॥ सर्वभूतहितार्थायप्रपादानंचत्वंकुरु ॥ ६२॥ वैशाखोक्तानिमान्धर्मान्सम्यगाचरभू-
मिप ॥ तेनतेसकलालोकावशंयांतिनसंशयः ॥ ६३॥ निष्कामकेनचित्तेनयदि धर्मान्करिष्यसि ॥ वैशाखेपुण्यमासेस्मि-
न्प्रीतयेमधुघातिनः ॥ ६४॥ मत्यक्षोभविनाविष्णुस्तवनिर्मलचेतसः ॥ ६५॥ येनचाचरिताःपुंसाधर्माह्येतेशुभावहाः
तेषांचह्यक्षयालोकाःपुराणेकवयोविदुः ॥ ६६॥ एतत्सर्वंतवप्रोक्तंयथादृष्टंयथाश्रुतं ॥ इतिराजानमामंत्र्यब्राह्मणौ
चपुरोधसौ ॥ ६७॥ याजोपयाजकौनामजग्मतुस्तौयथागतौ ॥ ततोराजामहावीर्यःपुरोधोभ्यांचबोधितः ॥ ६८॥ वैशा-
खधर्मान्सकलांश्चकारश्रद्धयान्वितः ॥ यथोपदिष्टंचतथामधुसूदनमर्चयत् ॥ ६९॥ ततोलब्धप्रभावःसन्बंधु-
भिःसकलैर्वृतः ॥ पांचालनगरींप्रापहतशेषबलान्वितः ॥ ७०॥ ततस्तुशत्रवोभूपउपश्रुत्यचभूपतेः ॥ प्रवेशं-
स्वपुरस्याथपुनराजग्मुरुद्धताः ॥ ७१॥ तदापांचालभूपेननृपाणामभवद्रणं ॥ जिग्येसर्वान्महाबाहूनेकएकमहार-
थः ॥ ७२॥ पलायितेषुभूपेषुनानादेशपतिष्वपि ॥ राज्ञांकोशंगजानश्वान्स्वयंजग्राहवीर्यवान् ॥ ७३॥ अश्वानांनि-
र्बुदंचैवगजानांचत्रिकोटिकं ॥ रथानामर्बुदंचैवदीर्घग्रीवाफतंतथा ॥ ७४॥ रासभानांत्रिलक्षाणिप्रापयामासतां
पुरीं ॥ वैशाखधर्ममहात्म्यात्क्षणात्सर्वेपिभूभृतः ॥ करदाभग्नसंकल्पाःपादाक्रांताबभूविरे ॥ सुभिक्षमतुलंचासी-

तूपांचालविषयेषुच॥ ७६॥ एकछत्रमभूद्राज्यंप्रसादान्मधुघातिनः॥ पुत्राःपंचापितस्यासन्शौर्यौदार्यगुणान्विताः॥७७
धृष्टकीर्त्तिर्धृष्टकेतुर्धृष्टद्युम्नस्तथापरे॥ विजयश्चित्रकेतुश्चमयूरध्वजसन्निभाः॥७८॥ अनुरक्ताःप्रजाश्चासन्धर्मेणप्र
तिपालिताः॥ वैशाखस्यप्रतापेनप्रत्ययस्तत्क्षणादभूत्॥७९॥ पुनश्चकारतान्धर्मान्पांचालनगरीश्वरः॥ अकामुकेनचि
त्तेनप्रीतयेमधुघातिनः॥८०॥ धर्मेणानेनसंतुष्टोभगवान्मधुसूदनः॥ अक्षयायांतृतीयायांप्रत्यक्षःसमजायत॥८१॥
तंदृष्ट्वाविस्मितोभूत्वापरमात्मानमच्युतं॥ नारायणंचतुर्बाहुंशंखचक्रगदाधरं॥८२॥ पीतांबरधरंदेवंवनमालाविभूषि
तं॥ सलक्ष्मीकंसानुगंचगरुडोपरिसंस्थितं॥८३॥ निरीक्ष्यदुःसहंतेजःसद्योमीलितलोचनः॥ उत्पतन्संपतन्हर्षान्म
त्तोन्मत्तइवभ्रमन्॥८४॥ पुलकांकितसर्वांगोगलद्बाष्पाकुलेक्षणः॥ तुष्टावपरयाभक्त्याप्रांजलिःप्रणतोभुवि॥
८५॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेवैशाखमहात्म्येनारदांबरीषसंवादेपांचालदेशाधिपतेर्जयप्राप्तिःदरिद्रनाशनंना
मपंचदशोऽध्यायः॥१५॥ ७ ७ ७ ॥ ॥श्रुतदेवउवाच॥ ॥तद्दर्शनाह्लादपरिप्लु
ताशयःसद्यःसमुत्थायननाममूर्ध्ना॥ चिरंनिरीक्ष्याकुललोचनेरमुंविश्वात्मदेवंजगतामधीशं॥१॥ दधारपादाववनि
ज्यतज्जलंयत्पादजाब्रह्मजगत्पुनाति॥ समर्चयामासमहाविभूतिभिर्महार्हवस्त्राभरणानुलेपनैः॥२॥ स्रक्धू

पदीयाऽमृतभक्षणादिभिस्त्वग्गात्रवित्तात्मसमर्पणेन॥तुष्टावविष्णुंपुरुषंपुराणंनारायणंनिर्गुणमद्वितीयं॥३॥निरंजनं
विश्वसृजामधीशंपरात्परंपद्मभवादिवंदितं॥यन्माययातत्वविदुत्तमाजनाविमोहिताविश्वसृजामधीश्वरं॥४॥मुह्यंति
मायारचितेषुमूढागुणेषुचित्रंभगवद्विचेष्टितं॥अनीहएतद्बहुधैकआत्मनासृजत्यवत्यत्तिनसज्जतेप्यथ॥५॥सम-
स्तदेवासुरसौख्यदुःखप्राप्त्यैभवान्पूर्णमनोरथोपि॥तत्रापिकालेस्वजनाभिगुप्त्यैबिभर्षिसत्वंखलनिग्रहाय॥६॥
तमोगुणंराक्षसबंधनायरजोगुणंनिर्गुणविश्वमूर्त्ते॥दिष्ट्यात्वदंघ्रिंप्रणताघनाशनंतीर्थास्पदंहृदिधृतंसुविपक्व
योगैः॥७॥उत्सिक्तभक्त्युपहताशयजीवभावाःप्रापुर्गतिंतवपदस्मृतिमात्रतोये॥भवाख्यकालोरगपाशबंधःपुनः
पुनर्जन्मजरादिदुःखैः॥८॥भ्रमामियोनिष्वहमाखुभक्षवत्स्वद्रुतर्षस्तवपादविस्मृतेः॥नूनंनदत्तंनचतेकथाश्रुतान
साधवोजातुमयापिसेविताः॥९॥तेनारिभिर्ध्वस्तपरार्ध्यलक्ष्मीर्वनंप्रविष्टःस्वगुरूह्यहंस्मरन्॥स्मृतौचतौमांसमुपेत्य
दुःखात्संबोधयांचक्रतुरार्त्तबंधू॥१०॥वैशाखधर्म्मैःश्रुतिचोदितैःशुभैःस्वर्गापवर्गादिपुमर्थहेतुभिः॥तद्बोधतोहंह्य
तवान्समस्तान्शुभावहान्माधवमासधर्मान्॥११॥तस्मादभून्मेपरमःप्रसादस्तेनाखिलाःसंपदऊर्जिताइमाः॥ना
भिर्नसूर्योनचचंद्रतारकानभूर्जलंखंश्वसनोथवाङ्मनः॥१२॥उपासितास्तेपिहरंत्यघंचिराद्विपश्चितोघ्नंतिमुहूर्त

सेवया।।यान्मन्यसेत्वंभवितापिभूरिश स्त्यक्तेषणांस्त्वसदन्यस्तचित्तान्।।१३।।नमःस्वतंत्रायविचित्रकर्मणेनमःपरस्मै-
सदनुग्रहाय।।त्वन्मायया मोहितोहंगुणेषुदारार्थरूपेषुभ्रमाम्यनर्थदृक्।।१४।।त्वत्पादपद्मंसृतिमूलनाशनंसमस्तपाप
पहरंसुनिर्मलं।।सुवेछयानर्थ निदानभूतैःसुतात्मदारैर्ममताभियुक्तः।।१५।।नक्वापिनिद्रांलभतेनशर्मप्रवृद्धत
र्षःपुनरेवतस्मिन्।।लब्ध्वादुरापंनरदेवजन्मत्वंयत्नतःसर्वपुमर्थहेतुः।।१६।।पदारविंदंनभजामिदेवसंमूढचेता-
विषयेषुलालसः।।करोमिकर्माणिसुनिष्ठितःसन्प्रवृद्धतर्ष स्तदपेक्षयाददन्।।१७।।पुनश्चभूयामहमद्यभूयाभि
त्येवचिंताशतलोलमानसः।।तदैवजीवस्यभवेत्कृपाविभोदुरंतशक्तेस्तवविश्वमूर्तेः।।१८।।समागमस्स्यान्महतां
हिपुंसांभवांबुधिर्येनहिगोष्पदायते।।सत्संगमोदेवयदैवभूयात्तर्हीशदेवेत्वयिजायतेमतिः।।१९।।समस्तराज्याप
गमंहिमन्येत्वनुग्रहंतेमयिजातमंजसा।।यःप्रार्थ्यतेब्रह्मसुरासुराद्यैर्निरस्ततर्षैरपिहंसवर्यैः।।२०।।इतःस्मराम्य
च्युतमेवसादरंभवापहंपादसरोरुहंविभो।। अकिंचनप्रार्थ्यममंदभाग्यदंनकामयेन्यत्तवपादपद्मात्।।२१।।अतो
नराज्यंनसुतादिकोशंदेहेनशश्वत्पततारजोभुवा।।भजामिनित्यंतदुपासितव्यंपादारविंदंमुनिभिर्विचिंत्यं।।
२२।। प्रसीददेवेशजगन्निवासस्मृतिर्यथास्यात्तवपादपद्मे।। सक्तिःसदागच्छतुदारकोशपुत्रात्मचिन्हेषुगुणेषुमे

प्रभो॥२३॥भूयान्मनःकृष्णपदारविंदयोर्वचांसितेदिव्यकथानुवर्णने॥नेत्रेममस्यात्तवविग्रहेक्षणेश्रोत्रेकथायांर·
सनास्त्वदर्पिता॥२४॥घ्राणंचत्वत्पादसरोजसौरभेत्वद्भुक्तगंधादिविलेपनेत्वक्॥स्यातांचहस्तौतवमंदिरेविभो
संम्मार्जनादौममनित्यदेव॥२५॥पादौविभोःक्षेत्रपथानुसर्पणेमूर्धाचमेस्यात्तववंदनेनिशं॥कामश्चमेस्यात्तवस
त्कथायांबुद्धिश्चमेस्यात्तवचिंतनेनिशं॥२६॥दिनानिमेस्युस्तवसत्कथोदयैरुद्गीयमानैर्मुनिभिर्गुहागतैः॥हीन
प्रसंगैस्तवमेनभूयात्क्षणंनिमेषार्द्धमथापिविष्णो॥२७॥नपारमेष्ठ्यंनचसार्वभौमंनचापवर्गंस्पृहयामिविष्णो॥
त्वत्पादसेवांचसदैवकामयेप्रार्थ्यांश्रियाब्रह्मभवादिभिःसुरैः॥२८॥इतिराज्ञास्तुतोविष्णुःप्रसन्नःकमलेक्षणः
मेघगंभीरयावाचातमुवाचक्षितीश्वरम्॥२९॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥जानेत्वांदासवर्यंमेनिष्कामुकमकल्म
षं॥अथापितेप्रदास्यामिवरंदैवतदुर्लभं॥३०॥आयुष्यंचायुतंदिव्यंसंपदश्चनरेश्वर॥भक्तिर्मयिदृढाभूयादंते
सायुज्यमेवच॥३१॥त्वयाकृतेनस्तोत्रेणमांस्तुवंतिचयेभुवि॥तेषांतुष्टःप्रदास्यामिभुक्तिंमुक्तिंनसंशयः॥३२॥
तृतीयेषाक्षयानामभुविख्याताभविष्यति॥यस्यांतवप्रसन्नोहंभुक्तिमुक्तिफलप्रदः॥३३॥येकुर्वंतिनरामूढाः
स्नानदानादिकाःक्रियाः॥व्याजेनापिस्वभावाद्वायांतिमत्पदमव्ययं॥३४॥येचाक्षयतृतीयायांपितॄनुद्दिश्यमा-

नवाः॥श्राद्धंकुर्वंतितेषांवैनदानंत्यायकल्पते॥३५॥नचानयातिथिर्लोकेसमावानाधिकाभुवि॥अस्यांकृतंस्वल्पमपितद
क्षय्यफलंभवेत्॥३६॥योगांदद्यान्नृपश्रेष्ठब्राह्मणायकुटुंबिने॥सर्वसंपत्प्रवर्षाख्याभुक्तिर्मुक्तिःकरेस्थिता॥३७॥योहिद
द्यादनडुहंसर्वपापविनाशनं॥कालमृत्युविमुक्तःसन्दीर्घायुष्यमवाप्नुयात्॥३८॥वैशाखमासेयोधर्मान्कुरुतेमत्प्रिया
वहान्॥तेषांमृत्युजराजन्मभयंपापंहराम्यहं॥३९॥यथावैशाखधर्मैस्तुतुष्टःस्यांसकलैरपि॥मासधर्मैर्नतुष्टःस्यांमासोमे
माधवःप्रियः॥४०॥सर्वधर्मोज्झितावापिब्रह्मचर्यविवर्जिताः॥वैशाखमासनिरतायांतिमत्सद्मअव्ययं॥४१॥यद्दुरापंत
पोभिश्चसांख्ययोगैर्मखैरपि॥तद्धामपरमंयांतिवैशाखनिरतानराः॥४२॥अपिपापसहस्रंवामासोयंहरतेनघ
प्रायश्चित्तविहीनंवामत्पादस्मरणंयथा॥४३॥गुरूपदिष्टःकांतारेवैशाखेनिरतोभवान्॥मामाराध्यजगन्नाथंतेना
प्तमखिलंनृप॥४४॥धर्मेणानेनसंप्रीतःप्रत्यक्षोहंभवामिते॥भुक्त्वाभोगान्यथाकामान्देवैरपिसुदुर्लभान्॥४५॥इ
तितस्मैवरंदत्वादेवदेवोजनार्दनः॥पश्यतामेवसर्वेषांतत्रैवांतरधीयत॥४६॥ततोभूपालवर्योसौबभूवात्यंतविस्मितः
हृष्टपुष्टतनुर्भूपलब्धनष्टधनोयथा॥४७॥ततःशशासपृथिवींतच्चित्तस्तत्परायणः॥महद्भिर्बोधितोनित्यंगुरुभि
श्चनिरंतरं॥४८॥नान्यंप्रियतमंमेनेवासुदेवमृतेनृपः॥यत्संपर्कात्प्रियाआसन्दारामात्यसुतादयः॥४९॥सर्वान्धर्मा

श्वकारासौवैशाखोक्तासुनःपुनः॥तेनपुण्यप्रभावेनपुत्रपौत्रादिभिर्वृतः॥५०॥भुक्त्वाकामनोरथान्सर्वान्देवानामपिदुर्लभा
न्॥अंतेजगामसाफज्यंविष्णोर्देवस्यचक्रिणः॥५१॥यइदंपरमाख्यानंशृण्वंतिश्रावयंतिच॥तेसर्वेपापनिर्मुक्तायांतिवि-
ष्णोःपरंपदं॥५२॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेवैशाखमाहात्म्येनारदांबरीषसंवादेपांचालाधिपतेःसायुज्यप्राप्तिर्ना
मषोडशोध्यायः॥१६॥ ❀ ❀ ❀ ॥ ॥श्रुतकीर्त्तिरुवाच॥ ॥वैशाखधर्मानखिलानिहा
मुत्रफलप्रदान्॥भूयोपिशृण्वतश्चासीत्तृप्तिर्नाद्यापिमानद॥१॥यत्रचाकैतवोधर्मोयत्रविष्णुकथाःशुभाः॥तच्छास्त्रं
शृण्वतोनैवतृप्तिःकर्णरसायनं॥२॥पूर्वजन्मकृतंपुण्यंदिष्ट्यापारमुपागतं॥आतिथ्यव्यपदेशेनयद्भवानिहमाग
तः॥३॥वचोमृतंमुखांभोजनिसृतंपरमाद्भुतं॥पीत्वातृप्तःपारमेष्ठ्यंमोक्षंवानचकामये॥४॥तस्मात्तानेवधर्मा
न्मेभुक्तिमुक्तिप्रदायकान्॥विष्णुप्रीतिकरान्दिव्यान्भूयोविस्तरतोवद॥५॥इत्युक्तस्तुपुनाराज्ञाश्रुतदेवोमहा
यशाः॥संहृष्टात्माशुभान्धर्मान्पुनर्व्याहर्त्तुमारभे॥६॥ ॥श्रुतदेवउवाच॥ ॥शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिकथांपा
पप्रणाशिनीं॥वैशाखधर्मविषयांभावितांमुनिभिर्मुहुः॥७॥पंपातीरेद्विजःकश्चिच्छंखोनाममहायशाः॥गुरोःसिं
हगतेचागान्नदींगोदावरींशुभां॥८॥तीर्त्वाभीमरथींपुण्यांकांतारेकंटकाचले॥निर्जलेनिर्जनेघोरेवैशाखातप

कर्षितः॥९॥ वृक्षेचोपविवेशासौमध्यान्हेसमयेद्विजः॥ तदाकश्चिद्दुराचारोव्याधश्चापधरः शठः॥१०॥ निर्घृणःसर्व
भूतेषुकालांतकइवापरः॥ तंकुंडलधरंविप्रंदीक्षितंभास्करोपमं॥११॥ दृष्ट्वाबध्वासजग्राहकुंडलादिकमुग्रधीः॥
उपानहौचछत्रंचकक्षपालंकमंडलुं॥१२॥ पश्चाद्विसृज्यतंविप्रंगच्छेत्याहविमूढधीः॥ ततःसगच्छन्पथिशर्कराविले
सूर्यांशुतप्तेजलवर्जितेखरे॥ संतप्तपादस्तृणच्छादितेस्थलेक्वचिच्चचारोपसन्नूर्ध्वरेताः॥१३॥ सवैद्रुतंसंपतन्कापि
तिष्ठन्हाहेतिवादीसजगामतूर्णं॥ दृष्ट्वामुनिंखिद्यमानंपृथिव्यांमध्यंगतेपूष्णिदयांबभूव॥१४॥ व्याधस्यधर्मविमुख
स्यचपापबुद्धेस्तस्मैददामीतिचपादरक्षां॥१५॥ चौर्येणैवस्वधर्मेणयद्गृहीतंवनांतरे॥ तदीयमेवतत्सर्वंव्याधानां
धर्मनिर्णयः॥१६॥ तस्मादुपानहौदास्येमुहुर्दुखापनुत्तये॥ तेनश्रेयोभवेद्यच्चतद्भवेन्ममपापिनः॥१७॥ जीर्णेचो-
पानहौदिव्येवर्त्तेतेपादयोर्मम॥ नवाभ्यामस्तिमेकृत्यंतस्मात्तेवैददाम्यहं॥१८॥ इतिनिश्चित्यमनसितूर्णंगत्वाद
दौचते॥ शर्करातप्तपादायद्विजवर्यायसीदते॥१९॥ उपनहौगृहीत्वातेनिर्वृतिंचपरांययौ॥ सुखीभवेतितंव्याध
माशीर्भिरनिनंद्यच॥२०॥ नूनंस्कृपक्वपुण्योयंवैशाखेदत्तवानमू॥ व्याधस्यापिचदुर्बुद्धेःप्रायोविष्णुःप्रसीदति
॥२१॥ सर्वस्यास्याचभूयोपियत्सुखंतदभून्मम॥ ततोभिश्रुत्यतद्वाक्यंकिमेतदितिविस्मितः॥२२॥ व्याजहारसु

नर्विप्रंब्रह्मिष्ठंब्रह्मवादिनं॥ त्वदीयंतुमयादत्तंकथंपुण्यंभवेन्मम॥ २३॥ प्रशंसन्सिचवैशाखंहरिस्तुष्टोभवेदिति॥ एत
दाचक्ष्वमेब्रह्मन्कोवैशाखस्तुकोहरिः॥ २४॥ कोधर्मः किंफलंतस्यशुश्रूषोर्मेदयानिधे॥ इतिव्याधवचःश्रुत्वाशंख
स्तुष्टमनाअभूत्॥ २५॥ प्रशंसन्सचवैशाखंपुनर्विस्मितमानसः॥ इदानींदत्तवान्पादत्राणेमेलुब्धकःशठः॥ २६॥ य
दुर्बुद्धेश्चवैषम्यंजातंचित्रमहोबत॥ सर्वेषामेवधर्माणांफलंजन्मांतरेषुवै॥ २७॥ वैशाखमासधर्माणांफलंसद्यःक्षणंनृ
णां॥ पापाचारस्यदुर्बुद्धेर्व्याधस्यापिदुरात्मनः॥ २८॥ दैवादुपानहोर्दानात्सत्वशुद्धिरभूदहो॥ यच्चविष्णोःप्रियंकर्म
यत्तत्संतोषनिर्मलं॥ २९॥ तदेवधर्ममित्याहुर्मन्वाद्याधर्मवित्तमाः॥ धर्मामाधवमासीयाःप्रियाविष्णोरतीवते॥ ३०॥
धर्मैर्माधवमासीयैर्यथातुष्यतिकेशवः॥ नतथासर्वदानैश्चतपोभिश्चमहामखैः॥ ३१॥ नानेनसदृशोधर्मःसर्वधर्मेषुवि
द्यते॥ मागयांयांतुमागंगांमाप्रयागंतुपुष्करं॥ ३२॥ माकेदारंकुरुक्षेत्रंमाप्रभासंस्यमंतकं॥ मागोदांमान्वकृष्णांच
मासेतुमामरुद्वृधं॥ ३३॥ वैशाखधर्ममहात्म्यंशंसंतीचकथापगा॥ तत्रस्नातस्यवैविष्णुःसद्योत्रह्यवरुह्यते॥ ३४॥
मासेमाधवसंज्ञेस्मिन्यत्स्वल्पेनैवसाध्यते॥ नतद्बहुव्ययैर्दानैर्नधर्मैर्नापिवैमखैः॥ ३५॥ मासोयंमाधवोनामव्या
धपुण्यविवर्धनः॥ तस्मिन्महांत्वयादत्तेपादुकेतापनाशने॥ ३६॥ तेनतेपूर्वकालीनंपुण्यंपाकमुपागतं॥ तुष्टस्तु

भगवान्न्यायःश्रेयोव्याधभविष्यति॥३७॥अन्यथातेकथंभूयाद्बुद्धिरेतादृशीशुभा॥मुनावेवंब्रुवाणेचमृत्स्कनाप्रे
रितोबली॥३८॥सिंहोव्याघ्रवधार्थायप्राद्रवत्क्रोधविह्वलः॥मध्येदृष्ट्वाचमातंगंदैवाद्दैवेनकल्पितं॥३९॥तंहंतुमुद्यतोग
च्छन्नृपदाक्रांतंव्यवस्थितं॥तयोर्युद्धमभूद्राजन्सिंहमातंगयोर्वने॥४०॥श्रांतौयुद्धाच्चविरतौनिरीक्षंतौचतस्थतुः॥व्याध
मुद्दिश्ययच्चोक्तंमुनिनाचमहात्मना॥४१॥समस्तपातकध्वंसिदैवाच्छुश्रुवतुश्चतौ॥तेनैवमासमाहात्म्यश्रवणेनामलाश
यौ॥४२॥शापान्मुक्तौचतौदेहात्सद्योमुक्तौदिवंगतौ॥दिव्यरूपधरौदिव्यौदिव्यगंधानुलेपनौ॥४३॥दिव्यंविमानमा
रूढौदिव्यनारीनिषेवितौ॥सद्योवनतमूर्द्धानौप्रांजलीचोपतस्थतुः॥४४॥मुनींद्रोधर्मवक्ताचव्याधमुद्दिश्यवैपथि
तौदृष्ट्वाविस्मितःप्राहकौयुवामितिनिश्चलः॥४५॥दुर्योनौतुकुतोजन्मयुवयोर्वाकथंमृतिः॥अहेतुर्विपिनेचास्मिन्पर
स्परवधोद्यतौ॥४६॥एतत्सर्वंसुविस्तार्यसम्यक्वदतमेनघौ॥इत्युक्तौमुनिनातेनवचःप्रत्यूचतुःपुनः॥४७॥मतंग
स्यमुनेःपुत्रौदंतिलःकोहलोपरः॥शापदोषेणतौजातौनाम्नादंतिलकोहलौ॥४८॥रूपयौवनसंपन्नौसर्वविद्यावि
शारदौ॥आवामुद्दिश्यप्रोवाचपिताधर्मार्थकोविदः॥४९॥मतंगोनामब्रह्मर्षिःसर्वधर्मविदुत्तमः॥वैशाखेमासितनयौमध
सूदनवल्लभे॥५०॥प्रपांकुरुतमार्गेचजनान्वीजयतंक्षणं॥मार्गेछायांविधत्तांचभूर्यन्नंशीतलांबुच॥५१॥कुरुतंस्ना

नमुषसितथैवार्चयतंविभुं॥ कथांचश्रृणुतं नित्यंयथाबंधोनिवर्तते॥ ५२॥ एवंचबहुभिर्वाक्यैर्बोधितावपिदुर्मती॥
क्रुद्धोभवंदंतिलोहंमत्तोहंकोहलाद्भुयः॥ ५३॥ क्रुद्धःशशापनौसद्यःपिताधर्मेषुलालसः॥ पुत्रंचधर्मविमुखंभार्यां
चाप्रियवादिनीं॥ ५४॥ अब्रह्मण्यंचराजानंत्यजेत्सद्योनचेत्सततत्॥ दाक्षिण्याद्दर्थलोभाद्वासंसर्गंयेप्रकुर्वते॥ ५५॥ ते
सर्वेनरकंयांतियावदिंद्राश्चतुर्दश॥ इतिज्ञात्वाशशापावांमदक्रोधपरिप्लुतौ॥ ५६॥ क्रुद्धोहंदंतिलोभूयाःसिंहःक्रो
धपरिप्लुतः॥ मत्तस्त्वंकोहलोभूयांमत्तोमातंगयूथपः॥ ५७॥ कृतानुतापौपश्चात्तुप्रार्थयावोविमोचनं॥ आवाभ्यां-
प्रार्थितोभूयोविशापंचददौपिता॥ ५८॥ युवांप्राप्यचदुर्योनिंकियत्कालांतरेपिच॥ संगमोभवितातत्रपरस्परवधैषि
णोः॥ ५९॥ तस्मिन्नेवहिसमयेसंवादंव्याधशंखयोः॥ वैशाखधर्मविषयोदैवाद्वांश्रवणस्यच॥ ६०॥ गमिष्यतिक्षणा
देवतस्मान्मुक्तिर्भविष्यति॥ शापान्मुक्तौपूर्वमेवरूपमास्थायपुत्रकौ॥ ६१॥ मामेवप्राप्यवसतंनान्यथामेवचोभवेत्
इतिशप्तौचगुरुणादुर्योनिंप्राप्यदुर्मती॥ ६२॥ प्राप्यदैवात्संगतिंचपरस्परवधैषिणौ॥ संवादंयुवयोर्दिव्यंश्रुभंतं
शुश्रुवामहे॥ ६३॥ तेनसद्योविमुक्तिश्चक्षणादेवावयोरभूत्॥ इतिसर्वंसमाख्यायप्रणम्यचमुनीश्वरं॥ ६४॥ समासं
त्याप्यनुज्ञातौजग्मतुःपितुरंतिकं॥ तदेवसंप्रहृष्याहमुनिर्व्याधंदयानिधिः॥ ६५॥ पश्यवैशाखमाहात्म्यश्रवणस्य

फलंमहत्‌॥मुहूर्त्तश्रवणादेवतयोर्मुक्तिःकरेस्थिता॥६६॥इतिब्रुवाणंमुनिपुंगवंतंदयानिधिंनिस्पृहमध्यबुद्धिं
विशुद्धसत्वंस्फुरत्तैकपात्रंसन्यस्तशस्त्रःपुनराहव्याधः॥६७॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेवैशाखमाहात्म्येनारदांब
रीषसंवादेदंतिलकोहलमुक्तिप्राप्तिर्नामसप्तदशोध्यायः॥१७॥ ७ ७ ७ ७ ७ ७
॥ ॥व्याधउवाच॥ ॥भवतानुगृहीतोस्मिमुनेपापोतिदुष्टधीः॥दयालवोमहांतोहिस्वभावादेवसाधवः॥१॥क्व
व्याधश्चाकुलीनोहंक्वचवामतिरीदृशी॥केवलंभवतामेवमन्येनुग्रहमुत्तमं॥२॥अथसाधोचशिष्योस्मिकृपापात्रो
स्मिमानद॥अनुग्राह्योस्मिपुत्रोस्मिकृपांकुरुदयानिधे॥३॥यथामेनपुनर्भूयादसन्मतिरनर्थदा॥सद्भिस्तुसंग
तिःक्वापिनभूयोदुःखमश्नुते॥४॥तस्माद्बोधयमांविप्रसूक्तैस्तैर्वृजिनापहैः॥येनचाह्वानरिष्यंतिसंसाराब्धिंमुमुक्ष
वः॥५॥साधूनांसमचित्तानांतथाभूतदयावतां॥नच हीनोत्तमःक्वापिनात्मीयोहिपरस्तथा॥६॥एकाग्रेणविचिन्वंतिचि
त्तशुद्धिंचपृच्छति॥सर्वदोषयुतोवापिसर्वधर्मोज्झितोपिवा॥७॥कृतानुतापश्चयदायदापृच्छतिवैगुरुं॥तदैवो
पदिशंत्यद्धाज्ञानंसंसारमोचकं॥८॥यथागंगामनुष्याणांपाप नाशस्वभाविनी॥तथामेदसमुद्धारस्वभावाः
साधवःस्मृताः॥९॥माविचारयमांबोध्यंदयालोभक्तवत्सल॥शुश्रूषत्वान्नतत्वाच्चशुद्धत्वाच्चवसंगतेः॥इतिव्याध-

वचः श्रुत्वा पुनर्विस्मितमानसः ॥ साधुसाध्वितिसंभाष्य धर्मानेतानुवाचह ॥ ११ ॥ ॥ शंखउवाच ॥ ॥ विष्णुप्री
तिकरान्दिव्यान्संसाराब्धिविमोचकान् ॥ कुरुधर्मांश्च वैशाखे यदिव्याधशामिच्छसि ॥ १२ ॥ आतपोबाधतेघोरोनच्छाया
नांबुचात्रच ॥ तस्मात्स्थलांतरंयावो यत्रछायातुवर्त्तते ॥ १३ ॥ तत्रगत्वाजलंपीत्वासुछायांचसमाश्रितः ॥ तत्रतेव
र्णयिष्यामिमाहात्म्यंपापनाशनं ॥ १४ ॥ विष्णोर्माधवमासस्ययथादृष्टंयथाश्रुतं ॥ इत्युक्तोमुनिनातेनव्याधःप्राहकृतां
जलिः ॥ १५ ॥ इतोविदूरेसलिलंवर्ततेच्चसरोवरे ॥ कपित्थास्तत्रवैसंतिफलभारेणपीडिताः ॥ १६ ॥ गच्छावस्तत्रसंतुष्टिर्भ
वितानात्रसंशयः ॥ व्याधेनैवंसमादिष्टस्तेनसाकंययौमुनिः ॥ १७ ॥ कियद्दूरंततोगत्वाददर्शाग्रेसरोवरं ॥ बककारंड
वाकीर्णंचक्रवाकोपशोभितं ॥ १८ ॥ हंससारसक्रौंचाद्यैःसमंतात्परिशोभितं ॥ कीचवंगकषाद्यैश्चकूजितंभ्रमरैरपि
॥ १९ ॥ नक्रकच्छपमीनाद्यैरगाधंसुमनोहरं ॥ कुमुदोत्पलकल्हारपुंडरीकादिभिर्महत् ॥ २० ॥ शतपत्रैःकोकनदैः
समंतात्परिशोभितं ॥ पक्षिणांचकलारावैर्मुखरंनयनोत्सवं ॥ २१ ॥ तटेकीचकगुल्मैश्चतथावृक्षैश्चशोभितं ॥ व
टैःकरंजैर्नीपैश्चचिंचिणीभिस्तथैवच ॥ २२ ॥ निंबप्लक्षप्रियालैश्चचंपकैर्बकुलैःशुभैः पुन्नागैस्कंबरैश्चैवकपि
त्थामलकैरपि ॥ २३ ॥ निष्पेषणैश्चजंबूभिःसमंतात्परिशोभितं ॥ वन्यमातंगसारंगवराहमहिषादिभिः ॥ २४ ॥

शशैश्चशल्लकैश्चैवगवयैरुपशोभितं ॥ खड्गनाभिमृगाद्यैश्चव्याघ्रैःसिंहैर्वृकैरपि ॥२५॥ खरांतकेश्चशरभैश्चसरीभिःसु
मंडितं ॥ शाखाशाखांतरंशीघ्रंप्लवमानैःप्लवंगमैः ॥२६॥ मार्जारैश्चैवभल्लूकैर्भीषणांरुरुभिस्तथा ॥ झिल्लीशब्दैश्चकेंकारैः
कीचकानांरवैस्तथा ॥२७॥ घोरवायुविनिर्घातदारुभारैःसमन्वितं ॥ एतादृशंसरोदिव्यंव्याधेनैवप्रदर्शितं ॥२८॥ दद
र्शमुनिशार्दूलस्तृषयाबाधितोभृशं ॥ स्नात्वामध्यान्हवेलायांसरस्यस्मिन्मनोरमे ॥२९॥ वाससीपरिधायाथकृत्वाम
ध्यान्हिकीःक्रियाः ॥ देवपूजांततःकृत्वाभुक्त्वाफलमतंद्रितः ॥३०॥ व्याधोपनीतंसुस्वादुकपित्थंश्चमधूरिच ॥ सु
खोपविष्टःपप्रच्छव्याधंधर्मरतंपुनः ॥३१॥ किंवक्तव्यंमयात्वद्यतवादौधर्मतत्पर ॥ धर्मोश्चबहवःसंतिनानामार्गाः
पृथग्विधाः ॥३२॥ तत्रवैशाखमासोक्ताःसूक्ष्माअपिमहार्थदाः ॥ सर्वेषामेवजंतूनामिहामुत्रफलप्रदाः ॥३३॥ यत्स्व
ष्टव्यंमनसितेयच्चादौतच्चपृच्छतां ॥ इत्युक्तोमुनिनातेनव्याधःप्रांजलिरब्रवीत् ॥३४॥ ॥व्याधउवाच॥ ॥केन-
वाकर्मणाचासीत्व्याधजन्मतमोमयं ॥ केनवाचेदृशीबुद्धिःसंगतिर्वामहात्मनः ॥३५॥ एतच्चादौममाचक्ष्वयदि-
मांमन्यसेप्रभो ॥ इत्युक्तःपुनरप्याहशंखोनाममहामुनिः ॥३६॥ मेघगंभीरयावाचास्मयमानमुखांबुजः ॥ ॥शंख
उवाच ॥ ॥ शाकलेनगरेपूर्वंद्विजस्त्वंवेदपारगः ॥३७॥ स्तंबोनाममहातेजास्तथाश्रीवत्सगोत्रजः ॥ तवेष्टाग

वैशा॰ णिकांकाचिदासीत्तत्संगदोषतः॥३८॥त्यक्त्वानित्यक्रियांनित्यंशूद्रवत्गृहमागतः॥शून्याचारस्यदुष्टस्यपरित्यक्त- मा॰अ॰
४० क्रियस्यच॥३९॥ब्राह्मणीच्चतदाचासीद्भार्याकांतिमतीतव॥सात्वांपर्यचरत्सुभ्रूःसवेश्यंब्राह्मणाधमं॥४०॥उभ- १८
योःक्षालयंतीचपादांस्त्वप्रियकारिणी॥उभयोरप्यधःशेतेउभयोर्वचनेरता॥४१॥वेश्ययावार्यमाणापिपातिव्र-
त्यव्रतेस्थिता॥एवंसुश्रूषयंत्याहिभर्त्तारंवेश्ययासह॥४२॥जगामसुमहान्कालोदुःखितायामहीतले॥अपरस्मि-
न्दिनेभर्त्तामाहिष्यंमूलकान्वितं॥४३॥अभक्षयच्छूद्रधर्मान्निष्पावांस्तिलमिश्रितान्॥तदपथ्यमशित्वातुवमंश्चै-
वविरेचयत्॥४४॥अपथ्याद्दारुणोरोगोभ्यजायतभगंदरः॥सदह्यमानोरोगेणदिवारात्रंतुभूरिशः॥४५॥यावदास्ते-
गृहेवित्तंतावद्वेश्याचसंस्थिता॥गृहीत्वातस्यसावित्तंपश्चान्नोवासमंदिरे॥४६॥अन्यस्यपार्श्वमासाद्यगताघोरा
सुनिर्घृणा॥ततःसुदीनवचनोव्याधिबाधासुपीडितः॥४७॥उक्तवान्सरुदन्भार्यांरुजाव्याकुलमानसः॥परिपाल-
यमांदेविवेश्यासक्तंसुनिष्ठुरं॥४८॥नमयोपकृतंकिंचित्त्वयिसुंदरिपापिना॥कोभार्यांप्रणतांपापोनानुमन्येतगर्हि-
तः॥४९॥सषंढोभविताभद्रेदशजन्मसुपंचसु॥दिवारात्रंमहाभागेनिंदितःसाधुभिर्जनैः॥५०॥पापयोनिम- ४०
वाप्स्यामित्वांसाध्वीमवमन्यवै॥अहंक्रोधेनदग्धोस्मितवसूनयजेनवै॥५१॥एवंब्रुवाणंभर्त्तारंकृतांजलिपुटाब्र-

वीन्. ॥ नदैन्यंभवताकार्यंनव्रीडाकांतमांप्रति ॥ ५२ ॥ नचापित्वयिमेक्रोधोयेनदग्धेतिवक्ष्यसि ॥ पुराकृतानिपापानि
दुःखानीहभवंतिहि ॥ ५३ ॥ नानिया क्षमंतसाध्वीपुरुषावासउत्तमः ॥ यन्मयापापयापापंकृतंवैपूर्वजन्मनि ॥ ५४ ॥
तद्भुंजंत्यानमेदुःखंनविषादःकथंचन ॥ इत्येवमुक्त्वाभर्त्तारंसाशुश्रूस्तंचपालयत् ॥ ५५ ॥ आनीयजनकाद्वित्तं
बंधुभ्योवरवर्णिनी ॥ क्षीरोदवासिनंदेवंभर्त्तारंचैवचिंतयत् ॥ ५६ ॥ शोधयंतीदिवारात्रौपुरीषंमूत्रमेवच ॥ नखेन
कर्षतीभर्त्तुः क्रिमीन् कष्टाच्छनैःशनैः ॥ ५७ ॥ नसास्वपतिरात्रौतुनदिवावरवर्णिनी ॥ भर्त्तुर्दुःखेनसंतप्तादुखिने
दमवोच त ॥ ५८ ॥ देवाश्चपांतुभर्त्तारंपितरोयेन्वविश्रुताः ॥ कुर्वंतुरोगहीनंमेभर्त्तारंगतकल्मषं ॥ ५९ ॥ चंडि
कायैप्रदास्यामिरक्तमांससमुद्भवं ॥ कृद्वन्नंमाहिषीपेतंभर्त्तुरारोग्यहेतवे ॥ ६० ॥ मोदकान्कारयि
ष्यामिविघ्नेशायमहात्मने ॥ मद्वारेकरिष्यामिचोपवासान्दशैवतु ॥ ६१ ॥ नोपभुंजामिमधुरंनोपभुंजामिवैघृ
तं ॥ तैलाभ्यंगविहीनाहंस्थास्येनैवात्रसंशयः ॥ ६२ ॥ जीवतांरोगहीनोयंभर्त्तामेशारदांशतं ॥ एवंसाव्यहरद्देवी
वासरेवासरेगते ॥ ६३ ॥ तदाचागान्मुनिःकश्चिन्महात्मादेवलाव्हयः ॥ वैशाखेमासिघर्मार्त्तःसायान्हेतस्यवै
गृहं ॥ ६४ ॥ तदावैभार्ययाचोक्तंभिषग्वैगृहमागतः ॥ तेनवैरोगहानिःस्यात्तस्यातिथ्यंकरोम्यहं ॥ ६५ ॥ ज्ञात्वातं

धर्मंविमुखंभिषग्व्याजेनवंचितः॥पादावनेजनंकृत्वातज्जलंमूर्ध्निसाक्षिपत्॥पानकंचददौतस्मैघर्मार्त्तायमहात्म
ने॥त्वयानुमोदितासायंघर्मतापनिवारकं॥६७॥सप्रातरुदितेसूर्येमुनिःप्रायाद्यथागतः॥अथचाल्पेनकालेनसंनि
पातोभवत्तव॥६८॥त्रिकूटंनीयमानायांभर्त्रांगुलिमखंडयत्॥उभयोर्दंतयोःश्लेषःसहसासमपद्यत॥६९॥तत्खंडमं
गुलेर्वक्त्रेस्थितंभर्त्तुःसुकोमलं॥खंडयित्वांगुलिंभर्त्तापंचत्वमगमत्तदा॥७०॥शय्यायांसुमनोज्ञायांस्मरंस्तांपुंश्च
लींशुभां॥मृतंविज्ञायभर्तारंभार्याकांतिमतीनव॥७१॥विक्रीणत्वाच्चवलयंगृहीत्वाचैवधनंबहु॥चक्रेचितिंतेन
साध्वीमध्येकृत्वापतिंतदा॥७२॥अवरुध्यभुजाभ्यांचपादौचाश्लिष्यपादयोः॥मुखेमुखंविनिक्षिप्यहृदयंहृ
दयेतथा॥७३॥जघनेजघनंदेवीह्यात्मानंसन्निवेश्यच॥दाहयामासकल्याणीभर्तृदेहंरुजान्वितं॥७४॥आत्मना
सहकल्याणीज्वलितेजातवेदसि॥विमुच्यदेहंसहसाजगामपतिंसमालिंग्यमुरारिलोकं॥पानीयदानेनचमाध
वेस्मिन्पादावनेजादपियोगिगम्यं॥७५॥त्वमंतकालेगणिकाविचिंतयादेहंत्यक्त्वामुक्तसमस्तकिल्बिषःजन्मा-
व्याधंप्राप्यसेघोररूपंहिंसासक्तःसर्वदोद्वेगकारी॥७६॥दत्त्वात्वयापानकस्यापिदानेमासेनुज्ञामाधवेसाध्विजा
ने॥व्याधाज्जातुस्तेनजातासुबुद्धिर्द्धर्मान्प्रष्टुंसर्वसौख्यैकहेतून्॥७७॥धृतंमूर्ध्नापादशौचावशिष्टंजलं

मुनेःसर्वपापापहारि॥ तेनेयंतेसंगतिर्मेवनेस्मिन्नयाभूयात्संपदःसंनतिश्च॥७८॥ इत्येतत्सर्वमाख्यातंपूर्वजन्मनिय-
त्कृतं॥ कर्मपुण्यंपापकंचदृष्टंदिव्येनचक्षुषा॥७९॥ गोप्यंवातेप्रवक्ष्यामियद्भवान्श्रोतुमिच्छति॥ जातातेचित्तशुद्धि
र्वैस्वस्तिभूयान्महामते॥८०॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेवैशाखमाहात्म्येनारदांबरीषसंवादेव्याधोपाख्यानेव्याधस्यपू
र्वजन्मकथनंनामअष्टादशोध्यायः॥१८॥ ७ ७ ७ ॥ ॥व्याधउवाच॥ ॥विष्णुमुद्दिश्यक
र्तव्याधर्माभागवताःशुभाः॥ तत्रापिमाधवीयाश्चइत्युक्तंतुत्वयापुरा॥१॥ सविष्णुःकीदृशोब्रह्मन्किंवातस्यहिलक्ष
णं॥ किंमानंतस्यसद्भावैःकैर्ज्ञेयोभगवान्विभुः॥२॥ कीदृशावैष्णवाधर्माःकेनासौप्रीयतेहरिः॥ एतदाचक्ष्वमेब्र
ह्मन्किंकरायमहामते॥३॥ इतिपृष्टस्तुव्याधेनपुनःप्राहसवैद्विजः॥ प्रणम्यजगतामीशंनारायणमनामयं॥४॥
॥ ॥शंखउवाच॥ ॥शृणुव्याधप्रवक्ष्यामिविष्णुरूपमकल्मषं॥ यदचिंत्यंविरिंच्याद्यैर्मुनिभिर्भावितात्मभिः
॥५॥ पूर्णशक्तिःपूर्णगुणोनिर्दिष्टःसकलेश्वरः॥ निर्गुणोनिष्कलोनंतःसच्चिदानंदविग्रहः॥६॥ यदेतदखिलंविश्वंच
राचरमनीदृशं॥ साधीशंसाश्रयंयच्चयद्वशोनियतंस्थितं॥७॥ अथतेलक्षणंवच्मिब्रह्मणःपरमात्मनः॥ उत्पत्ति
स्थितिसंहाराह्यावृत्तिर्नियमस्तथा॥८॥ प्रकाशोबंधमोक्षौचवृत्तिर्यस्माद्भवंत्यमी॥ सविष्णुर्ब्रह्मसंज्ञोसौक-

वीनांसंमतोविभुः ॥ ९॥ साक्षाद्ब्रह्मेतितंप्राहुः पश्चाद्ब्रह्मादिकानपि ॥ ब्रह्मशब्दंसोपपदं ब्रह्मादिषुविदोविदुः ॥ १०
नान्येषांब्रह्मता कापि तच्छक्त्यैकांशभागिनां ॥ तदेतच्छास्त्रगम्यंहिजन्माद्यस्यमहाविभोः ॥ ११ ॥ शास्त्रंचवेदाः स्मृ
तयः पुराणंचैतदात्मकं ॥ इतिहासः पंचरात्रंभारतंचमहामते ॥ १२ ॥ एतैरेवमहाविष्णुर्ज्ञेयोनान्यैः कथंचन ॥ नावे
दविन्मसुंविष्णुंमनुतेचनरःक्वचित् ॥ १३ ॥ नेंद्रियैर्नानुमानैश्च नतर्कैः शक्यतेविभुं ॥ ज्ञातुंनारायणंदेवंवेदवेद्यं
सनातनं ॥ अस्यैवजन्मकर्माणिगुणान्ज्ञात्वायथामति ॥ मुच्यंतेजीवसंघाश्चसदातद्वशवर्त्तिनः ॥ १५ ॥ क्रमाद्वि
ष्णोश्चमाहात्म्यंयथासातिशयंभवेत् ॥ एकैकस्मिन्स्थिताशक्तिर्देवर्षिपितृमातृके ॥ १६ ॥ प्रत्यक्षेणागमेनापि
तथैवानुमयापिच ॥ आदौनरोत्तमंविद्यात् बले ज्ञाने स्फुरवेतया ॥ १७ ॥ तस्माद्भूपंशतगुणंविंद्याज्ज्ञानादिभिर्वृतं ॥
भूपान्मनुष्यगंधर्वान् विद्याच्छतगुणाधिकान् ॥ तत्वाभिमानिनोदेवांस्तेभ्योविद्याछताधिकान् ॥ तत्वाभिमानिदे
वेभ्यः सप्तैवऋषयोवराः ॥ १९ ॥ सप्तर्षिभ्योवरोह्यग्निरग्नेः सूर्यादयस्तथा ॥ सूर्याद्गुरुर्गुरोः प्राणः प्राणादिंद्रोम
हाबलः ॥ २० ॥ इंद्राच्चगिरिजादेवीदेव्याः शंभुर्जगद्गुरुः ॥ शंभोर्बुद्धिर्महादेवीबुद्धेः प्राणोबलात्मकः ॥ २१ ॥ ४२
नप्राणात्परमंकिंचित्प्राणेसर्वंप्रतिष्ठितं ॥ प्राणाज्जातमिदंविश्वंप्राणात्मकमिदंजगत् ॥ २२ ॥ प्राणेप्रोतमिदं

सर्वंप्राणादेवहिचेष्टते ॥ सर्वाधारमिमंप्राहुः सूत्रंनीलांबुदप्रभं ॥२३॥ लक्ष्मीकटाक्षमात्रेणप्राणस्यास्यस्थितिर्भवेत् ॥ ॥व्याधउवाच ॥ ॥सालक्ष्मीर्देवदेवस्यकृपालेशैकभाजिनी ॥२४॥ नविष्णोःपरमंकिंचिन्नसमोवाकथंचन ॥ कथंजीवेषयंप्राणःसूत्रनामाधिकोभवत् ॥२५॥ निर्णयोवाकथंत्वस्यप्राणाधिक्येकथंविभो ॥२६॥ एतदाचक्ष्वमेब्रह्मन्कथंप्राणाद्विभुःपरः ॥ ॥शंखउवाच ॥ ॥शृणुव्याधप्रवक्ष्यामियत्पृष्टंनिर्णयंत्वया ॥२७॥ प्राणाधिक्यंसमुद्दिश्यजीवैश्चसकलैरपि ॥ पुरानारायणोदेवः पंचसृष्टौसनातनः ॥२८॥ सृष्ट्वाब्रह्मादिकान्देवानिदंप्राहजनार्दनः ॥ साम्राज्येहंस्थापयेयंब्रह्माणंवःपतिंप्रभुं ॥२९॥ योयुष्मास्वधिकोदेवोयौवराज्येसुरेश्वराः तंस्थापयनशीलाढ्यंशौर्यौदार्यगुणान्वितं ॥३०॥ इत्युक्ताविभुनादेवाःसर्वेशक्रपुरोगमाः ॥ एवंविवादिरेन्योन्यमहंभूयामहंत्त्विति ॥३१॥ सर्वेविवदमानाश्चसूर्यंकेचित्परंविदुः ॥ शक्रंकेचित्परंकामंकेचित्तूष्णींतुतस्थिरे ॥३२॥ तेनिर्णयमपश्यंतःप्रष्टुंनारायणंययुः ॥ नमस्कृत्यपुनःप्राहुःसर्वेप्रांजलयोमराः ॥३३॥ विचारितंमहाविष्णोसर्वैरस्माभिरंजसा ॥ अस्मास्वदेवमधिकंनैवविद्मःकथंचन ॥३४॥ त्वमेवनिर्णयंब्रूहिदेवाःसंशयिनोइमे ॥ इतिपृष्टोमरैःसर्वैःप्रहसन्निदमब्रवीत् ॥३५॥ देहाद्यस्माच्चवैराजाद्यस्मिन्निष्क्रामतिह्ययं ॥ पतिष्यतिप्रविष्टे

तुयस्मिन्वैह्युस्थितोभवेत् ॥ सदेवोह्यधिकोनूनंनापरस्तुकथंचन ॥ ३६ ॥ इत्युक्त्वास्तेततः सर्वेतथास्त्वितिवचोब्रु
वन् ॥ निश्चक्रामजयंताङ्घ्रिःपादास्तूर्वंस्फरेश्वरः ॥ ३७ ॥ तदापंगुमसुंप्राहुर्नदेहः पतितस्तदा ॥ शृण्वन्पिबन्वदन्जिघ्र
न्पश्यन्नास्तेचलन्नपि ॥ ३८ ॥ पश्चाद्गुह्याद्वि निष्क्रांतोदक्षोनामप्रजापतिः ॥ तदाषंढमसुंप्राहुर्नदेहः पतितस्तदा
॥ ३९ ॥ शृण्वन्पिबन्नदन्जिघ्रन्पश्यन्नास्तेचलन्नपि ॥ पश्चाद्धस्ताद्विनिष्क्रांतइंद्रः सर्वामरेश्वरः ॥ ४० ॥ हस्तहीन
मसुंप्राहुर्नदेहः पतितस्तदा ॥ शृण्वन्० ॥ ४१ ॥ लोचनाभ्यांविनिष्क्रांतः सूर्यस्तेजस्विनांवरः ॥ तदाकाणमसुंप्रा-
हुर्नदेहः पतितस्तदा ॥ ४२ ॥ शृण्वन्० ॥ घ्राणात्पश्चाद्विनिष्क्रांतौनासत्यौविश्वभेषजौ ॥ अजिघ्राणमसुंप्राहुर्नदेहः
पतितस्तदा ॥ ४३ ॥ शृण्वन्० ॥ श्रोत्राद्दिशोविनिष्क्रांतातानदेहः पतितस्तदा ॥ तदासुंबधिरंप्राहुर्नमृतेतिकथंचन
॥ ४४ ॥ शृण्वन् ॥ वरुणोरसनायास्तु विनिष्क्रांतस्ततःपरं ॥ तदारसज्ञमेवाहुर्नदेहः पतितस्तदा ॥ ४५ ॥ जीव
न्चलन्नदन्नास्तेतथाजानन्श्वसन्नपि ॥ ततोवाचोविनिष्क्रांतोवह्निर्वागीश्वरोविभुः ॥ ४६ ॥ तदामूकमसुंप्राहु
र्नदेहः पतितस्तदा ॥ जीवन्चलन् ॥ ४७ ॥ पश्चाद्रुद्रोविनिष्क्रांतोमनसोबोधनात्मकः ॥ तदाजडमसुंप्राहुर्न०
॥ ४८ ॥ जीवन्च० ॥ पश्चात्प्राणोविनिष्क्रांतोमृतमेनंतदाविदुः ॥ पुनरेवंतदाप्राहुर्देवाविस्मितमानसाः ॥ ४९ ॥

देहमुत्थापयेद्यस्तुपुनरेवंव्यवस्थितः॥सएवह्यधिकोस्मासुयुवराजाभविष्यति॥५०॥इत्येवंतुमतिंश्रुत्वाविविशुश्चयथाक्रमं॥जयंतःप्राविशत्पादौनोत्तस्थौतत्कलेवरं॥५१॥गुह्यंचप्राविशद्दक्षोनोत्त०॥इंद्रोहस्तौविवेशाथनोत्त०॥५२॥दिशश्श्रोत्रंप्रविविशुर्नोत्त०॥चक्षुःसूर्योप्रविष्टोभून्नोत्तस्थौत०॥५३॥वरुणःप्राविशज्जिह्वांनोत्तस्थौ०॥नासांविविशतुर्दस्रौनोत्त०॥५४॥वन्हिश्चप्राविशद्वाचंनोत्तस्थौ०॥मनश्चप्राविशद्रुद्रोनोत्तस्थौ०॥५५॥पश्चात्प्राणोविवेशासौतदोत्तस्थौकलेवरं॥तदादेवाविनिश्चित्यप्राणंदेवाधिकंविभुं॥५६॥बलेज्ञानेचधैर्येचवैराग्येप्राणनेपिचततोभिषेचयांचक्रुर्यौवराज्येमहाप्रभं॥५७॥उत्कृष्टस्त्विच्छतिहस्तुत्वादुक्थमेतंतदाजगुः॥तस्मात्प्राणात्मकंविश्वंसर्वंस्थावरजंगमं॥५८॥अंशैःपूर्णैर्बलाद्यैश्चपूर्णोयंजगतांपतिः॥नप्राणहीनंजगदस्तिकिंचित्प्राणेनहीनंनचैवैसमेधते॥प्राणेनहीनंस्थितिमन्नकिंचित्प्राणेनहीनंनचकिंचिदस्ति॥५९॥तस्मात्प्राणःसर्वजीवाधिकोभूद्बलाधिकःसर्वजीवांतरात्मा॥प्राणात्कोपिह्यधिकोवासमोवाशास्त्रेदृष्टःश्रुतपूर्वोनचास्ते॥६०॥तत्तत्कार्यानुगःप्राणोह्येकोदेवोह्यनेकधा॥तस्मात्प्राणंवरंप्राहुःप्राणोपासनतत्पराः॥६१॥लीलयैवजगत्स्रष्टुंहर्तुंपालयितुंप्रभुः॥शेषाहिशिवशक्राद्याश्चेतनाश्चजडाअपि॥६२॥वासुदेवादृतेकोपिनैनंपरिभ-

विध्यति॥सर्वदेवात्मकःप्राणःसर्वदेवमयोविभुः॥६३॥वासुदेवानुगोनित्यंतथाविष्णुवशास्थितः॥वासुदेव
प्रतीपंतुनशृणोतिनपश्यति॥६४॥देवाःप्रतीपंकुर्वंतिरुद्रेंद्राद्याःसुरेश्वराः॥प्रतीपंक्वापिकुरुतेनप्राणःसर्वगो
चरः॥६५॥तस्मात्प्राणोमहाविष्णोर्बलमाहुर्मनीषिणः॥एवंज्ञात्वामहाविष्णोर्महात्म्यंलक्षणंतथा॥६६॥पूर्व
बंधानुगंलिंगंजीर्णांत्वचमिवोरगः॥विसृज्यपरमंयातिनारायणमनामयं॥६७॥श्रुत्वाशंखोदितंवाक्यंपुनर्व्या
धःप्रसन्नधीः॥प्रश्रयावनतोभूत्वापुनःपप्रच्छतंमुनिं॥६८॥ब्रह्मन्महानुभावस्यप्राणस्यास्यजगद्गुरोः॥नख्या
तोमहिमालोकेकथंसर्वेश्वरस्यवै॥६९॥देवानांचमुनीनांचभूपानांचमहात्मनां॥महिमाश्रूयतेलोकेपुराणे-
षुसहस्रशः॥६८॥एतदाचक्ष्वमेब्रह्मञ्छ्रोतुंकौतूहलंहिमे॥ ॥शंखउवाच॥ ॥पुराप्राणोहरिंदेवंनारायण
मनामयं॥७१॥अश्वमेधैर्यष्टुकामोगंगातीरंययौमुदा॥हलैश्चकारभूसुद्धिंनानामुनिगणैर्युतः॥७२॥अंत
र्वल्मीकलीनस्तुकण्वोनामसमाधिगः॥हलोत्कृष्टोविनिष्क्रांतःक्रोधादिदमुवाचह॥७३॥दृष्ट्वापुरःस्थितं
प्राणंशशापहमहाविभुं॥अद्यप्रभृतिनख्यातिंमहिमाभुवनत्रये॥७४॥तवनाप्नोतिदेवेशभूर्लोकेतुविशेषतः
प्रख्यातास्तेभविष्यंतिह्यवताराजगत्त्रये॥७५॥इत्युक्तोमुनिनातेनवायुःक्रोधात्तथाब्रवीत्॥विनापराधंश

स्तोसि तितिक्षकर्मा निरागसं ॥७६॥ तस्मात्कण्व महाबाहो गुरुद्रोही भवाशु च ॥ लोके निंदितवृत्तिश्च भवेस्त्याहसदा
गतिः ॥७७॥ ततःप्रभृति लोकेस्मिन्प्राणस्यास्य महाप्रभो ॥ नख्यातो महिमा लोके भूलोके तु विशेषतः ॥७८॥ शापा
त्कण्वो गुरुं जग्ध्वा सूर्यशिष्यो भवत्तदा ॥ इत्येतत्कथितं सर्वं यत्स्पृष्टं तुत्वयाधुना ॥७९॥ यच्छ्रोतव्यमितो व्याध पृ
छ मां मा विचारय ॥८०॥ ॥ इति श्रीस्कंदपुराणे वैशाखमाहात्म्ये नारदांबरीषसंवादे वायुशापकथनं नाम ए
कोनविंशोध्यायः ॥१९॥ ७ ७ ७ ॥ व्याधउवाच ॥ ॥ किं जीवा विष्णुना सृष्टाः कोटिशोथसह
स्रशः ॥ दृश्यंते भिन्नकर्माणो नानामार्गाः सनातनाः ॥१॥ नैकस्वभावा एते हि कुत एव महात्ते ॥ सर्वं तत्पृच्छते मह्यं वि
स्तरात्तत्त्वतो वद ॥२॥ ॥ शंखउवाच ॥ ॥ त्रिविधा जीवसंघा हि रजः सत्त्व तमोगुणाः ॥ राजसा राजसं कर्म ता
मसास्तामसं तथा ॥३॥ सात्त्विकाः सात्त्विकं कर्म कुर्वंत्येते यथाक्रमं ॥ क्वचिच्च गुणवैषम्यमेतेषां संसृतौ भवेत् ॥४॥
तेनैवोच्चावचं कर्म कुर्वंतः फलभाजिनः ॥ क्वचित्सुखं क्वचिद्दुःखं क्वचिच्चोभयमेव च ॥५॥ गुणानामेव वैषम्यात्
प्राप्नुवंति नरा इमे ॥ प्रकृतिस्था इमे जीवा बद्धा एतैर्गुणैस्त्रिभिः ॥६॥ गुणकर्मानुरूपेण कर्मणो व्यत्ययः फलं ॥
गुणानुगुण्यं भूयस्ते प्रकृतिं यांत्यमी जनाः ॥७॥ प्रकृस्थाये प्राकृतिका गुणकर्माभिमूर्त्तिताः ॥ गतिं प्राकृतिकिं

यांतिव्यत्ययःप्रकृतेर्नहि॥८॥ तामसादुःखबहुलाःसदातामसवृत्तयः॥निर्दयानिष्ठुरालोकेसदाद्वेषैकजीविनः
॥९॥राक्षसाद्याःपिशाचांतास्तामसींयांतिवैगतिं॥राजसामिश्रमतयःकर्त्तारःपुण्यपापयोः॥१०॥पुण्यात्स्व
र्गंप्राप्नुवंतिक्वचित्पापाच्चयातनां॥अतएतेमंदभाग्याआवर्त्तंतेपुनःपुनः॥११॥धर्मशीलादयावंतःश्रद्धावंतो
नसूयकाः॥सात्विकाःसात्विकींवृत्तिमनुतिष्ठंतआसते॥१२॥तेचोर्ध्वंयांतिविमलागुणापायेमहौजसः॥अतो
विभिन्नकर्माणःपृथग्भावाःपृथक्विधाः॥१३॥गुणकर्मानुरूपेणतेषांविष्णुर्महाप्रभुःकर्माणिकारयत्यद्धा
स्वस्वरूपाप्तयेविभुः॥१४॥विष्णोर्वैषम्यनैर्घृण्येपूर्णकामस्यवैनहि॥सृष्टिंस्थितिंहृतिंचैवसमामेवकरोत्ययं॥
१५॥स्वगुणादेवतेसर्वेकर्मणःफलभागिनः॥आरामोप्ता यथासर्वान्समंवर्षयतिद्रुमान्॥१६॥एककुल्यांज
लाधंगेद्रुमाश्चप्रकृतिंगताः॥नारामोप्तरिवैषम्यंनैर्घृण्यंवाकथंचन॥१७॥ ॥व्याधउवाच॥ ॥जनानांपूर्णभोगा
नांकदामुक्तिर्भवेन्मुने॥सृष्टिकालेथवाह्यंतकालेवास्थापनस्यच॥१८॥क्वचिच्चसृष्टिकालस्यसंहारस्यापिवै
स्थितेः॥एतद्विस्तार्यमेब्रह्मन्भगवच्चेष्टितंवद॥१९॥ ॥शंखउवाच॥ ॥चतुर्युगसहस्राणिब्रह्मणोदिनमु
च्यते॥रात्रिश्चतावतीतस्य ह्यहोरात्रंदिनंभवेत्॥२०॥दशपंचदिनान्याहुःपक्षंमासोद्वयात्मकः॥मासद्वयं

ऋतुंप्राहुरयनंचऋतुत्रयं ॥२१॥ अयनेद्वेवत्सरःस्यात्तादृक्शतसमायदि ॥ गच्छंतिब्रह्मणोह्यस्यब्रह्मकल्पंतदाविदुः
॥२२॥ तावान्हिःप्रलयःकालइतिवेदविदांमतं ॥ प्रलयस्त्रिविधःप्रोक्तोमानवोमनुवेत्यये ॥२३॥ दैनंदिनोद्वितीयोहि
ब्रह्मणोदिवसात्यये ॥ ब्रह्मणोथलयेपश्चात्ब्राह्मंचप्रलयंविदुः ॥२४॥ ब्रह्मणस्तुमुहूर्त्तेतुमनोस्तुप्रलयंविदुः ॥
प्रलयेषुव्यतीतेषुचतुर्दशस्वेवक्रमात् ॥२५॥ दैनंदिनलयंप्राहुःप्रलयानांस्थितिंपुनः ॥ त्रयाणामेवलोकानांल
योमन्वंतरेभवेत् ॥२६॥ चेतनानांतदानाशोनलोकानांक्षयोभवेत् ॥ उदकैरेवपूर्तिश्चयथापूर्वंतथापुनः ॥२७॥ म
न्वंतरांतेभूयात्तुचेतनानांपुनर्भवः ॥ दैनंदिनलयेव्याधसर्वस्यापिक्षयोभवेत् ॥२८॥ सत्यलोकंविनासर्वेलोकान
श्यंतिसाधिपाः ॥ सचेतनाःसाधिभूताःप्रसुप्तेचतुरानने ॥२९॥ तत्वाभिमानिनोदेवाःकेचिच्चमुनयस्तथा ॥ शिष्यं
तिसुप्ताःसर्वेपिसत्यलोकव्यवस्थिताः ॥३०॥ तिष्ठंतिसुप्तिमापन्नायावत्कल्पमतींद्रियाः ॥ पुनर्निशात्ययेब्रह्माय
थापूर्वमकल्पयत् ॥३१॥ ऋषीन्देवान्पितॄन्लोकान्धर्मान्वर्णान्पृथक्पृथक् ॥ पुनर्दशावताराहिविष्णोर्देवस्यचक्रि
णः ॥३२॥ नियमेनभवंत्येतेतथान्येपिचभूरिशः ॥ देवताऋषयश्चैवआकल्पंचगिरांपतेः ॥३३॥ पुनरेवाभिवर्त्तंते
ब्रह्मणासहमुक्तिगाः ॥ भूपाश्चसाधवोयेचसिद्धिंप्राप्ताःपरंगताः ॥३४॥ तेनैवचाभिवर्त्तंतेसत्यलोकव्यवस्थि

ताः॥ तद्राशिगाःपुनर्यांतितन्नाम्नाश्चतिसंस्थिताः॥३५॥ तत्तत्तद्गोत्रेषुजायंतेतत्तत्कर्मरताःसदा॥ दैत्यानामपिसर्वेषां
यदाकलिप्रगात्ययः॥३६॥ कलिनासहगच्छंतिस्वांगतिंनिरयालयाः॥ तेषांचराशिसंस्थायेतन्नामानोपरेपिच
॥३७॥ जायंतेकर्मणास्वेनतत्तत्कर्मविधायकाः॥ सृष्टिकालंप्रवक्ष्यामिमुक्तिकालंतथैवच॥३८॥ ब्रह्मादीनांचदेवानां
समाहितमनाभव॥ निमेषोदेवदेवस्यब्रह्मकल्पसमोमतः॥३९॥ तस्यावसानेचोन्मेषोदेवदेवशिखामणेः॥ निमेषांते
भवेदिच्छास्रष्टुंलोकांश्चकुक्षिगान्॥४०॥ सोपश्यत्स्वोदरेसर्वान्जीवसंघाननेकशः॥ सृज्यान्मुक्तानमुक्तांश्च
लिंगभंगमुपागतान्॥४१॥ सृष्टाःसृतिस्थाःसर्वेपितमोगाअपिसर्वशः॥ पूर्वकल्पेलिंगभंगमापन्ना
विधिपूर्वकाः॥४२॥ मानवांताजीवकोशाजीवन्मुक्ताश्चमुक्तिगाः॥ पूर्वकल्पेविमुक्ताश्चब्रह्माद्यामानवांतकाः॥
४३॥ ध्यानसंस्थाहितिष्ठंतिविष्णुकुक्षिगताअपि॥ उन्मेषप्रथमेभागेचतुर्व्यूहात्मकोविभुः॥४४॥ भूत्वातुपूर्णषाड्गुण्याद्वासुदेवाच्चव्यूहगात्॥ दत्वातुब्रह्मणोमुक्तिंसायुज्याख्यांमहाविभुः॥४५॥ दत्वातदनुसायुज्यंतत्त्वज्ञानांमहात्मनां॥ सारूप्यंचैवकेषांचित्सामीप्यंचतथाविभुः॥४६॥ सालोक्यंचतथान्येषांदत्वादेवोजनार्दनः॥
अनिरुद्धवशेसर्वान्स्थितांल्लोकानलोकयत्॥४७॥ प्रद्युम्नस्यवशेदत्वासृष्टिंकर्त्तुंमनोदधे॥ मायांजयांकृतिंशां

निस्रुपयेमेस्त्वयंहरिः॥४८॥चतुर्व्यूहैःपूर्णगुणैर्वासुदेवादिकैःक्रमात्॥नाभियुक्तोमहाविष्णुश्चतुर्व्यूहात्मकोविभुः
॥४९॥भिन्नकर्माशयंलोकंपूर्णकामोव्यजीजनत्॥उन्मेषांतेपुनर्विष्णुर्योगमायांसमाश्रितः॥५०॥संकर्षणाद्व्यू
हगाच्चहरत्येतच्चराचरं॥तदेतत्सर्वमारव्यातंकार्याचिंत्यमहात्मनः॥५१॥यदचिंत्यंदुर्विभाव्यंब्रह्माद्यैरपियोगि-
भिः॥ ॥व्याधउवाच॥ ॥केवाभागवताधर्माःकैर्विष्णुश्चप्रसीदति॥५२॥तानहंश्रोतुमिच्छामिसांप्रतंवदतान्मु
ने॥ ॥शंखउवाच॥ ॥येनचित्तविशुद्धिःस्याद्यःसतामुपकारकः॥५३॥तंविद्धिसात्विकंधर्मंयश्चकेनाप्यनिंदितः॥
श्रुतिस्मृत्युदितोयस्तुयदिनिष्कामकोभवेत्॥५४॥यस्तुलोकाविरुद्धोपितंधर्मंसात्विकंविदुः॥चतुर्विधाहिते
धर्मावर्णाश्रमविभागतः॥५५॥नित्यनैमित्तिकाःकाम्याइतितेचत्रिधामताः॥तेसर्वेस्वस्वधर्माश्चयदाविष्णोःस
मर्पिताः॥५६॥तदावैसात्विकाज्ञेयाधर्माभागवताःशुभाः॥देवतांतरदैवत्याःसकामाराजसामताः॥५७॥यक्ष
रक्षपिशाचादिदैवत्यालोकनिष्ठुराः॥हिंसात्मकानिंदिताश्चधर्मास्तेतामसाःस्मृताः॥सत्वस्थाःसात्विकान्ध
र्मान्विष्णुप्रीतिकरान्शुभान्॥कुर्वंत्यनीहयानित्यंतेवैभागवताःस्मृताः॥५९॥येषांचित्तंसदाविष्णौजिह्वायां
नामवैविभोः॥पादौचतद्दयेयेषांतेवै०॥६०॥सदाचाररतायेचसर्वेषामुपकारकाः॥सदैवममताहीनास्तेवै०

॥ ६१॥ येषांचशास्त्रेविश्वासोगुरौसाधुषुकर्मसु॥ येविष्णुभक्ताःसततंतेवै०॥ ६२॥ येषांहिसंमताधर्माःशाश्वताविष्णुव
ल्लभाः॥ श्रुतिस्मृत्युदितायेचतेधर्माःशाश्वतामताः॥ ६३॥ अटनंसर्वदेशेषुवीक्षणंसर्वकर्मणां॥ श्रवणंसर्वधर्माणां
विषयासक्तचेतसां॥ ६४॥ अकिंचित्करमेतेषांषंढस्येववरस्त्रियः॥ साधूनांदर्शनेनैवमनोद्रवतिवैसतां॥ ६५॥ चं
द्रस्यकौमुदीसंगाच्चंद्रकांतशिलायथा॥ क्वचित्सच्छास्त्रश्रवण द्विषयेभ्योज्वलन्मनः॥ ६६॥ तिष्ठत्येवसतांपुं
सांतेजोरूपोह्यकल्मषः॥ पद्मबंधोःप्रभासंगात्सूर्यकांतशिलायथा॥ ६७॥ निष्कामैर्हिजनैर्यस्तुश्रद्धयासमुपा-
श्रितः॥ योविष्णुवल्लभोनित्यंधर्मोभागवतोमतः॥ ६८॥ तेदृष्टाबहवोधर्माइहामुत्रफलप्रदाः॥ विष्णुप्रीतिकराः
सूक्ष्माःसर्वदुःखविमोचकाः॥ ६९॥ दध्नःसारमिवोद्धृत्यधर्मंवैशाखसंभवं॥ रमायैभगवानाहक्षीराब्धौहितका
म्यया॥ ७०॥ मार्गछायाविनिर्माणंप्रपादानंचवैतथा॥ व्यजनेवींजनंचैवप्रश्रयाणांसमर्पणं॥ ७१॥ छत्रस्योपान
होर्दानंदानंकर्पूरगंधयोः॥ वापीकूपतडागानांनिर्माणंविभवेसति॥ ७२॥ सायान्हेपानकस्यापिदानंतुकुसुम-
स्यच॥ तांबूलदानंपापघ्नंगोरसानांविशेषतः॥ ७३॥ लवणान्विततक्रस्यदानंश्रांतायवैपथि॥ अभ्यंगकरणंचै
वद्विजपादावनेजनं॥ ७४॥ कटकंबलपर्यंकदानंगोदानमेवच॥ मधुयुक्तंतिलानांचदानंपापविनाशनं॥ ७५॥

सायान्हेचेक्षुदंडानांदानसुर्वारुकस्यच॥रसायनप्रदानंचपितृनिर्वापनेतथा॥७६॥एतेधर्माविशिष्योक्तामासेस्मि
न्माधवप्रिये॥प्रातःसूर्योदयेस्नात्वाशृण्वन्द्विजकुलेरितं॥७७॥नित्यकर्माणिकृत्वैवमधुसूदनमर्चयेत्॥कथांमाध
वमासीयांशृणुयाच्चसमाहितः॥७८॥तैलाभ्यंगंवर्जयेच्चकांस्यपात्रेतुभोजनं॥निषिद्धभक्षणंचैववृथालापंतुव
र्जयेत्॥७९॥अलांबुंगृंजनंचैवलशुनंतिलपिष्टकंआरनालंभिस्सटंचघृतकोशातकींतथा॥८०॥उपोदकीं
कलिंगंचशिग्रुशाकंचवर्जयेत्॥तांदुलीयकशाकंचकौसुंभंमूलकंतथा॥८१॥वृंताकानिकलिंगानिकोद्रवा
णिचवर्जयेत्॥निष्पावानिकुलित्थानिमसूराणिचवर्जयेत्॥८२॥औदुंबरंबिल्वफलंतथाश्लेष्मातकीफलं॥सर्वथाव
र्जयेद्विद्वान्मासेस्मिन्माधवप्रिये॥८३॥एतेष्वन्यतमंभुक्त्वासचांडालोभवेद्ध्रुवं॥तिर्यग्योनिशतंयातिनात्रका
र्याविचारणा॥८४॥एवंमासव्रतंकुर्यात्प्रीतयेमधुघातिनः॥एवंव्रतेसमाप्तेतुप्रतिमांकारयेद्विभोः॥८५॥म
धुसूदनदैवत्यांसवस्त्रांचसदक्षिणां॥स्वर्चितांविभवैःसर्वैर्ब्राह्मणायनिवेदयेत्॥८६॥वैशाखस्यसितद्वादश्यां
दद्याद्दध्यन्नमंजसा॥सोदकुंभंसतांबूलंसफलंचसदक्षिणं॥८७॥ददामिधर्मराजायतेनप्रीणातुवैयमः॥
अपसव्यात्समुच्चार्यनामगोत्रेपितुस्ततः॥८८॥दद्याद्दध्यन्नमक्षय्यंपितॄणांतृप्तिहेतवे॥गुरुभ्यश्चतथादद्या

सश्वाद्द्याच्चविष्णवे ॥ ८९ ॥ शीतलोदकदध्यन्नंकांस्यपात्रस्छमुत्तमं ॥ सदक्षिणं सतांबूलंसभक्षंचफलान्वितं ॥ ९०
दद्दामिविष्णवेतुभ्यंविष्णुलोकजिगीषया ॥ इतिदत्वायथाशक्त्यागांचदद्यात्कुटुंबिने ॥ ९१ ॥ एवंमासव्रतंकुर्यात्स·
दंभंतुविवर्जितः ॥ ससर्वैःपातकैर्हीनःकुलमुधृत्यवैशतं ॥ ९२ ॥ पश्यतामेवभूतानांभित्वावैसूर्यमंडलं ॥ यातिविष्णोः
परंधामयोगिनामपिदुर्लभं ॥ ९३ ॥ व्याख्यात्येवंद्विजकुलवरेमाधवीयांश्चधर्मान्विष्णवादिष्टान्नतिमहिमतरान्व्याध
पृष्टान्समस्तान् ॥ वटःसद्यपश्यतामेवभूमौपपाताहोपंचशाखीद्रुमोयं ॥ ९४ ॥ वृक्षात्तस्मात्कोटरेसंस्छितोहिव्या
लःकश्चिद्दीर्घदेहीकरालः ॥ हित्वादेहंपापयोनिंचसद्यःसवैतस्छौप्रांजलिर्नम्रमूर्द्धा ॥ ९५ ॥ ॥ इतिश्रीस्कंदपु
राणेवैशाखमाहात्म्ये नारदांबरीषसंवादेभागवतधर्मकथनंनामविंशोध्यायः ॥ २० ॥ छ छ छ
॥ ॥ श्रुतदेवउवाच ॥ ॥ ततस्तु विस्मितोभूत्वाशंखोव्याधसमन्वितः ॥ कोभवानितितंप्राहदशौषाच्चकुतस्त
व ॥ १ ॥ केनवाकर्मणासौम्यमतिस्तवशुभावहा ॥ अकस्मात्तेकथंमुक्तिरेतदाचक्ष्वविस्तरात् ॥ २ ॥ शंखेनैवंतदापृष्टो
दंडवसतितोभुवि ॥ प्रश्रयावनतोभूत्वाप्रांजलिर्वाक्यमब्रवीत् ॥ ३ ॥ अहंपुराद्विजःकश्चित्प्रयागेबहुभाषणः ॥ रू
पयौवनसंपन्नोविद्यामदसुगर्वितः ॥ ४ ॥ धनाढ्योबहुपुत्राद्यःसदाहंकारदूषितः ॥ कुसीदस्यमुनेःपुत्रोनाम्ना

रोचनइत्यहं ॥ ५॥ आसनंशयनंनिद्राव्यवायोक्षपरिक्रियाः॥ लोकवार्त्ताकुसीदंवाव्यापारास्तेममाभवन् ॥ ६॥
तंतुमात्रापिकर्माणिलोकनिंदाविशंकितः॥ सदंभश्चसदाकुर्वेनश्रद्धामेकदाचन ॥ ७॥ दुर्बुद्धेर्ममदुष्टस्यकि
यत्कालोगतोमम॥ तदावैशाखमासेस्मिन्जयंतोनामवैद्विजः॥ ८॥ श्रावयामासतन्मासधर्मान्भागवतप्रियान्॥
तत्क्षेत्रवासिनांपुण्यकर्मणांचद्विजन्मनां॥ ९॥ नारीनराःक्षत्रियाश्चवैश्याःशूद्राःसहस्रशः॥ प्रातःस्नात्वासमभ्य
र्च्यमधुसूदनमव्ययं॥ १०॥ कथांशृण्वंतिसततंजयंतेनसमीरितां॥ शुचिर्भूत्वामौनधरावासुदेवकथारताः॥
११॥ वैशाखधर्मनिरतादंभालस्यविवर्जिताः॥ तांसभांचप्रविष्टोहंकौतुकाच्चदिदृक्षया॥ १२॥ सोष्णीषेण-
मयामूर्ध्नानमस्कारोपिनोमुने॥ तांबूलंचमुखेकृत्वाकंचुकंचमयाधृतं॥ १३॥ कथाविक्षेपमकरंलोकवार्त्ताभि
रंजसा॥ सर्वेषांचित्तचांचल्यमभूद्वैलोकवार्त्तया॥ १४॥ क्वचिद्धासःप्रसार्याहंक्वचिन्निदन्क्वचिद्धसन्॥ एवं-
कालोमयानीतःकथायावत्समाप्यते॥ १५॥ पश्चात्तेनैवदोषेणसद्योल्पायुर्विनष्टधीः॥ सन्निपातेनपंचत्वंप्राप्तो
हंचपरेदिने॥ १६॥ तप्तसीसजलैःपूर्णंनिरयंचहलाहलं॥ प्राप्यभुक्त्वायातनांचमन्वंतानिचतुर्दश॥ १७॥ युक्ते
षयचलक्षेषुतथाचतुरशीतिभिः॥ क्रमाद्योनिषुजातोहमिदानींचावसंद्रुमे॥ १८॥ दशयोजनविस्तीर्णेश

वैशा·
४९

तयोजनमुन्नते॥व्यालोहंनामसःक्रूरःसप्तयोजनकोटरे॥१९॥भूत्वावसामिविप्रर्षेकर्मणाबाधिनःपुरा॥अद्युतेच
समायातानिराहारस्यकोटरे॥२०॥दैवात्तवमुखांभोजसमीरीतकथामृतं॥श्रुत्वाचचक्षुश्चुलकैःसद्योध्वस्ताशुभो
मुने॥२१॥व्यालयोनिंविसृज्याहंदिव्यरूपधरःपुमान्॥प्रांजलिःप्रणतोभूत्वापादौतेशरणंगतः॥२२॥कस्मिन्जन्म
नित्वंबंधुर्नजानेमुनिसत्तम॥नमयोपकृतंक्वापिसानुबंधःकुतःसतां॥२३॥साधूनांसमचित्तानांसदाभूतदया
वतां॥परोपकारप्रकृतिर्नचैषामन्यथामतिः॥२४॥ममाद्यानुग्रहाणत्वंयथाधर्मेमतिर्भवेत्॥नभूयाद्धिस्मृतिः
क्वापिविष्णोर्देवस्यचक्रिणः॥महतांसाधुवृत्तानांसंगतिश्चसदाभवेत्॥२५॥दारिद्र्यमेकमेवस्यान्मदांधपर
माजनं॥इतितंबहुधास्तुत्वाप्रणम्यचपुनःपुनः॥२६॥प्रांजलिःप्रणतस्तस्थौतूष्णीभेवतदग्रतः॥शंखोदा
र्म्यांसमुत्थाप्यपूर्णप्रेमपरिप्लुतः॥२७॥पस्पर्शपाणिनाचांगंशंतमेनगताध्वसः॥चक्रेसोनुग्रहंतस्मिन्दि
व्यरूपधरेद्विजे॥२८॥प्राहतंकृपयाविष्णोर्भाविवृत्तांतमंजसा॥द्विजतेमासमाहात्म्यश्रवणाच्चहरेरपि॥
२९॥माहात्म्यश्रवणात्सद्योविध्वस्ताखिलबंधनः॥अतिहायकलकचंक्रमाद्भूत्वापुनर्भुवि॥३०॥दशार्णेवि
षयेपुण्येभवितात्वंद्विजोत्तमः॥वेदशर्मेतिविख्यातःसर्ववेदविशारदः॥३१॥तत्रतेभविताजातिस्मृतिरास्यं

मा·अ·
२१

४१

तद्भीःशुभ॥तथास्मृतानुबंधस्त्वंत्यक्तसर्वैषणःशुभः॥३१ करोषिसकलान्धर्मान्वैशाखोक्तान्हरिप्रियान्॥निर्द्वंद्वोनि
स्पृहोसंगोगुरुभक्तोजितेंद्रियः॥३२॥सदाविष्णुकथालापोभवितातत्रजन्मनि॥ततःसिद्धिंसमाप्याथविध्वस्ताखि
लबंधनः॥३३॥प्राप्नोषिपरमंधामयोगैरपिदुरासदं॥माभैषीःपुत्रभद्रंतेभवितामत्प्रसादतः॥३४॥हास्याद्भया
त्तथाक्रोधाद्द्वेषात्कामादथापिवा॥स्नेहाद्वासकृदुच्चार्यविष्णोर्नामाघहारिच॥३५॥पापिष्ठाअपिगच्छंतिविष्णो
र्धामनिरामय॥किमुतश्रद्धयायुक्ताजितक्रोधाजितेंद्रियाः॥३६॥दयावंतःकथांश्रुत्वागच्छंतीतिद्विजोत्तम
केचित्केवलयाभक्त्याकथालापैकतत्पराः॥३७॥सर्वधर्मोज्झितावापियांतिविष्णोःपरंपदं॥द्वेषादनाचभ
क्त्यावाकेचिद्विष्णुमुपासते॥३८॥तेपियांतिपरंधामपूतनेवासुहारिणी॥महद्भिःसंगतोनित्यंवाग्विसर्ग-
स्तदाश्रयः॥३९॥मुमुक्षुणाचकर्त्तव्यःसविधिश्रुतिचोदितः॥सवाग्विसर्गोजनताघविप्लवोयस्मिन्प्रतिश्लोक
कमबद्धवत्यपि॥नामान्यनंतस्ययशोंकितानिशृण्वंतिगायंतिगृणंतिसाधवः॥४०॥यःकष्टसेवांनचकांक्ष
तेविभुर्नवासनंभूरिनरूपयौवने॥स्मृतःसकृद्गच्छतिधामभास्वरंकंवादयालुंशरणंव्रजेत॥४१॥तमेवशार
ण्यंयाहिनारायणमनामयं॥भक्तवत्सलमव्यक्तंचेतोगम्यंदयानिधिं॥४२॥कुरुसर्वानिमान्धर्मान्वैशाखोक्ता

न्महामते ॥ तेनतुष्टोजगन्नाथः शर्मतेचविधास्यति ॥ ४३ ॥ इत्युक्त्वाविररामाथव्याधंदृष्ट्वासऋषिर्विस्मितः ॥ सदिव्यः
पुरुषः प्राहपुनस्तंमुनिपुंगवं ॥ ४४ ॥ ॥ दिव्यपुरुषउवाच ॥ ॥ धन्योस्म्यनुगृहीतोस्मित्वयाशंखदयालुना
दिष्ट्यागतामेदुर्योनिर्यामिचैवपरांगतिं ॥ ४५ ॥ इतितंचपरिक्रम्यह्यनुज्ञातोदिवंययौ ॥ ततःसायमभूद्राजन्शं
खोव्याधेनतोषितः ॥ ४६ ॥ सन्ध्यांसायंतनींकृत्वारात्रिशेषंनिनायच ॥ नानाख्यानैश्चभूपानांदेवानांचमहात्मनां ॥
४७ ॥ लीलाभिरवताराणांदृष्टगोष्ठिभिरेवच ॥ ब्राह्मेमुहूर्त्तेचोत्थायपादौप्रक्षाल्यवाग्यतः ॥ ४८ ॥ ध्यायञ्चतार
कंब्रह्मकृत्वाशौचादिसत्क्रियां ॥ वैशाखेमेषगेसूर्येस्नात्वाप्राक्चभगोदयात् ॥ ४९ ॥ कृत्वासंध्यादिकंकर्मतथा
संतर्प्यचाखिलान् ॥ व्याधमाहूयतद्धृष्टात्मामूर्ध्निप्रोक्ष्यनिरीक्ष्यच ॥ ५० ॥ रामेतिद्व्यक्षरंनामददौवेदाधिकंशुभं ॥
विष्णोरकैकनामापिसर्ववेदाधिकंमतं ॥ ५१ ॥ तेभ्यश्चानंतनामभ्योधिकंनाम्नांसहस्रकं ॥ तादृङ्नामसहस्रेण
रामनामसमंमतं ॥ ५२ ॥ तस्माद्रामेतितन्नामजपव्याधनिरंतरं ॥ धर्मानेतान्कुरुव्याधयावदामरणांतिकं ॥ ५३ ॥
ततस्तेभविताजन्मवल्मीकस्यऋषेःकुले ॥ वाल्मीकिरितिनाम्नाचभूमौख्यातिमवाप्स्यसि ॥ ५४ ॥ इतिव्याधंसमा- ५०
दिश्यप्रतस्थेदक्षिणांदिशं ॥ व्याधोपितंपरिक्रम्यप्रणम्यचपुनःपुनः ॥ ५५ ॥ किंचिद्दूरानुगोभूत्वासरुदन्विर

हातुरः॥ यावद्दृष्टिपथंतावत्पश्यंस्तस्यगतिंपुनः॥५६॥पुनर्निववृतेकृच्छ्रात्तमेवहृदिचिंतयन्॥वनंनिर्मा यतन्मा
र्गेप्रपांकृत्वासुनिर्मलां॥५७॥ अनियोग्यानिमान्धर्मान्वैशाखोक्तांश्चकारह॥वन्यैःकपित्थपनसैर्जंबूचूतादिभिः
फलैः॥५८॥ मार्गगानांश्रमार्त्तानांमाहारंपरिकल्पयन्॥उपानद्भिश्चंदनैश्चछत्रैश्चव्यजनैरपि॥५९॥वालुकास्त
रणोपेतछायाभिश्चक्वचिक्वचित्॥अपाजहारपांथानांश्रमंस्वेदोद्भवंतथा॥६०॥प्रातःस्नात्वादिवारात्रंजपन्ना
मेतिवैमनुं॥व्याधजन्मनिनायासौवल्मीकस्यसुतोभवत्॥६१॥कृणुर्नाममुनिःकश्चित्तस्मिन्नेवसरोवरे॥तपो
वैदुस्तरंतेपेबाह्यव्यापारवर्जितः॥६२॥वल्मीकमभवद्देहेतस्यकालेनभूयसा॥वल्मीकइतितंप्राहुरतोवैमुनि
पुगवं॥६३॥पश्चात्तपोधिरामोतेकृणोःस्मृतिपथंगते॥स्त्रियोविस्तरतोराजन्स्खलितंचेंद्रियंमुनेः॥६४॥जग्रा
हशैलुषीकाचित्तस्यांजज्ञेवनेचरः॥वाल्मीकिरितिविख्यातोभुवनेषुमहायशाः॥६५॥योवैरामकथांदिव्यांस्वैः
प्रबंधैर्मनोहरैः॥लोकेप्रख्यापयामासकर्मबंधनिकृंतनीं॥६६॥ ॥स्कंनदेवउवाच॥ ॥पश्यवैशाखमा
हात्म्यंभूपालाद्यापिभूतिदं॥व्याधोप्युपानहौदत्वाऋषित्वंप्राप्यदुर्लभं॥६७॥यइदंपरमाख्यानंपापघ्नंरोम
हर्षणं॥शृणुयाच्छ्रावयेद्वापिनभूयस्तनपोभवेत्॥६८॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेवैशाखमाहात्म्येनारदां

बरीषसंवादेव्याधोपारव्यानेवाल्मीकेःजन्मकथनंनामएकविंशोध्यायः॥२१॥ ५ ५ ५
॥ ॥मैथिलउवाच॥ ॥काह्यस्मिंस्तिथयःपुण्यामासेवैशारवसंज्ञके॥कानिदानानिशस्तानितास्कृतास्कविशे
षतः॥१॥कैःप्ररव्याताश्चवैलोकेएतदाचक्ष्वविस्तरात्॥ ॥श्रुतदेवउवाच॥ ॥त्रिंशच्चतिथयःपुण्यावैशारवे
मेषगेरवौ॥एकादश्यांकृतंपुण्यंकोटिकोटिगुणंभवेत्॥सर्वदानेषुयत्पुण्यंसर्वतीर्थेषुयत्फलं॥३॥समवाप्नो
तिवैशारवेएकादश्यांजलाप्लुतः॥स्नानंदानंतपोहोमोदेवतार्चनसत्क्रियाः॥४॥कथायाःश्रवणंचैवसद्योमु
क्तिविधायकं॥रोगाद्युपहतोयस्तुदरिद्रेणापिपीडितः॥५॥श्रुत्वाकथामिमांपुण्यांकृतकृत्योभवेन्नरः॥
अस्नात्वाचाप्यदत्वाचयेननीताइमाःशुभाः॥६॥सगोघ्नश्चकृतघ्नश्चपितृघ्नश्चात्महास्मृतः॥जलाशयाश्च
स्वाधीनाःस्वाधीनंचकलेवरं॥७॥माधवोमनसासेव्यःकालश्चसुगुणोत्तमः॥साधवश्चदयावंतःकोनसेवे
तमाधवं॥८॥दरिद्रैश्चधनाढ्यैश्चपंगुभिश्चांधकैस्तथा॥षंढैश्चविधवाभिश्चनारीभिश्चनरैस्तथा॥९॥कु
मारकवृद्धैश्चरोगार्त्तैरपिभूमिप॥अतीवसुखसाध्योहिधर्मोवैशारवगोचरः॥१०॥मासमेनमनुप्राप्यधर्मां
कुरमिमंशुभं॥कोनयत्नंचकुरुतेतस्मात्कोन्यपरःशुभः॥११॥योतीवसुलभान्धर्मान्नकरोतिनराधमः

तस्यैवसकलभालोकानरकानात्रसंशयः॥१२॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामितस्मिन्मासेचकोत्तमा॥ तांतिथिंसर्वपापघ्नींदध्नःसा
रमिवोद्भूतं॥१३॥ चैत्रेमासिमहापुण्येमेषसंस्थेदिवाकरे॥पापघ्नीपितृदैवत्यागयाकोटिफलप्रदा॥१४॥ अत्रैवश्रूय
तेपुण्यापितृगाथापुरातनी॥नरकेपितृमुद्दिश्यसावर्णौशासनिक्षितिं १५॥ त्रिंशत्कलियुगस्यांतेसर्वधर्मविवर्जिते
आनर्त्तेतुद्विजःकश्चिद्धर्मवर्णइतिश्रुतः॥१६॥ दृष्ट्वाकलियुगेराजन्जनान्पापरतान्मुनिः तस्यैवप्रथमेपादेव
र्णोधर्मविवर्जिते॥१७॥ सकदाचित्सत्रयागंमुनीनांतुमहात्मनां॥ अगमत्पुष्करेक्षेत्रेकुर्वतांमौनधारिणां॥१८॥
तत्रचासत्पुण्यकथाऋषीणांशास्त्रगोचराः॥तत्रकेचित्कलियुगंप्रशशंसुःधृतव्रताः॥१९॥ कृतेयद्वत्सरात्सा-
ध्यंपुण्यंमाधवतोषणं॥त्रेतायांमासतःसाध्यंद्वापारेपक्षतोनृप॥२०॥ तस्माद्दशगुणंपुण्यंकलौविष्णुस्मृते
र्भवेत्॥अत्यल्पमपिवैपुण्यंकलौकोटिगुणंभवेत्॥२१॥ दयापुण्यविहीनेतुदानधर्मविवर्जिते॥दयादानंन
कुरुतेसकृदुच्चार्यवैहरिं॥२२॥ सएवचोर्ध्वगोनूनंदुर्भिक्षेचान्नदस्तथा॥ एतत्प्रसंगावसरेनारदोभ्येत्यवैमु
निः॥२३॥ करेणैकेनशिश्नंचजिह्वांचैकेनवैहसन्॥प्रगृह्योन्मत्तवत्तत्रननर्त्तमुनिसत्तमः॥२४॥ सभ्यास्तदा
तमिमूचुःकिमेतदितिनारद॥ प्रत्युवाचचतान्सर्वान्नृत्यन्नृत्यन्हसन्सुधीः॥२५॥ संतोषाद्यदिहप्रोक्तंनृत्य

द्भिर्भावितात्मभिः॥सिद्धावयंनसंदेहः पुण्योयंकलिरागतः॥२६॥ तत्सत्यंनचसंदेहोबहुस्वल्पेनसाध्यते॥स्म
रणात्तोषमायातिकेशवः क्लेशनाशनः॥२७॥ तथापिवःप्रवक्ष्यामिदुर्घटंचद्वयंध्रुवं॥ शिष्यस्यनिग्रहःपुत्राजि
व्हाया अपिनित्यशः॥२८॥ द्वयंयच्छिष्यवेद्यस्यसएवस्याज्जनार्दनः॥ भवद्भिर्नात्रस्थातव्यंतस्मात्कलियुगाग
मे॥२९॥ पाखंडंभारतंहित्वासंचरध्वंयथासुखं॥यत्रकुत्रापिदेशेषुमनोयत्रप्रसीदति॥३०॥ इतितद्वचनंश्रु
त्वामुनयःशंसितव्रताः॥ सत्रंसमाप्यसहसाययुस्तेचतथासुखं॥३१॥धर्मवर्णोपितच्छ्रुत्वात्यक्तुंभूमिंमनो
दधे॥ सव्रतंचोर्ध्वतेजस्कंधृत्वादंडकमंडलुं॥३२॥जटावल्कलधारीचभूत्वाचैवंययौपुनः॥ कलौयुगेत्वना
चारान्द्रष्टुंविस्मितमानसः॥३३॥ तत्रापश्यज्जनान्घोरान्पापाचाररतान्खलान्॥ पाखंडिनोद्विजाःसर्वे
शूद्राप्रव्रजिनस्तथा॥३४॥ भर्त्तारंद्वेष्टिभार्याचशिष्योद्वेष्टिगुरुंतथा॥ भृत्यश्चस्वामिहंताचपुत्रःपितृवधेर
तः॥३५॥ शूद्रप्रायाद्विजाःसर्वेबस्तप्रायाश्चधेनवः॥ गाथाप्रायास्तथावेदाःक्रियासाम्याःशुभाःक्रियाः॥३६
भूतप्रेतपिशाचाद्याःफलदास्तत्रदेवताः॥ ताएवश्रद्धयार्चंतिजनाःपापरताःशठाः॥३७॥सर्वेव्यवायनिरता
स्तदर्थेत्यक्तजीविताः॥ कूटसाक्षिप्रवक्तारःसदाकैतवमानसाः॥३८॥मनस्येकंवचस्येकंकर्मण्येकंसदाक

लौ ॥ सर्वेषांहैतुकीविद्यासापूज्यानृपमंदिरे ॥ ३९॥ गीताद्याश्चकलाविद्यानृपाणांचप्रियावहाः॥ हीनाश्चपूज्यतां
यांतिनोत्तमाश्चकलौयुगे॥ ४०॥ श्रोत्रियाश्चद्विजाःसर्वेदरिद्राःस्युःकलौयुगे ॥ विष्णुभक्तिर्नराणांतुप्रायशोनै
ववर्त्तते ॥ ४१॥ प्रायःपाखंडभूयिष्ठंपुण्यक्षेत्रंभविष्यति ॥ शूद्राधर्मप्रवक्तारोजटिलास्तापसाःकलौ ॥ ४२॥ सर्वे
चाल्पायुषोमर्त्यादयाहीनाःशठाजनाः॥ सर्वेधर्मप्रवक्तारःसर्वेचग्रहणेछवः॥ ४३॥ स्वार्चनंचापिहीछंतिवृथानिंदा
परायणाः॥ असूयानिरताःसर्वेपरेप्रभौगृहंगते ॥ ४४॥ भ्राताचभगिनींगंतापितापुत्रींचवैकलौ ॥ सर्वेपिशूद्रीनिर
ताःसर्वेवारांगनारताः॥ ४५॥ साधून्नैवावजानंतिबहुपापांश्चमन्यते ॥ व्यक्तिंकुर्वंतिसाधूनांदोषमेकंदुराग्र
हाः॥४६॥ पापानांदोषजातानिगुणत्वेनवदंतिहि ॥ दोषमेवप्रगृह्णंतिकलौतुविगुणाजनाः॥ ४७॥ जलूकः-
स्तनसंयुक्तोरक्तंपिबतिनोपयः॥ ओषध्यःसत्वहीनाहिऋतूनांव्यत्ययास्तथा ॥ ४८॥ दुर्भिक्षंसर्वराष्ट्रेषुकन्या
कालेनसूयते ॥ नटनर्त्तकविद्यासुप्रीतिमंतोनराःकलौ ॥ ४९॥ वेदवेदांतविद्यासुनिरतायेगुणाधिकाः॥ भृत्या
न्पश्यंतितान्मूढास्तेभ्रष्टाश्चाखिलाशिषः॥ ५०॥ त्यक्तश्राद्धक्रियाःसर्वेत्यक्तवेदोदितक्रियाः॥ जिह्वायांविष्णुना
मानिनवर्त्ततेकदाचन ॥ ५१॥ शृंगाररसनिर्वाणास्तद्वीतान्येवतेजगुः॥ नविष्णुसेवानचशास्त्रवार्त्तानयागदी

क्षानविचारलेशः॥ नतीर्थयात्रानचदानधर्माः कलौजनेक्वापिबभूवचित्रं॥ ५२॥ तान्दृष्ट्वाधर्मवर्णोपिसुभीतो
त्यंतविस्मितः॥ वंशंपापात्क्षयंयांतंदृष्ट्वाद्वीपांतरंययौ॥ सञ्चरन्सर्वद्वीपेषुलोकेष्वेवतुसर्वशः॥ ५४॥ पितृलोकं
ययौधीमान्कदाचित्कौतुकान्वितः॥ तत्रापश्यन्महाघोरान्भ्राम्यमाणांश्चकर्मभिः॥ ५५॥ धावतोरुदमानांश्च
पततःपतितानपि॥ तत्रापश्यच्चांधकूपेपतितान्स्वान्पितॄनधः॥ ५६॥ दूर्वाग्रलंबिनोदीनान्दूर्वाछेदेहिशंकिता
न्॥ तदाखुःखादयत्यद्धा दूर्वामूलंतदाश्रयं॥ ५७॥ तेनभागत्रयंचात्तमेकोभागोवशेषितः॥ तद्दृष्ट्वातेक्षीय-
माणंमूलंदुःखेनकर्षिताः॥ ५८॥ अधोदृष्ट्वाचांधकूपंतटपातादिभीषणं॥ दुरुत्तारंमहाघोरंकर्मणासंसु
दुःखिताः॥ ५९॥ अग्रेचापिदुरुत्तारमवलंबविवर्जितं॥ तान्दृष्ट्वाविस्मितोभूत्वादयालुर्वाक्यमब्रवीत्॥ ६०
केयूयंपतिताह्यस्मिन्केनदुस्तरकर्मणा॥ कस्यगोत्रेसमुत्पन्नाः कथंवोमुक्तिरूर्जिता॥ ६१॥ एतद्यूयंवदध्वं
मेशर्मवोयद्भविष्यति॥ इत्येवंमुदितास्तेनपितरोथतदुःखिताः॥ ६२॥ तमूचुःकरुणावाचंधर्मश्रुतिपुरःस
राः॥ ॥ पितरऊचुः॥ ॥ वयंश्रीवत्सगोत्रीयाश्चविसंतानवर्जिताः॥ ६३॥ पिंडश्राद्धविहीनाश्चतेनप-
च्यामहेवयं॥ निःसंतानोपिनोवंशोजातःपापैःकलौयुगे॥ ६४॥ नास्माकंपिंडदोचास्तिवंशोपापक्षयंगते॥

तेनांधकूपेपतनंनिस्तंतूनांदुरात्मनां ॥ ६५ ॥ एकोहिवर्त्ततेवंशोधर्मवर्णोमहायशाः ॥ सविरक्तश्चरन्नेकोनगार्हस्थमुपेयिवा
न् ॥ ६६ ॥ तंतुनातेनबध्यामो दूर्वानालावलंबिताः निस्तंतुत्वाच्चतन्मूलमाखुःखादतिप्रत्यहं ॥ ६७ ॥ एकस्यैवावशिष्टत्वा
त्किंचिन्मूलावशेषिताः ॥ आखुनाखाद्यमानश्चवर्त्ततेसोऽस्यपश्यतां ॥ ६८ ॥ तस्यचायुःक्षयेनालशेषमाखुर्हरिष्यति ॥
पश्चात्कूपेपतिष्यामोदुरुत्तारेंधतामसे ॥ ६९ ॥ तस्मात्त्वंचभकवंगत्वाधर्मवर्णप्रबोधय ॥ अस्मद्वाक्यैर्दयापात्रैर्गा
र्हस्थेविमुखंमुनिं ॥ ७० पितरस्तेभृशार्त्ताहिनरकेपतितामया ॥ अंधकूपेदुरुत्तारे दृष्टादूर्वावलंबिताः ॥ ७१ ॥
सादूर्वावंशरूपाहितन्मूलंसततंमुने ॥ कालाख्योमूषकस्तस्यमूलंखादतिप्रत्यह ॥ ७२ ॥ वंशनाशोनुक्रमतोए
कस्तेत्ववशेषितः ॥ तेनमूलस्यदूर्वायानष्टंभागत्रयंमुने ॥ ७३ ॥ एकोभागोवशिष्टोत्रयतस्त्वंवर्त्तसेऽभुवि ॥ किं
चित्खादतिवैत्वाखुस्तवचायुःक्षयंक्रमात् ॥ ७४ ॥ परेतेत्वयिचास्माकंतवापिपतनंभवेत् ॥ कूपएवांधतामिस्त्रे
संतानेपिक्षयंगते ॥ ५५ ॥ तस्माद्गार्हस्थ्यमासाद्यकुरुसंततिवर्द्धनं ॥ तेनास्माकंतवापिस्याद्गतिरूर्ध्वानसंश
यः ॥ ७६ ॥ यष्टव्याबहवःपुत्रायद्येकोपिगयांव्रजेत् ॥ यजेतवाश्वमेधंचनीलंवावृषमुत्सृजेत् ॥ ७७ ॥ यद्येको
पिचवैशाखेमाघेवाकार्त्तिकेपिवा ॥ अस्मानुद्दिश्यवैस्नानंश्राद्धंदानंकरिष्यति ॥ ७८ ॥ तेनचोर्ध्वगति-

र्भूयान्नरकादुधृतिश्चनः ॥ एकोवाविष्णुभक्तःस्यादेकोवाहरिवासरी ॥७९॥ एकोवाशृणुयाद्विष्णोः कथांपापप-
विनाशनीं ॥ तस्यानीतंकुलशतंभावीचापिकुलंशतं ॥८०॥ अपिपापकृतंक्वापिनरकंनैवपश्यति ॥ किमन्यैर्बहु-
भिःपुत्रैर्दयाधर्मविवर्जितैः ॥८१॥ येजातानार्चयंत्यद्धाविष्णुंनारायणंकुले ॥ नापुत्रस्यहिलोकोस्तिसर्वमेतत्त
ज्जनाविदुः ॥८२॥ तत्रापिचदयायुक्तंतत्संतानंचदुर्लभं ॥ इतितंबोधयित्वातुवाक्यैरनैश्चसूनृतैः ॥८३॥ विर
क्तस्योर्ध्वरेतस्यगार्हस्थ्येत्वंमतिंकुरु ॥ पितॄणांवचनंश्रुत्वाधर्मवर्णोतिविस्मितः ॥८४॥ प्रणम्यप्रांजलिःप्राह
रुदन्नैजातवेपथुः ॥ नाम्नाहंधर्मवर्णश्चयुष्मद्वंश्योदुराग्रही ॥८५॥ सत्येश्रुत्वातुवचनंनारदस्यमहात्मनः ॥ जि
ह्वादार्ढ्यंगुह्यदार्ढ्यंनकस्यापिकलौयुगे ॥८६॥ दृष्ट्वाभुविचपापिष्ठांस्तान्जनानृपिशंकितः ॥ भीतोदुर्जनसं
गत्याचरन्द्वीपांतरेवसन् ॥८७॥ पादास्त्रयोगताह्यस्यकलेःपादंतिमेपिच ॥ गताःसार्द्धत्रयोभागाइदानींजन
काइमे ॥८८॥ नाहंवेद्मिभवद्दुरंत्वंवृथाजन्मगतंमम ॥ यस्मिन्कुलेत्वहंजातोऋणंपित्रोर्नवैहृतं ॥८९॥ किंतेनजा
तमात्रेणभूभारेणान्नशत्रुणा ॥ योजातोनार्चयद्विष्णुंपितॄन्देवानृषींस्तथा ॥९०॥ युष्मदाज्ञांकरिष्यामिममाज्ञा
पयतक्षितौ ॥ यथानकलिबाधास्यात्तत्रसंसरतोपिवा ॥९१॥ कर्त्तव्यान्यपिकृत्यानिमयापुत्रेणभूतले ॥ इत्युक्त्वा

स्तेनवंश्येनधर्मवर्णेनधीमता ॥ ९२ ॥ किंचिदाश्वस्तमनसइममूचुर्महीपते ॥ पुत्रपश्यदशामेतांपितॄणांनेमहात्म
नां ॥ ९३ ॥ संतत्यभावात्पततांदूर्वामात्रावलंबिनां ॥ त्वंगार्हस्थ्यमुपालभ्यसंतत्यास्मान्समुद्धर ॥ ९४ ॥ येचवि
ष्णुकथारक्तायेस्मरंत्यनिशंहरिं ॥ ये सदाचारनिरतानतान्वैबाधतेकलिः ॥ ९५ ॥ शालिग्रामशिलायस्यगृहे
तिष्ठतिमानद ॥ अथवाभारतंगेहेनतंवैबाधतेकलिः ॥ ९६ ॥ यश्चवैशास्त्रनिरतोमाघस्नानपरश्चयः ॥ कार्तिकेदी
पदातायोनतंबाबाधतेकलिः ॥ ९७ ॥ प्रत्यहंशृणुयाद्यस्तुकथांविष्णोर्महात्मनः ॥ पापघ्नींमोक्षदांदिव्यांनतंवै
बाधतेकलिः ॥ ९८ ॥ यद्गृहेवैश्वदेवश्चयद्गृहेतुलसीशुभा ॥ यदंगणेशुभागौश्चनतंवैबाधतेकलिः ॥ ९९ ॥ तस्मा
न्मावसतत्रत्वंयुगेपापात्मकेपिच ॥ शीघ्रंगच्छभुवंपुत्रमासोयंमाधवाह्वयः ॥ १०० ॥ सर्वेषामुपकारायमेषसं-
स्थेदिवाकरे ॥ त्रिंशच्चतिथयःपुण्यामेषसंस्थेदिवाकरे ॥ १ ॥ एकैकस्यांकृतंपुण्यंकोटिकोटिगुणंभवेत् ॥ त
त्रापिचैत्रबहुलेदर्शोनृणांचमुक्तिदः ॥ २ ॥ प्रियाचपितृदेवानांसद्योमुक्तिविधायिनी ॥ येवैपितॄन्समुद्दिश्यश्रा
द्धंकुर्वंतितद्दिने ॥ ३ ॥ सोदकुंभंपिंडदानंतदक्षय्यंफलंभवेत् ॥ येचकुर्वंतिवैश्राद्धममायांचमधौकृत ॥ ४ ॥ तैः
कृतंतुगयाक्षेत्रेश्राद्धंकोटिगुणंभवेत् ॥ यदिश्राद्धंमधौदर्शेशाकेनापिचश्राद्धकृत् ॥ ५ ॥ कोटिश्राद्धंगयायां

तुष्टंतेननसंशयः॥कुंभंचपानकैःपूर्णंकर्पूरागरुवासितं॥६॥योनदद्यान्मधौदर्शेसपितृघ्नोनसंशयः॥योद-
द्याच्चमधौदर्शेसपानीयंकरीरकं॥७॥श्राद्धंचभक्तिसंयुक्तःकुरुतेचकुलोधृतिं॥पितॄणांचनदालोकेनदीचामृ-
तवर्षिणी॥८॥कुंभदानात्प्रसरतिश्राद्धदानाद्धिदायिनी॥अन्नसूपघृतापूपलेह्यपायसकर्दमान्॥९॥त-
स्माद्भास्करितित्वंगच्छयदावामाभविष्यति॥कुरुश्राद्धंपिंडदानंसोदकुंभंमहामते॥१०॥सर्वेषामुपकारायगार्हस्थ्यं
चसमाश्रय॥धर्मार्थकामैःसंतुष्टःप्राप्यसंतानमुत्तमं॥११॥पुनश्चमुनिवृन्दैस्त्वंसत्करवंद्योयेषुसंचर॥इत्यादि
ष्टःपितृभिश्चतूर्णंभूमिंययौमुनिः॥१२॥चैत्रेमासिमेषसंस्थेपुण्येतस्मिन्दिवाकरे॥प्रातःस्नात्वाचसंतर्प्यपि
तॄन्देवानृषींस्तथा॥१३॥सोदकुंभंतथाश्राद्धंकृत्वापापविनाशनं॥तेनदत्वापितॄणांचमुक्तिमावृत्तिवर्जितां॥
॥१४॥स्वयंविवाहमकरोत्संततिंप्राप्यवैसतीं॥लोकेप्रख्यापयामासतांतिथिंपापनाशनीं॥१५॥स्वयंपुनर्मुदा
युक्तस्त्वागंधमादनमाययौ॥तस्मात्पुण्यतमाचैषामधोर्दर्शाशुभावहा॥१६॥नानयासदृशीलोकेतिथिर्दृष्टाश्रु
तापिवा॥११७॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेवैशाखमाहात्म्येनारदांबरीषसंवादेकलिधर्मनिरूपणेपितृमुक्तिर्ना
मद्वाविंशोध्यायः॥२२॥ ॥ छ ॥ ॥श्रुतदेवउवाच॥ ॥अथातःसंप्रवक्ष्यामिमाहात्म्यंपापनाश-

नं ॥ अक्षय्यायास्तृतीयायाः सितेपक्षेचमाधवे ॥ १ ॥ येकुर्वंतिच तस्यांवैप्रातःस्नानंभगोद्ये ॥ तेसर्वेपापनिर्मुक्तायां
तिविष्णोःपरंपदं ॥ २ ॥ देवान्पितृन्मुनीन्यस्तु कुर्यादुद्दिश्यतर्पणं ॥ तेनाधीतंचतेनेष्टंतेनश्राद्धशतंकृतं ॥ ३ ॥ म
धुसूदनमभ्यर्च्यकथांशृण्वंतियेनराः ॥ अक्षयायांतृतीयायांतेनरामुक्तिभागिनः ॥ ४ ॥ येदानंतत्रकुर्वंतिमधु-
द्विट्प्रीतयेशुभं ॥ तदक्षयंफलस्येवमधुशासनशासनात् ॥ ५ ॥ देवर्षिपितृदेवत्यातिथिरेषामहाशुभा ॥ त्रया
णांतृप्तिदात्रीचकृतेधर्मेसनातने ॥ ६ ॥ प्रख्यातिश्चतिथेरस्याःकेनचासीत्तदप्यहं ॥ वक्ष्यामिनृपशार्दूलसाव-
धानमनाःशृणु ॥ ७ ॥ पुरापुरंदरस्यासीद्युद्धंचबलिनासह ॥ देवानांचैवदैत्यानांद्वंद्वयुद्धमभूत्ततः ॥ ८ ॥ स
निर्जित्यबलिंदैत्यंपातालतलवासिनं ॥ पुनर्भुवंसमासाद्यचोतथ्यस्याश्रमंययौ ॥ ९ ॥ तत्रापश्यच्चतत्पत्नींगुर्वि
णींमंदगामिनीं ॥ चलच्छ्रोणीतटाबद्धकांचीदाम्नासुमंडितां ॥ १० ॥ क्वणत्कंकणनिर्घोषजितमत्तालिकोकि
लं ॥ वग्लुचित्राबरारामांमंजुवाचासुविस्मितां ॥ ११ ॥ लसत्कुंभस्थलाभ्यांचकुचाभ्यामुपशोभितां ॥ हसत्पद्म
मुखांदिव्यांनीलोत्पलसुलोचनां ॥ १२ ॥ केतक्युदरपांडुभ्यांगंडाभ्यांचमनोरमां ॥ श्रमोच्छुसंतींदीनाक्षींपर्णशा
लामुखेस्थितां ॥ १३ ॥ स्वपतींशयनेक्वापितांदृष्ट्वामोहमागतः ॥ बलात्कारेणबुभुजेगुर्विणींपाकशासनः ॥

॥१४॥ गर्भस्थस्तु तदा पिंडः स्वस्यपातविशंकया ॥ छादयामास वै योनिद्वारं पादेन दुःखितः ॥१५॥ ततश्च स्कंद
वीर्यं तद्भूमावेव बलिद्विषः ॥ गर्भस्थाय चुकोपासौ भगवान्पाकशासनः ॥१६॥ तं शशाप च गर्भस्थं रुषा ताम्रांत
लोचनः ॥ जात्यंधो भव दुर्बुद्धे मामवंस्थाय ततः पदा ॥१७॥ प्रच्छाद्य योनिद्वारं च ततो दीर्घतपाह्वयः ॥ पदाच्च स्कं-
दिताद्वीर्याज्ज्वलंतः समजायत ॥१८॥ पश्चादिंद्रो ययौ शीघ्रं ऋषेः शापविशंकितः ॥ पलायंतं हरिं दृष्ट्वा जहसुर्ब
टवोखिलाः ॥१९॥ ततस्तु व्रीडितो भूत्वा ययौ मेरोर्गुहां शुभां ॥ तत्र लीनश्चचारासौ दुस्तरं वै तपो महत् ॥२०॥ मे-
रौ विलीय वसति देवेंद्रे लज्जयान्विते ॥ गूढैर्विज्ञाय तां वार्त्तां दैतेया बलिपूर्वकाः ॥२१॥ सुराना कस्थबुभुजुर्ब
लींद्रश्चामरावतीं ॥ दिक्पालानां विभूतीश्च शंबराद्या बलीयसः ॥२२॥ बलाद्बुभुजिरे हीन नाथे राष्ट्रे दिवौकसां ॥
रक्षितारमजानंतो देवाश्चाग्निपुरोगमाः ॥२३॥ पप्रच्छुर्धिषणं देवं देवाचार्यमकल्मषं ॥ पप्रच्छुरिंद्रवृत्तांतं क्वच ति
ष्ठति नः प्रभुः ॥२४॥ दैत्याक्रांतमिदं राष्ट्रं हीननाथं दिवौकसां ॥ कुतो न याति देवोसौ भूयान्कालो गतो विभोः ॥
२५॥ तं यामो यत्र धिषण प्रार्थयामश्च तं विभुं ॥ इति पृष्टस्तदा देवैर्धिषणस्तानुवाच ह ॥२६॥ रसातले बलिं जि
त्वा चोतथ्यस्याश्रमं ययौ ॥ भुक्त्वा पत्नीं च दार्ढ्येन तच्छिष्यैरेव निंदितः ॥२७॥ व्रीडितस्तु दिवं यातुं गुहां मेरो

र्विवेशाह॥ तत्रैवास्तेशचीयुक्तःस्वकृतंचिंतयन्विभुः॥२८॥ इतितस्यवचःश्रुत्वादेवाअग्निपुरोगमाः॥ गुहांमेरोर्ययुःशीघ्रंदृष्ट्वाप्रार्थयितुंविभुं॥२९॥ तत्रदृष्ट्वागुहालीनंदेवेंद्रंपाकशासनं॥ तुष्टुवुर्विविधैःस्तोत्रैस्तन्हीयैर्लोकविश्रुतैः॥३०॥ इंद्रतुभ्यंनमस्तेस्तुसर्वदेवाधिपायते॥ वयंदैत्यैरर्दिताश्चलयाहीनाभृशार्दिताः॥३१॥ स्वस्थानभ्रष्टाश्चरामोंगनानादेशेषुदुःखिताः॥ तस्मादागत्यदेवेंद्रजहिशत्रून्नरिंदम॥३२॥ इतिस्तुतस्तदादेवैर्निश्चक्रामगुहासुखात्॥ लज्जयावनतोभूत्वापश्यन्भूमिंचचक्षुषा॥३३॥ नकिंचिदपिचोवाचदुःखाद्गद्गदभाषणः॥ तज्ज्ञात्वाधिषणःप्राहतंसुरेंद्रंभयानकं॥३४॥ माशंकांतेसुरपतेकर्माधीनमिदंजगत्॥ मानामानौसुखंदुःखंलाभालाभौजयाजयौ॥३५॥ पूर्वकर्मानुरोधेनभवंत्येतेनसंशयः॥ जीवःकर्मानुगोदुःखंदिष्टंदैवेनकालतः॥३६॥ प्राज्ञाःप्रायोनशोचंतिनप्रहृष्यंतिवैसुखात्॥ तस्मात्प्रारब्धतःप्राप्तंदुःखंचेदंतवप्रभो॥३७॥ तत्प्राप्यमघवद्दुःखंनैवशोचितुमर्हसि॥ इत्युक्तोगुरुणाचाहमघवानमराधिपान्॥३८॥ ॥इंद्रउवाच॥ ॥ परस्त्रीसंगदोषेणबलंवीर्ययशोमलं॥ मंत्रशक्तिःशस्त्रशक्तिर्विद्याशक्तिश्चमानद॥ अभवंनष्टवीर्योहंतूष्णींतेनवसाम्यहं॥ पाकशासनवाक्यंतुश्रुत्वास्वाचार्यसंयुताः॥४०॥ मंत्रयामासुरेकांतेपुनस्तस्यबला

मये ॥ तदागुरुश्चतान्प्राह करुणंचविदुत्तमः ॥ ४१ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ मासोवैशाखनामायंप्रियोवैमध
घातिनः ॥ सर्वाश्चतिथयःपुण्यामासेस्मिन्माधवप्रिये ॥ ४२ ॥ तत्रापिचसितेपक्षेतृतीयाचाक्षयाह्वया ॥ यस्तस्यां
स्नानदानादिश्रद्धयाचकरोतिवै ॥ ४३ ॥ तस्यपापसहस्राणिनश्यंत्येवनसंशयः ॥ अनवद्यंतथैश्वर्यंबलंधैर्यंभ
वंतिच ॥ ४४ ॥ तस्मात्तस्यांतृतीयायांहरिणाबलिविद्विषा ॥ स्नानदानादिसद्धर्मान्कारयामोहितामये ॥ ४५
भविष्यतिचसाशक्तिर्विद्यायांमंत्रशस्त्रयोः ॥ बलंधैर्यंयशश्चैवयथापूर्वंभविष्यति ॥ ४६ ॥ इत्येवंतुविचार्यथगु
रुर्देवैःसमाहितः ॥ इंद्रेणकारयामासधर्मानेतान्हरिप्रियान् ॥ ४७ ॥ अक्षयायांतृतीयायांभक्तिमुक्तिफलप्रदान्
तेनपूर्ववदेवासीद्बलंधैर्यादिकंविभो ॥ ४८ ॥ परस्त्रीसंगदोषोपिसद्यएवविलीयत ॥ पश्चाद्धृताशुभःशक्रोराहो
र्मुक्तइवोडुपः ॥ ४९ ॥ देवतानांतथामध्येशुशुभेचहरिर्यथा ॥ पश्चाद्देवैःसमायुक्तोविनिर्जित्यतथासुरान् ॥ ५०
तृतीयायाश्चमहात्म्याद्भाग्योद्रिक्तोमरावतीं ॥ विवेशाविभवैःसार्द्धंशंखतूर्यादिनिस्वनैः ॥ ५१ ॥ अनुज्ञाताश्चश
क्रेणस्वधामानिययुःसुराः ॥ ततस्तेयज्ञभागाश्चलेभिरेचयथापुरा ॥ ५२ ॥ पिंडभागाश्चपितरोयथापूर्वंप्रपेदि
रे ॥ स्वाध्यायेमुनयस्तुष्टादैत्यानांचपराजयः ॥ ५३ ॥ तदाप्रभृतिलोकेस्मिन्तृतीयाचाक्षयाह्वया ॥ प्रख्या-

५७

तास र्वलोकेषुदेवर्षिपितृतुष्टिदा ॥५४॥ तस्मात्पुण्यतमाचैषासर्वकर्मनिकृंतनी ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदानॄणांतृतीयाचा
क्षयाख्यया ॥५५॥ ॥इतिश्रीस्कंदपुराणेवैशाखमाहात्म्येनारदांबरीषसंवादेअक्षय्यतृतीयायाःश्रेष्ठत्वकथनंना
मत्रिविंशोध्यायः ॥२३॥ छ छ छ ॥श्रुतदेवउवाच॥ ॥तिथिष्वेतासुपुण्यासुद्वादशीसितपक्षिणी
वैशाखमासेराजेंद्रसर्वाघौघविनाशिनी ॥१॥ किंदानैःकिंतपोभिश्चकिमुपोष्यैर्व्रतैश्चकिं ॥ किमिष्टैश्चैवपूर्तैश्चद्वाद
शीयैर्नसेविता ॥२॥ गंगायामुपरागतुयोदद्याद्गोसहस्रकं ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिद्वादश्यांगोप्रदानतः ॥३॥ यद्दत्तं
चार्हतेचान्नंद्वादश्यांचसितेशुभे ॥ सिक्थेसिक्थेभवेत्तस्यकोटिब्राह्मणभोजनं ॥४॥ योदद्यात्तिलपात्रंतुद्वादश्यां
मधुसंयुतं ॥ निर्धूताखिलबंधस्तुविष्णुलोकेमहीयते ॥५॥ एकादश्यांसितेपक्षेकुर्याज्जागरणंहरेः ॥ सजीवन्ने
वमुक्तःस्यात्तुष्टास्युःसर्वदेवताः ॥६॥ कोटींदुसूर्यग्रहणेतीर्थान्यकृत्वाव्ययत्फलं ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिप्रातःस्ना
त्वाहरेर्दिने ॥७॥ तुलसीकोमलैःपत्रैर्द्वादश्यांविष्णुमर्चयेत् ॥ समस्तकुलमुद्धृत्यविष्णुलोकाधिपोभवेत् ॥८॥
यमंपितॄन्गुरून्देवान्विष्णुमुद्दिश्यमानवः ॥ माधवेशुक्लद्वादश्यांसोदकुंभंसदक्षिणं ॥९॥ दध्यन्नंचैवयोदद्यात्तस्य
पुण्यफलंशृणु ॥ प्रयागेअत्सहंचैवकुर्याद्यःकोटिभोजनं ॥१०॥ यावत्संवत्सरंपुण्यंषड्रसान्नैर्मनोरमैः ॥ तत्फलं

सभवाप्नोनिमधुशासनशासनात् ॥ ११ ॥ शालिग्रामशिलादानंयःकुर्याद्द्वादशीदिने ॥ वैशाखेसुक्लपक्षेतुसर्वपापैः
प्रमुच्यते ॥ १२ ॥ सप्तद्वीपवतींभूमिंगंगायांचरविग्रहे ॥ योदद्यात्कोटिवारंतुतेनतुल्यफलंविदुः ॥ १३ ॥ द्वादश्यांपय
सायस्नापयेन्मधुसूदनं ॥ राजसूयाश्वमेधाभ्यांयत्फलंपरिजायते ॥ १४ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिगंगायांनात्रसं
शयः ॥ पंचामृतैश्चयोविष्णुंभक्त्यासंस्नापयेद्विभुं ॥ १५ ॥ ससर्वकुलमुद्धृत्यविष्णुलोकेमहीयते ॥ योदद्यात्सा
नकंह्यस्यांसायान्हेप्रीतयेहरेः ॥ १६ ॥ जीर्णपापंजहात्याशुजीर्णांत्वचमिवोरगः ॥ सायान्हेचैवयोदद्याद्दुर्वारुकर
सायनं ॥ १७ ॥ भवेन्मुक्तःकर्मबंधादुर्वारुकरसायनात् ॥ इक्षुदंडंचूतफलंदद्याद्द्राक्षाफलानिच ॥ १८ ॥ नविच्छि
तिःसंततेस्यात्तस्यवैशतपूरुषं ॥ योदद्याद्गंधलेपंतुसायान्हेद्वादशीदिने ॥ १९ ॥ बाह्यापघातैःसकलैर्मुच्यतेना-
त्रसंशयः ॥ यत्किंचित्कुरुतेपुण्यंद्वादश्यांराजसत्तम ॥ २० ॥ माधवेतुसितेपक्षेतदक्षय्यफलंभवेत् ॥ मरव्याति
मस्यावश्याभिर्येनजानातिभूमिप ॥ २१ ॥ सर्वेषांसर्वपापघ्नीसर्वमंगलदायिनी ॥ पुराकाश्मीरदेशेतुद्विजोदेवव्र
ताव्हयः ॥ २२ ॥ तस्यासीन्मालिनीनामतनयाचारुरूपिणी ॥ ददौतांसत्यशीलायविप्रवर्यायधीमते ॥ २३ ॥ तामुद्वाह्य
ययौधीमान्स्वदेशंयवनाव्हयं ॥ रूपयौवनसंपन्नातस्यनैवप्रियाभवत् ॥ २४ ॥ सदाविद्वेषसंयुक्तस्तस्यांतिष्ठति

ष्ठुरः॥नान्यस्यकस्यचिद्द्वेषीतांविनानृपतेपतिः॥२५॥तस्मिन्साक्रोधसंयुक्तावशीकरणलंपटा॥अथ छद्मदाराजन्यास्त्यक्ताःपतिभिःपुरा॥२६॥ताभिरुक्तातुसाभूपवश्योभर्त्ताभविष्यति॥अस्माकंप्रत्ययोजातोभर्तृत्यागावमानिनां॥२७॥प्रयुज्यभेषजंवश्यंनीताहिपतयःपुरा॥योगिनींत्वंतुगच्छाद्यदास्यतेभेषजंशुभं॥२८॥नविकल्पस्त्वयाकार्योभवितादासवत्पतिः॥योगिनीमंदिरंगत्वातातांवाक्येनभूपते॥२९॥प्रसादमतुलंतस्यालेभेदुश्चारिणीसती॥शतस्तंभसमायुक्तांकुटींभेजेत्वरान्विता॥३०॥सुविस्तृतांसुवर्चस्कांतथैवायातयामिकां॥प्रावृत्तादीर्घवस्त्रेणसंन्निधीतेनयोगीनी॥३१॥दीर्घाभिश्चसदाभिस्तुप्रावृतदीप्तिसंयुता॥परिचारसमोपेतावीक्ष्यमाणाशनैःशनैः॥३२॥अक्षसूत्रकरासातुजपंतीप्रार्थितातया॥ददौवश्यकरंमंत्रंक्षोभकंप्रत्ययात्मकं॥३३॥ततःसाप्रणताभूत्वापत्न्यांदत्वांगुलीयकं॥वज्रमाणिक्यसंयुक्तमतिरक्तप्रभान्वितं॥३४॥मृदुकांचसंयुक्तंभासुरश्मिसमद्युति॥ततोहृष्टातुसंतुष्टापादरुछंवांगुलीयकं॥३५॥हृष्टयाचतयाज्ञातंतसतेरवमानजं॥तदोक्ताहितयाभूपतापस्याहितयुक्तया॥३६॥चूर्णोरक्षान्वितोह्येषसर्वभूतवशंकरः॥चूर्णंभर्त्तरिसंयुज्यरक्षांग्रीवाश्रयंकुरु॥३७॥भविष्यतिपतिर्वश्योनान्यांयास्यतिसुंदरि॥नाप्रियंवदतिक्वापिदुश्चारिण्यास्तवापिच॥३८॥

चूर्णरक्षांगृहीत्वासाप्रापसाभर्तृगृहंपुनः॥प्रदोषेपयसायुक्तश्चूर्णोभर्त्तरियोजितः॥३९॥ग्रीवायांहिकृतारक्षानवि
चारःकृतस्तया॥तदासपीतच्चूर्णस्तुभर्त्तानृपवरोत्तम॥४०॥तच्चूर्णात्क्षयरोगोभूत्सतिःक्षीणोदिनेदिने॥गुह्ये
तुक्रिमयोजाताघोरादुष्टव्रणोद्भवाः॥४१॥दिनैःकतिपयैराजन्पत्यानैवव्यवस्थितिः॥उवासस्वेछयासापि-
पुंश्चलीदुष्टचारिणी॥४२॥हततेजारस्ततोभर्त्तातामुवाचाकुलेंद्रियः॥क्रंदमानोदिवारात्रंदासोस्मितवशोभ
ने॥४३॥त्वाहिमांशरणंप्राप्तंनकामेन्यांपरस्त्रियं॥ततस्तस्यविदितंज्ञात्वाभीतासामेदिनीपते॥४४॥अलंकार
कृतेपत्युर्जीवनेछुर्नवैहिता॥योगिनींचययौशीघ्रंतस्यैसर्वंन्यवेदयत्॥तयाचभेषजंदत्तंहृतीयंदाहशां
तये॥४५॥दत्तेचभैषजेतस्मिन्स्वस्थोभूत्तत्क्षणात्सतिः॥तिष्ठत्युपपतिर्गेहेगृहकृत्यापदेशतः॥४६॥सर्ववर्ण
समुद्भूताजारास्तिष्ठंतिवैगृहे॥नकिंचिद्वचनेशक्तिर्भर्त्तुर्जाताकथंचन॥४७॥ततस्तेनैवदोषेणसर्वांगेषुचजज्ञि
रे॥क्रिमयश्चास्थिभेत्तारःकालांतकयमोपमाः॥तैर्नासाजिव्हयोश्चासीच्छेदःकर्णद्वयस्यच॥स्तनयोःश्चांगु
लीनांचपंगुत्वंचापिचागतं॥४९॥तेनपंचत्वमापन्नागतानरकयातनां॥ताम्रभांडेचसादग्धायुगानिशतपं
चच॥५०॥श्वानयोनिषुसंजाताशतवारंपुनःपुनः॥च्छिन्ननासाच्छिन्नकर्णाकृमिमूर्धानिरंतरं॥५१॥छिन्न

पुच्छाभग्नपादाताडिताचगृहेगृहे ॥ पश्चात्सौवीरदेशेषु पद्मबंधोर्द्विजस्यच ॥५२॥ दास्यागृहेशुनीजाताबहुदुःखसमाकुला ॥ छिन्नकर्णाछिन्ननासाछिन्नपुच्छांघ्रिरातुरा ॥ ५३॥ क्रिमिपूर्णशिरानित्यंक्रिमियोनिश्चतिष्ठति ॥ एवंत्रिंशद्गतावर्षातस्मिन्जन्मनिभूमिप ॥५४॥ दैवात्कर्मविपाकेनवैशाखेमषगौरवौ ॥ शुक्लपक्षेतुद्वादश्यांपद्मबंधोस्तनूद्भवः ॥५५॥ नद्यांस्नात्वाशुचिर्भूत्वासार्द्रवस्त्रोगृहंययौ ॥ तुळसीवेदिकांप्राप्यपादाववनिनेजह ॥५६ वेदिकायामधोदेशेसाशूनीस्वापमागता ॥ प्राक्सूर्योदयवेलायांपादोदकपरिप्लुता ॥ सद्योध्वस्ताशुभाजाताजातिस्मृतिरभूत्क्षणात् ॥ स्मृत्वाकर्मकृतंपूर्वंसाशुनीतापसंतदा ॥५८॥ चुक्रोशकरुणंदीनांसुनेत्राहीतिवैपुनः ॥ स्वकर्मचमुनींद्रायस्मृत्वाचख्यौभयाकुला ॥५९॥ भर्त्तुर्विषप्रयोगंतुस्वस्यदुश्चरितंतथा ॥ यान्यापिपुत्रवतीब्रह्मन्भर्त्तुर्वश्यंसमाचरेत् ॥६०॥ वृथाधर्माद्दुराचारापच्यतेताम्रभाजने ॥ भर्त्तानाथोगुरुभर्ताभर्त्तादैवतमुत्तमं ॥ विक्रियांकृत्वसाध्वीसाकथंसुखमवाप्नुयात् ॥ तिर्यग्योनिशतंयातिक्रिमिकोटिशतानिच ॥६२॥ तस्माद्दूरक्रूरकर्त्तव्यंस्त्रीभिर्भर्त्तुर्वचःसदा ॥ साहंपश्येपुनर्योनिंकुत्सितांयातनान्वितां ॥६३॥ यदिनोद्धरसेब्रह्मनद्यत्वदृष्टिसंसुखं ॥ तस्माद्दुस्तरमांब्रह्मनुद्धरतांपापचारिणीं ॥ स्वकृतस्यप्रदानेनवैशाखेशुक्लपक्षके ॥ ६५॥ याकृतातुल

याब्रह्मन्द्वादशीपुण्यवर्द्धिनी॥तस्यांत्वयाकृतंपुण्यंस्नानदानान्नभोजनैः॥६५॥दुश्चारिण्या अपिब्रह्मन्तेनमुक्तिर्भविष्यति॥यस्यांतुभूकरस्नातोस्वर्गहेमनुजःकिल॥६६॥सर्वतीर्थफलावाप्तिंलभतेनात्रसंशयः॥तस्यांदत्तंहुतंयत्रकृतंदेवार्चनादियत्॥६७॥तदक्षय्यफलंज्ञेयंयत्कृतंद्वादशीदिने॥एवंविधिफलंयस्यास्तद्ब्रूहिसकलंमम॥६८ द्वादश्यामुपवासेनत्रयोदश्यांतुपारणात्॥यत्फलंस्यात्तदप्युक्त्वातेनमुक्तिर्भविष्यति॥६९॥दयांकुरुमहाभागदीनायांदीनवत्सल॥दीननाथोजगन्नाथोयुष्मन्नाथोजनार्दनः॥७०॥तदीयास्तादृशाएवयथाराजातथाप्रजाः॥वैवस्वतपदध्वंसिन्परित्राहिसुदुःखितां॥७१॥त्वद्द्वारवासिनींदीनांभूनींमांदीनवत्सल॥ब्रह्महत्यासहस्रंवागोहत्यानांसहस्रकं॥७२॥अगम्यानांचकोटीश्चदहत्येषाशुभातिथिः॥तस्यांकृतंमहापुण्यंमह्यंदत्वामहामुने॥७३॥मामुद्धरसमुद्विग्नांदीनानाथसमुद्धर॥अंतेतुभ्यंद्विजेंद्रायनमउक्तिंवदाम्यहं॥७४॥इतितस्यावचःश्रुत्वासमुनीमाहमुनेःसुतः॥स्वकृतंजंतवोभुंजंतिस्करवद्दुःखासकंशुनि॥७५॥तस्मात्किमुत्वयाकार्यंस्कृद्रूयापापशीलया॥ययाभर्त्तावशंनीतोरक्षाचूर्णादिभिर्द्विजः॥७६॥साधुभ्योयत्कृतंपापंतस्यदुःखकरंभवेत्॥साधुभ्योयत्कृतंपुण्यंतस्यदुःखहरंभवेत्॥उभयत्रंशतामेतिपापेभ्योयत्कृतंभवेत्॥७७॥शर्करामिश्रितंक्षीरंकाद्रवेयनिवेदितं॥वि

षद्वृद्धिकरंहृष्टंएवंपापकरंभवेत्॥७८॥ वदत्येवंसुनिस्फ्रतेशुनीदुःखैकरूपिणी॥ पुनःस्सुक्रोशोर्ध्वमुखीतत्स्त्रियैव
हुभाषिणी॥७९॥ पद्मबंधोपरित्राहिशुनींत्वद्द्वारवासिनीं॥ त्वदुच्छिष्टाशनींनित्यंत्वंपाहीतिपुनःपुनः॥८०॥
स्वपोष्यायेहिवर्त्ततेगृहस्थस्यमहात्मनः॥ तेषांमुद्धरणंकार्यमितिवेदविदांमतं॥८१॥ चांडालावायसाश्चैवसा
रमेयाश्चनिस्वशः॥ गृहस्थानांदयापात्रंप्रत्यहंबलिभाजिनः॥८२॥ अशक्तंनोद्धरेत्पोष्यंरोगाद्युपहतंयदि॥ सो
धःपतेन्नसंदेहइतिवेदविदांमतं॥८३॥ कर्त्तारमेकंजगतांहिकर्त्ताकृत्वात्मनापातिसमस्तजंतून्॥ दारादिरूपव्यपदेशतोहरिस्तस्मात्तदाज्ञाखलुपोष्यरक्षा॥८४॥ तांपोष्यरक्षांपरिहृत्यजंतुर्दैवेनकुक्ष्यायदिवर्त्ततेन्य
धीः॥ सदेवद्रोग्धासकलस्यहंतार्कीनाशलोकंनितरांप्रयाति॥८५॥ कर्तव्यत्वाद्दयालुत्वाद्दीनामुद्धरदुर्मती॥
इतितस्यावचःश्रुत्वादुःखार्तायागृहेस्थितः॥८६॥ निश्चक्रामगृहात्तूर्णंपद्मबंधुर्दयानिधिः॥ किमेतदितितांप्रा
हपुत्रःसर्वंन्यवेदयत्॥८७॥ सतुपुत्रवचःश्रुत्वातमेवंप्राहविस्मितः॥ ॥पद्मबंधुरुवाच॥ ॥ममात्मजकथं
वाक्यमीदृशंव्याहृतंत्वया॥८८॥ नसाधूनामिदंवाक्यंभवतीहवरानन॥ आत्मसौख्यकराःपापाभवंतिपरि
भाविताः॥८९॥ पश्यपुत्रजनाःसर्वेपरोपकरणायवै॥ शशीसूर्योथपवनोमेदिनीहुतभुग्जलं॥९०॥ चंदनंपाद

पा संतः परोपकरणेस्थिताः ॥ अस्थिदानं कृतं पुत्र कृपया हि दधीचिना ॥ ९१ ॥ देवानामुपकाराय ज्ञात्वा दैत्यान्महा
बलान् ॥ कपोतार्थे स्वमांसानि शिबिना भूभुजा पुरा ॥ ९२ ॥ प्रदत्तानि महाभाग श्येनाय क्षुधिताय वै ॥ जीमूतवा
हनो राजा पुरासीत्क्षितिमंडले ॥ ९३ ॥ तेनापि जीवितं दत्तं गरुडाय महात्मने ॥ तस्माद्दयालुना भाव्यं भूसुरेण वि
पश्चिता ॥ ९४ ॥ शुद्धे वर्षति देवस्तु किमशुद्धे न वर्षति ॥ किं न दीपयते चंद्रश्चांडालानां गृहे सदा ॥ ९५ ॥ तस्माद
हं मुनीमेतां याचंतीं च पुनः पुनः ॥ उद्धरिष्ये निजैः पुण्यैः पंकमग्नां च गां यथा ॥ ९६ ॥ इति पुत्रं निराकृत्य प्रतिजज्ञे म
हामतिः ॥ दत्तं दत्तं महापुण्यं द्वादशीदिनसंभवं ॥ ९७ ॥ भूनी गच्छ हरेर्धाम निर्धूताखिलकल्मषा ॥ तद्वाक्यात्स
हसा भूप दिव्याभरणभूषिता ॥ ९८ ॥ विमुच्य जीर्णदेहं तु दिव्यरूपधरा शुभा ॥ शतादित्यप्रभा जाता तासावित्री
प्रतिमा यथा ॥ ९९ ॥ जगामामंत्र्य तं विप्रं द्योतयंती दिशो दश ॥ मुक्तादिविमहाभोगान् पश्चाज्जाता महीतले
॥ १०० ॥ नरनारायणाद्देवादुर्वशी नाम नामतः ॥ वैशाखशुद्ध द्वादश्याः प्रभावेन वरांगना ॥ देवानां च प्रिया जाता
अप्सरस्त्वं च सा ययौ ॥ १ ॥ यद्योगिगम्यं हुतभुक्प्रकाशांबरं वरेण्यं परमार्थरूपं ॥ यत्प्राप्य संतोपि हि यांति मोहं त
त्वापरूपं च मुनी हि देवी ॥ २ ॥ पश्चात्स पद्मबंध ह्रींतां तिथिं पुण्यवर्द्धिनीं ॥ लोके प्रख्या पयामास मधुहृ-

द्प्राणवल्लभां ॥ ३ ॥ कोटींदुसूर्यग्रहणाधिकासास्समस्तरूपाधिकपुण्यरूपा ॥ यज्ञैः समस्तैरतिरिच्यमानाद्विजेन
ख्याताभुवनत्रयेच ॥ ४ ॥ ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेवैशाखमाहात्म्येनारदांबरीषसंवादेश्रुनीमोक्षप्राप्तिर्नामच
तुर्विंशोध्यायः ॥ २४ ॥ छ छ छ छ ॥ ॥ श्रुतदेवउवाच ॥ ॥ यास्तिस्रस्तिथयःपुण्या
अंतिमाःशुक्लपक्षके ॥ वैशाखमासिराजेंद्रपौर्णिमांताःशुभावहाः ॥ १ ॥ अंत्यपुष्करिणीसंज्ञाःसर्वपापक्षयावहाः
माधवेमासियःपूर्णस्नानंकर्तुनचक्षमः ॥ २ ॥ तिथित्रयेतासुसःस्नायात्पूर्णमेवफलंलभेत् ॥ सर्वेदेवास्त्रयोदश्यां
स्थित्वाजंतून्पुनंतिहि ॥ पूर्णायांसर्वतीर्थैश्च विष्णुनासहसंस्थिताः ॥ चतुर्दश्यांसयज्ञाश्चदेवाएतान्पुनंति हि
॥ ४ ॥ ब्रह्मघ्नंवासुरापंवासर्वानेतान्पुनंतिहि ॥ एकादश्यांपुराजज्ञेवैशाख्याममृतंशुभं ॥ ५ ॥ द्वादश्यांपालितंत
त्त्वविष्णुनाप्रभविष्णुना ॥ त्रयोदश्यांसुधांदेवान्पाययामाससवैहरिः ॥ ६ ॥ जघानचचतुर्दश्यांदैत्यान्देवविरो
धिनः ॥ पौर्णम्यांसर्वदेवानांसाम्राज्याप्तिर्बभूवह ॥ ७ ॥ ततोदेवाःसुसंतुष्टा एतासांचवरंददुः ॥ तिसृणांचतिथी
नांवैप्रीत्योत्फुल्लविलोचनाः ॥ ८ ॥ एतावैशाखमासस्यतिस्रश्चतिथयःशुभाः ॥ पुत्रपौत्रादिफलदानराणांपापहा
निदाः ॥ ९ ॥ योमाधवेत्वसंपूर्णेनस्नातोमनुजाधमः ॥ तिथित्रयेतुसस्नात्वापूर्णमेवफलंलभेत् ॥ १० ॥ तिथि

त्रयेप्यकुर्वाणःस्नानदानादिकंनरः॥चांडालींयोनिमासाद्यपश्चाद्रौरवमश्नुते॥११॥उष्णोदकेनस्नातिमाध
वेचतिथित्रये॥रौरवंनरकंयातियावदिंद्राश्चतुर्दश॥१२॥पितॄन्देवान्समुद्दिश्यदध्यन्नंनददातियः॥पैशाचीं
योनिमासाद्यतिष्ठत्याभूतसंप्लवं॥प्रवृत्तानांचकामानांमाधवेनियमेकृते॥अवश्यंविष्णुसायुज्यंयुज्यतेनात्र
संशयः॥१४॥आमासंनियमासक्तःकुर्याद्यदिदिनत्रये॥तेनपूर्णंफलंप्राप्यमोदतेविष्णुमंदिरे॥१५॥योवैदेवा
न्पितॄन्विष्णुंगुरूनद्विश्यमानवः॥नस्नानादिकरोत्यद्धासुस्यशापप्रदावयम्॥१६॥निसंतानोनिरायुश्चनिःश्रे
यस्कोभवेदिति॥इतिदेवावरंदत्वास्वधामानिययुःपुरा॥१७॥तस्मात्तिथित्रयंपुण्यंसर्वाघौघविनाशनं॥
अंत्यपुष्करिणीसंज्ञंपुत्रपौत्रविवर्द्धनं॥१८॥यानारीसुभगाभूपपायसंपौर्णिमादिने॥ब्राह्मणायसकृद्दत्वाकी
र्तिमंतंसुतंलभेत्॥१९॥गीतापाठंतुयःकुर्यादंतिमेचदिनत्रये॥दिनेदिनेश्वमेधानांफलमेतिनसंशयः॥२०॥स-
हस्रनामपठनंयःकुर्याच्चदिनत्रये॥तस्यपुण्यफलंवक्तुंकःशक्तोदिविवाभुवि॥२१॥सहस्रनामभिर्देवंपौर्णम्यां
मधुसूदनं॥पयसास्नाप्यवैयातिविष्णुलोकमकल्मषं॥२२॥समस्तविभवैर्यस्तुपूजयेन्मधुसूदनं॥नतस्यलो
काःक्षीयंतेयुगकल्पादिव्यत्यये॥२३॥अस्नात्वाचाप्यदत्वाचवैशाखश्चगतोयदि॥सब्रह्महागुरुघ्नश्चपितृ-

णांघातकस्तथा॥२४॥ श्लोकार्धं श्लोकपादं वा नित्यं भागवतोद्भवं॥ वैशाखे च पठन्मर्त्यो ब्रह्मत्वं चोपपद्यते॥२५॥ यो वै
भागवतं शास्त्रं शृणोत्येतद्दिनत्रये॥ न पापैर्लिप्यते क्वापि पद्मपत्रमिवांभसा॥२६॥ देवत्वं मनुजैः प्राप्तं कैश्चित्सिद्धत्वमे
व च॥ कैश्चित्प्राप्तो ब्रह्मभावो दिनत्रयनिषेवणात्॥२७॥ ब्रह्मज्ञानेन वै मुक्तिः प्रयागमरणेन वा॥ अथवा मासि वै-
शाखे नियमेन जलाप्लुते॥२८॥ नीलं वृषं समुत्सृज्य वैशाख्यां च जलाप्लुतः॥ समस्तबंधनिर्मुक्तः पुमर्थान्याति सर्व
था॥२९॥ गां सवत्सां द्विजेंद्राय सीदते च कुटुंबिने॥ इहापमृत्युनिर्मुक्तः परत्र च परं व्रजेत्॥३०॥ स्नानदानविहीनस्तु
वैशाखीं चैव यो नयेत्॥ श्वानयोनिशतं प्राप्य विष्ठायां जायते कृमिः॥३१॥ तिस्रः कोट्योर्धकोटिश्च तीर्थानि भुवनत्र
ये॥ संभूय मंत्रयांचक्रुः पापसंघातशंकिताः॥३२॥ जना अस्मासु पापिष्ठा विसृजंति स्वकं मलं॥ तदस्माकं कथंग
च्छेदिति चिंतासमन्विताः॥३३॥ तीर्थपादं हरिं जग्मुः शरण्यं शरणं विभुं॥ स्तुत्वा च बहुभिः स्तोत्रैः प्रार्थयामासुरं
जसा॥३४॥ देवदेव जगन्नाथ सर्वाघौघविनाशन॥ जना अस्मासु पापिष्ठाः स्नात्वा पापानि सर्वशः॥३५॥ विसृ
ज्य त्वत्सदं यांति त्वदाज्ञाधारिणो भुवि॥ अस्माकं चैव तत्पापं कथं गच्छेज्जनार्दन॥३६॥ तदुपायं वदार्त्तानां त्वत्पाद
शरणैषिणां॥ इति तीर्थैः प्रार्थितस्तु भगवान्भूतभावनः॥३७॥ प्रहसन्नाह तीर्थानि मेघगंभीरया गिरा॥ ॥श्रीभ

गवानुवाच॥ ॥ सितेपक्षेमेषसूर्येवैशाखांतेदिनत्रये॥३८॥सर्वतीर्थमयेपुण्येममापिप्राणवल्लभे॥यूयंभगोद
यात्पूर्वं बहिःसंस्थजलाप्लुताः॥३९॥विमुक्ताघाःपुण्यरूपाभवताशुक्लनिर्मलाः॥भवद्भिश्चविमुक्ताघैर्येनस्ना
तादिनत्रये॥४०॥तेषुतिष्ठंतुतत्पापंजनैर्युष्माद्विरेचितं॥इतितीर्थपदोविष्णुस्तीर्थानांचवरंददौ॥४१॥अनुज्ञा
प्यचतान्योगात्तत्रैवांतरधीयत॥स्वधामानिपुनःप्राप्यतानितीर्थानिनित्यशः॥४२॥प्रतिवर्षंतुवैशाखेतथैवांत्यदि
नत्रये॥तेनाघौघविमुंच्यैवयांतिनिर्मलतामहो॥४३॥येतुस्नानंनकुर्वंतिवैशाखांतदिनत्रये॥तेभवंतुसमस्ता
नांजनानांपातकाश्रयाः॥४४॥इतिशापंचतीर्थानिह्यस्नातानांददंतिच॥नतेनसदृशःपापोयोनस्नातोदिनत्र
ये॥४५॥विचारितेषुशास्त्रेषुनदृष्टोनचवैश्रुतः॥तस्माद्दिनत्रयेकार्यंस्नानदानार्चनादिकं॥४६॥अन्यथानर
कंयातियावदिंद्राश्चतुर्दश॥इत्येतत्सर्वमाख्यातंश्रुतकीर्त्तिमहामते॥४७॥पृष्टंवैशाखमाहात्म्यंयथादृष्टंय
थाश्रुतं॥माहात्म्यस्यचलेशोयंमाधवस्यचवर्णितः॥४८॥कार्त्स्न्याद्वक्तुंब्रह्मणापिनालंवर्षशतैरपि॥पुरा
कैलासशिखरेपार्वत्यैशंकरःस्वयं॥४९॥आहमाधवमाहात्म्यंपृच्छत्यैशतवत्सरं॥तच्चापिनांतमगमदश
क्तोविररामह॥५०॥कोनुवर्णयितुंशक्तःकार्त्स्न्यान्माहात्म्यमुत्तमं॥विनाविष्णुंजगन्नाथंनारायणमनामयं

॥५१॥ पुरासर्वैपिऋषयोमहात्म्यंपापनाशनं॥ लेशंचलेशंव्याचख्युर्जनानांहितकाम्यया॥५२॥ नांतकेनापिव्याख्यातो
ह्यशक्तत्वान्महीपते॥ त्वंचमासेतुवैशाखेकुरुदानासत्क्रियाः॥५३॥ तेनभक्तिंचमुक्तिंचसंप्राप्नोषिनसंशयः॥ इति
तंबोधयित्वाचमैथिलंजनकाह्वयं॥५४॥ श्रुतदेवस्तमामंत्र्यगंतुचक्रेमनोगतिं॥ जाताह्लादःसराजर्षिर्गलद्बाष्पाकुलेक्षणः॥५५॥ उत्सवंकारयामासस्वामिवृत्त्यैमनोरमं॥ ग्रामंप्रदक्षिणीकृत्यशिबिकामधिरोप्यतं
॥५६॥ चतुरंगबलैर्युक्तःस्वयंपृष्ठमथान्वगात्॥ पुनश्चांतःपुरंप्राप्यसकलैर्विभवैरपि॥५७॥ वस्त्रैराभरणैश्चैवगोभूतिलहिरण्यकैः॥ प्रणम्यचपरिक्रम्यतस्थौप्रांजलिरग्रतः॥५८॥ ततस्तंतुमहातेजाःश्रुतदेवोमहायशाः॥ संतुष्टःपरमःप्रीतोययौधामस्वकंमुनिः॥५९॥ ॥नारदउवाच॥ ॥इत्येतत्परमाख्यानमंबरीषतवोदितं॥ श्रवणात्सर्वपापघ्नंसर्वसंपद्विधायकं॥६०॥ तेनभुक्तिंचमुक्तिंचज्ञानंमोक्षंचविंदति॥ इतितस्यवचःश्रुत्वाअंबरीषोमहायशाः॥६१॥ प्रहृष्टांतरवृत्तिश्चबाह्यव्यापारवर्जितः॥ प्रणनामतथामूर्ध्नादंडवत्सनितोभुवि॥६२॥ विभवैरखिलैश्चापिपूजयामासतंपुनः॥ संपूजितस्तमामंत्र्यनारदोभगवान्मुनिः॥६३॥ लोकांतरंययौधीमाच्छापान्नैकत्रसंस्थितिः॥ अंबरीषोपिराजर्षिर्नारदोक्तानिमान्शुभान्॥६४॥ धर्मान्कृत्वाविली

नोभूसरेब्रह्माणिनिर्गुणे॥ ॥सूतउवाच॥ ॥यइदंपरमाख्यानंपापघ्नंपुण्यवर्धनं॥६५॥शृणुयाद्वापठेद्वापि
सयातिपरमांगतिं॥ लिखितंपुस्तकंयेषांगृहेतिष्ठतिमानद॥ तेषांमुक्तिःकरस्थाहिकिमुतच्छ्रवणात्मनां॥६७
इतिश्रीस्कंदपुराणेवैशाखमाहात्म्येनारदांबरीषसंवादेफलश्रुतिकथनंनामपंचविंशोध्यायः॥२५॥ ॥
सदाशिवसुतोबापुहैंगिष्ठेत्युपनामकः॥ राधमासस्यमाहात्म्यमुज्जहारशिलामये॥स्वीयेयंत्रेतुनभसिशुक्लेचंद्रतिथौ
तथा॥शाकेवियद्गजाद्रींदुमितेसंपूर्णतामियात्॥ शके१७८०कालयुक्तनामसंवत्सरे॥ ॥ छ छ छ

M376

इतिवैशाखमाहात्म्यंसमाप्तंः॥

```
[OrderDescription]
,CREATED=29.11.19 11:21
,TRANSFERRED=2019/11/29 at 11:37:47
,PAGES=134
,TYPE=STD
,NAME=S0002207
,Book Name=M-376-VAISHAKH MAHATMAY
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
```

```
FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
```

```
FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
```

```
FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
```

```
FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
```

```
FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
```

```
FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF
,FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
```

```
FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF
,FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF
,FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF
,FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF
,FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF
,
```